

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM
DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERBANU BEYSENOVA’NIN “KIZIL KIRGIN’IN KADINLARI
MARGUVA” ADLI ROMANININ YAPI-İZLEK YÖNTEMİYLE
İNCELENMESİ

FEYZA TUĞÇE FIRAT

Danışman : Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Ömer Faruk ATEŞ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ekrem AYAN

KASTAMONU-2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Feyza Tuğçe FIRAT

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞERBANU BEYSENOVA’NIN “KIZIL KIRGIN’IN KADINLARI MARGUVA” ADLI ROMANININ YAPI-İZLEK YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

FEYZA TUĞÇE FIRAT

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. ORHAN SÖYLEMEZ

Bu tez çalışmasında, Kazak edebiyatında özellikle kadın karakterleri ile ön plana çıkmış olan yazar Şerbanu Beysenova’nın *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* adlı romanı, yapı izlek yöntemi ile incelenmiştir. Yapı izlek yöntemi temelinde, metinlerin yapısal öğelerini ortaya koymayı amaçlayan anlatı bilim temelli bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva adlı romanın yapısını, karakter işlevlerini, olay örgüsü, teması gibi birçok özelliği göz önüne alınarak analiz edilerek eserin temel yapısal özelliklerini ortaya koymaktır. Şerbanu Beysenova, özellikle roman ve hikayelerinde yer verdiği başarılı kadın karakterleri ile Kazak edebiyatının önemli yazarları arasındadır. *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* adlı romanı, Sovyet rejiminde özellikle 1937-1938 yılları arasında Stalin’in tarafından suçlanan insanları, aydın kesimi ve geride bırakmak zorunda kaldıkları ailelerinin de suçlama ve halk düşmanının ailesi damgası ile yaşadıkları zorlu mücadeleleri ele almıştır.

Çalışma sonucunda *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* adlı romanın Kazak toplumunun tarihsel, sosyolojik ve kültürel yapısını yansıttığı belirlenmiştir. Roman, bireysel bir hikâyenin olmanın ötesinde, bir milletin hafızasını ve kimliğini taşıyan bir anlatı olarak öne çıkmaktadır. Milli kimlik olgusu, karakterlerin yaşadığı içsel ve toplumsal çatışmalar ile derinlemesine işlenirken; kahramanlık ve mücadele konuları, tarihsel bağlamda vatan sevgisi, direniş ve fedakârlık gibi değerlerle bütünleşmiştir. Bu çalışma, *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* romanının yapısal çözümlemesi yolu ile Kazak edebiyatındaki tarihsel bilinç, sosyolojik doku ve kültürel kimliğin anlatı düzeyinde nasıl temsil edildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELE: Şerbanu Beysenova, Kızıl Kırgın, Kazak Edebiyatı, Roman, Yapı ve İzlek

Haziran 2025, 85 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

IN THE NOVEL KIZIL KIRGIN'S WOMEN STRUCTURE-TRACTS

FEYZA TUĞÇE FIRAT

**KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES**

SUPERVISOR: PROF.DR. ORHAN SÖYLEMEZ

In this thesis, the novel *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* by Şerbanu Beysenova, who is particularly prominent in Kazakh literature with her female characters, was examined using the structure-path method. The structure-path method is an approach based on narratology that aims to reveal the structural elements of texts. In this context, the aim of the study is to analyze the structure of the novel *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* by considering many features such as character functions, plot, and theme, and to reveal the basic structural features of the work. Şerbanu Beysenova is one of the important writers of Kazakh literature, especially with the successful female characters she includes in her novels and stories. Her novel, *The Women of the Red Kirgin, Marguva*, deals with the difficult struggles of people accused by Stalin during the Soviet regime, especially between 1937 and 1938, and the intellectuals and their families who were forced to leave behind, with the accusation and the stigma of being the family of an enemy of the people.

As a result of the study, it was determined that the novel titled *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* reflects the historical, sociological and cultural structure of Kazakh society. Beyond being an individual story, the novel stands out as a narrative that carries the memory and identity of a nation. While the concept of national identity is deeply processed with the internal and social conflicts experienced by the characters; the subjects of heroism and struggle are integrated with values such as love of country, resistance and sacrifice in the historical context. This study aims to reveal how historical consciousness, sociological texture and cultural identity in Kazakh literature are represented at the narrative level through the structural analysis of the novel "*Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva*".

KEYWORDS: Şerbanu Beysenova, *Kızıl Kırğın*, Kazakh Literature, Novel, Structure and Theme

June 2025, 85 Page

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisan tezimi hazırlarken bilgi, birikim ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan, her aşamasında desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin rehberliği ve yapıcı katkıları bu çalışmanın ortaya çıkması ve şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Lisans eğitimim süresince bana inanan ve daima destekleyip her zaman yol gösteren Doç. Dr. Samet AZAP hocama en içten şükranlarımı sunuyorum. Yol göstericiliği ve desteği, bu zorlu süreci daha anlamlı, güçlü ve motive edici kılmıştır. Ayrıca eğitim hayatım boyunca bilgi ve tecrübeleriyle bana katkı sağlayan tüm lisans ve yüksek lisans hocalarıma teşekkür ederim.

Bu süreçte maddi ve manevi her anlamda yanımda olan, bana her zaman inanan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam Hasan ve annem Halime FIRAT'a, ablam Esra ve merhum abim Burak FIRAT'a sonsuz teşekkür ederim. Varlıkları, sabırları, anlayışları ve koşulsuz sevgileri bu süreci daha anlamlı ve katlanılabilir kılmıştır. Hayatım boyunca attığım her adımda olduğu gibi bu çalışmanın da temelinde onların emekleri ve duaları yer almaktadır. İyi ki varsınız. Çalışma sürecim boyunca yardımını hiç esirgemeyen, tezimi okuyup görüşlerini sunan kıymetli öğretmen arkadaşım Selma YILDIRIM'a teşekkür ediyorum. Dostluğu ve desteği benim için daima çok kıymetli.

Tez sürecinde emeği geçen ve katkıda bulunan herkese en içten teşekkürlerimle...

Feyza Tuğçe FIRAT

Kastamonu, 2025

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELEr VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tarihi Perspektif: Türkistan Ayaklanması	1
1.1.1 Türkistan Ayaklanması Öncesi	1
1.1.2 1916 Türkistan Ayaklanması	2
1.2 Sovyetler Birliği Stalin Dönemi ve Sovyetler Birliği'nin Dağılışı	4
1.2.1 Sovyetler Birliği/Stalin Döneminde Kazak Aydınlar	6
1.3 XX. Yüzyıl Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı	8
1.3.1 XX. Yüzyılda Kadınların Sosyal Hayattaki Yeri.....	10
1.4 Problem: Baskı, Sürgün, İşkence ve Ölüm.....	12
1.5 Metodoloji/Yöntem	13
2. ROMANDA YAPI VE İZLEK.....	17
2.1 Romanın Kimliği	17
2.2 İsimden İçeriğe	17
2.3 Olay Örgüsü	18
2.4 Bakış Açısı	18
2.5 Zaman	20
2.6 Mekân	21
2.6.1 Çevresel Mekanlar	21
2.6.2 Algısal Mekân	22
2.6.3 Açık/Geniş Mekanlar	22
2.6.4 Kapalı/Dar ve Labirentleşen Mekanlar	22
2.7 Şahıs Kadrosu	22
2.7.1 Başkişi.....	23
2.7.2 Norm Karakter	23
2.7.3 Kart Karakter	23
2.7.4 Fon Karakter	24
2.8 İzleksel Kurgu	24
2.9 Sorunun Akademik Çözümü	24
2.10 Tez/Öneri.....	24
3. ŞERBANU BEYSENOVA'NIN HAYATI VE ESERLERİ.....	26
3.1 Hayatı ve Eserleri	26
3.2 Süzge Hanım & Bozok Güzeli Hikayesi ve Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva Romanı.....	27
3.2.1 Süzge Hanım Hikâyesi.....	28
3.2.2 Bozok Güzeli Hikâyesi	30
3.3 Sanatı Edebi Kişiliği.....	36

4. KIZIL KIRGIN'IN KADINLARI MARGUVA ROMANINDA YAPI VE İZLEK.....	38
4.1 Romanda Yapı.....	38
4.1.1 Romanın Kimliği	38
4.1.1.1 İsimden içeriğe	38
4.1.1.2 Olay örgüsü	39
4.1.1.3 Romanın özeti	39
4.1.1.4 Bakış açısı ve anlatıcı.....	49
4.1.1.5 Zaman.....	49
4.1.1.6 Mekân.....	50
4.1.1.6.1 Çevresel mekân.....	50
4.1.1.6.2 Algısal mekân	50
4.1.1.6.3 Açık/geniş mekânlar	51
4.1.1.6.4 Kapalı/dar ve labirentleşen mekânlar	52
4.1.1.7 Şahıs kadrosu	52
4.1.1.7.1 Başkişi.....	53
4.1.1.7.2 Norm karakter	56
4.1.1.7.3 Kart karakter	59
4.1.1.7.4 Fon karakter	61
4.1.1.8 İzleksen kurgu	62
4.1.1.8.1 Kızıl kırgın ve siyasi baskı.....	62
4.1.1.9 İdeolojik yapı	66
4.1.1.10 Sürgün	68
4.1.1.11 Halk düşmanı ve halk düşmanının ailesi.....	70
4.1.1.12 Kızıl Kırgın'ın kadınları Marguva romanında dil ve üslup	73
4.1.1.13 Kızıl Kırgın'ın kadınları Marguva romanında geçiş törenleri	76
4.1.1.13.1 Kız uğurlama toyu	77
4.1.1.13.2 Şildehana.....	78
5. SONUÇ.....	80
KAYNAKLAR	83

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1 Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva Romanı Şahıs Kadrosu	52
--	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

a.g.e.	: Adı geçen eser
ALĞİR	: Akmola Çalışma Kampı
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
GULAG	: Glavnoe Upravlenie Lagerey / Kamplar Baş İdaresi
KARLAG	: Karaganda İslah ve Zorunlu Çalışma Kampı
KKKM	: Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva
MKDV	: Rus İçişleri Bakanlığı
MVD	: Ministerstvo Vnutrennih Del / İçişleri Bakanlığı
NKVD	: Narodniy Komissariant Vnutrennih Del / İçişleri Halk Komiserliği
RSFSR	: Rossiyskaya Federalna Soyuznaya Respublika / Bağımsız Devletler Topluluğu
s.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Vb.	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1 Tarihi Perspektif: Türkistan Ayaklanması

1.1.1 Türkistan Ayaklanması Öncesi

Orta Asya’da Hanlıklar olarak varlıklarını sürdüren birçok Türk halkının Rus Çarlığı’nın hakimiyeti altına girmeye başlaması, “Türkistan için en büyük kırılma anı Kazan’ın ve ardından diğer hanlıkların düşüşüdür.” (Azap, 2018, s. 17) Bu düşüş ile birlikte Rusların, Türk hanlıklarını işgal etmesinin önü açılmış, genişleme hedefleri doğrultusunda Orta Asya’da büyük bir hakimiyet kurmalarına olanak sağlamıştır. Türk asıllı halklardan olan Özbek, Kazak, Kırgız gibi Orta Asya halkları bu dönemde Çarlık Rusya’sı hakimiyeti altına girmişlerdir. İskân politikasıyla birlikte, “Rusya’dan getirdikleri özellikle fakir köylü Rusları Türkistan’a yerleştirerek bölgeyi Ruslaştırmayı amaçlamışlardır.” (Azap, 2018, s. 18) Bu sebeple Türk nüfusunun fazla olduğu yerlere Rus asıllı kişileri yerleştirerek, ekonomik ve kültürel açıdan da hakimiyet kurmak istemişler bu amaçla birçok halk, çeşitli baskılara maruz bırakılarak yaşam şekilleri, inançları, gelenekleri ve kültürleri gibi değer yitimleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Halklar üzerinde oluşturulan baskılar, kültürel ve ekonomik olmasının yanı sıra birçok farklı alanda da gerçekleştirilmiştir. “Çarlık rejimi halkın dini özgürlüğüne de el uzatmış, camilerde zorla insanlara içki içirilmiş, dini görevlerini insanların yerine getirmeleri engellenmiş, Hristiyanlık propagandaları yapılmaya başlanmıştır.” (Azap, 2018, s. 17) Türk ve Müslüman olan halklara bu şekilde ciddi baskılar uygulanarak, inançlarını yaşama şekillerini sınırlandırmıştır. Eğitimde ve dil alanında, halkların¹ kendi öz dillerini kullanmaları ve kültürlerini yaşamalarının önüne de engeller konulmuş, Rus dilini öğrenmeleri ve Rus kültürlerini benimsemeleri için büyük bir baskıya maruz bırakılan Orta Asya halkları, dilleri ve kültürlerini korumak amacıyla zorlu bir mücadele vermişlerdir. “Türkistan’ın tamamının Rus idaresine geçmesine, binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve 1991’de Türk halklarının

¹ Halklar: Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Türkmenler, Tacikler, Uygurlar, Ruslar.

bağımsızlığına kadar kanlı savaşların/bellek tahribatlarının/kimlik yitimlerinin yaşanmasına sebep olmuştur.

Rus Çarlığı gitgide büyüyerek İmparatorluğa dönüşmesi ile hakimiyeti altında bulunan farklı etnik gruplar ve Türk asıllı halklara uygulamış olduğu baskılar, yerli halkların kültürel kimliklerini yitirmeleri ve özgürlüklerini kaybetmelerine, topraklarından zorla sürgün edilerek göç ettirilmelerine ve toplumun huzursuzluğuna sebep olmuştur. Çar II. Nikola'nın Orta Asya'yı Ruslaştırma çabaları, özellikle Türk asıllı halkların geleneksel göçebe yaşamlarını tehdit etmiş, insanlar üzerinde oluşturulan dini ve kültürel baskılar, Çar'ın genişlemekte olan egemenliğine karşı Orta Asya halklarının kendisine karşı büyük bir direnişin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Özellikle Kazakistan'da gerçekleşmiş olan, çalışma saatleri ve şartlarının iyileştirilmesi amacıyla "Çar'ı protesto için saraya doğru yürüyüşe geçmelerine ateşle karşılık verilmesi ve 500'den fazla kişinin ölmesiyle "Kanlı Pazar" olarak adlandırılan gelişmeler ve halkın huzursuzluğu Çalık rejimine karşı ihtilâl hareketlerinin daha da güçlenmesine sebep olmuştur." (Azap, 2018, s. 19)

Çarlık yönetiminin başından itibaren yapmakta olduğu adaletsiz tutuma karşı gitgide çaresiz kalan insanlar, özgürlükleri, vatanları ve değerlerini koruyabilmek için büyük bir ayaklanmanın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

"Tarihte bu denli geniş çapta ve güçlü özgürlük mücadelesinin sayısı son derece azdır. Türkistan halkının Rus mezalimine karşı ayaklanmasının cezası olarak Ruslar, tüm Türkistan Müslümanlarını yok etmeye çalışmışlardı. Tüm bu gelişmeler ışığında çok acı ve ızdırap çeken Türkistan halkında mücadele edecek güç kalmamıştı" (Vurgun, 2016, s. 323).

1.1.2 1916 Türkistan Ayaklanması

Çarlık yönetiminin halkın üzerinde oluşturduğu baskılar neticesinde, irili ufaklı birçok ayaklanmanın çıkmasına ve bunları bastırırken kullanmış olduğu ağır tutumlar ve kanlı baskınlar Çarlığın çöküşüne zemin hazırlamıştır. "Rus işgali sonrasında Türkistan'da çıkan isyan ve bağımsızlık hareketlerinin en büyüğü ise 1916 isyanıdır." (Buran, 2016, s. 147)

"1916 İsyanının ilk amacı, Kazakların millî ve siyasî açıdan bağımsızlıklarını kazanma istekleridir. İsyan, Kazak halkını doğrudan doğruya Çarlık Hükümeti'ne ve yerli Çarlık

idarecilerine karşı çıkardıkları bir isyandır. Bu anlamda isyandan sonraki süreç de dikkate alındığında 1916 İsyanı, hem Çarlık Rusyası'nın hem de Rusya hâkimiyetindeki halkların kaderlerini belirleyici tarihi bir olay olmuştur.” (Kınacı, 2014, s. 108)

Ana sebepleri detaylıca incelersek, ilk olarak Rusya'nın 19. Yüzyıl sonunda bölgeyi işgal etmesiyle başlayan süreç, işgalin ardından bölgede yaşayan halklardan büyük vergiler istenmesi, zorla topraklarının ellerinden alınması ve bunlar gibi birçok adaletsiz tutumla karşı karşıya kalmaları ile başlamıştır. Toprağını kaybeden halk aynı zamanda geçim sıkıntısı çekmeye de başlamıştır. Daha sonrasında ise Türk ve Müslüman olan halka karşı kültürel baskılar ve çeşitli politikalar geliştirmişler, Ruslaştırmak ve Hristiyanlığı yaymak amacıyla çeşitli yöntemlere başvurulmuştur.

Türkistan bölgesinde 1916 yılına kadar küçük çaplı birçok isyan ve direniş hareketleri meydana gelmiştir. Fakat bu isyanların büyümesi ve geniş bir alana yayılması, Çar tarafından “25 Haziran 1916 tarihinde Rus kökenli olmayan halklardan 19-48 yaşları arasındaki erkeklerin cephe gerisindeki çalışmalara katılmaları için askere alınacağına dair bir karar alır ve bu kararı 28 Haziran 1916 günü telgrafla Türkistan Valisine bildirir.” (Buran, 2016, s. 147-148) Bu kararla birlikte varlık alanları kısıtlanan halkın elinde sadece canları kalmıştır ve yayınlanan bu ferman da gösteriliyor ki artık halkın canını bile istemektedir. Çar'ın yayınladığı ferman ile Türkistan coğrafyasında dolayısıyla Kazakistan'da da ayaklanmalar daha yoğun bir hâl alır. Ayaklanmaların çoğu Çarlık Rusya'sı tarafından kanlı bir şekilde bastırılır. Çar'ın adaletsiz tutumları sebebiyle de iyice yoksullaşan halkın, Rus askerlerinin silahlarına karşı kullanabilecekleri sadece inançları ve bunun uğruna verebilecekleri canları vardır. Özgürlük arayışları için başlattıkları bu mücadelede çok ciddi kayıplar vermelerine sebep olur.

“Sivil, savunmasız insanlar, kadın ve çocuklar acımasızca öldürüldü. Türklere ait köyler yerle bir edilirken, bütün mal varlıklarına da el konuluyordu... teslim olan Kırgızları esir almak yerine öldürüp yok etmeyi tercih eden Rus birlikleri tam anlamıyla bir soykırım yapıyorlardı. Duruma hâkim olduktan sonra da sürgün, kıyım ve imha hareketleri devam etti. Aylarca Türkistan'ın değişik bölgelerindeki insanlar idam edilerek ya da sürgün edilerek yok edildiler” (Buran, 2016).

Sonuç olarak 1916 Türkistan Ayaklanması, Orta Asya'daki Rus İmparatorluğuna, işgaline ve kurmak istedikleri egemenliğe karşı verilen büyük bir direniş hareketi olmuştur. Aynı zamanda bu ayaklanma bölgedeki Türk kimliğinin, milliyetçiliğin güç

kazanmaya başladığı bir dönemi simgelemiştir. Fakat isyanların sert bir şekilde bastırılmak istenmesi bölge halkını daha da güçlendirmiş, “Ümitsizlikten doğan cesaret, sevgiden doğan cesarettten farklıdır” (Fromm, 2021, s. 144). Bu yüzden, Rus İmparatorluğu içerisinde zorlu bir yaşam mücadelesine tabi tutulan halklar ve etnik gruplar, Çarlığı ve onun düzenini yıkıp iktidara gelmek isteyen Lenin önderliğindeki Bolşevik grubunu desteklemeye başlamışlardır. “1917 yılı Şubat ayında başlayıp Ekim ayında gerçekleşen Bolşevik İhtilâli, Türklere istiklâllerini kazanmak için yeni bir fırsat vermişti. Çünkü ihtilâlin öncüleri Lenin ve Stalin, yayımladıkları 2 Kasım 1917 tarihli beyannamede, milletlerin kendi kaderlerini serbestçe tayin edebilme haklarını kabul ve ilân etmişlerdi.” (Azap, 2018, s. 21) Kimliklerini korumak isteyen halklar bu vaatlere inanmış, özgürlük ve adalet için mücadele etmişlerdir. Lenin’in vaatleri, Rusya dışında yaşayan halklar üzerinde büyük bir etki uyandırarak, onların desteğini kazanmalarını sağlamıştır. Öncesinde de Çarlık rejiminden ayrılmak isteyen birçok halk ayaklanma çıkarmıştır. Bolşeviklerin bu vaadi, özgürlük isteyen halkları en büyük destekçileri olarak yanlarına çekmelerini sağlamıştır. Çarlığın gölgesi altında ezilen halkların bir kısmını ise işçi ve köylü sınıfından olduğu için onları destekleyerek kendi tarafına çekmiştir. Lenin, çeşitli halk ve azınlıkların dil ve kültürlerini yaşatmaları hakkını elde edecekleri vaadini de vermiş, bunların yanı sıra kendi yönetimlerini oluşturma imkânı sunarak, ezilen halka umut ve güven aşılamıştır. Halkların ve azınlık grupların büyük bir bölümünün desteklerini sağlayan Bolşevikler, Rus İmparatorluğu’nun sonunu getirmiştir. 1917 Ekim Devrimi ile başlayan süreç, geçici hükümete karşı üstünlük kuran Vladimir Lenin’in liderliğinde Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSR) ve birkaç cumhuriyetin bir araya gelmesi ile “30 Aralık 1922’de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin (SSCB) kurulmasıyla noktalınır” (Ekici, 2020, s. 163) . Böylelikle bölge halkı için yeni bir süreç başlar.

1.2 Sovyetler Birliği Stalin Dönemi ve Sovyetler Birliği’nin Dağılışı

Yeni kurulan yönetimle halkların Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ne katılmasıyla geniş bir alana yayılmıştır. Baskıcı yönetimden kurtulmak isteyen birçok halk merkezîyetçi bir yapıya sahip olan SSCB’nin yönetimi Moskova yer almakta, önemli kararlar bu merkezde alınmaktadır. Lenin’in iki yıl süren liderliği, ölümünün ardından Josef Stalin’e geçmiştir. “Gerçek adı Yosif Vissarionoviç Çugaşvili’dir.

Çelik adam anlamına gelen Stalin, takma soyadıdır.” (Gürsoy Naskali ve Şahin, 2007) Stalin, Sovyetler Birliği çatısı altında yaşayan çeşitli halkları, etnik grupları ve kendi halkını baskıcı bir yönetim anlayışı ile kendi denetimi altında şekillendirmeye çalışmıştır. Tek adam yönetimini benimsemiş, önemli kararların alınmasını sağlayan merkez haline gelmiştir. Kendisine ve kurmakta olduğu düzene karşı tehdit olarak gördüğü pek çok kişiyi sürgüne göndermiştir. Gerçekleştirmekte olduğu birçok politikanın temelinde, Stalin’in üzerlerinde egemenlik kurmak istediği çeşitli halkları ve azınlık grupları, *Sovyet vatandaşı* ya da bir diğer adıyla *SSCB vatandaşı* oluşturmak istemesi ve bu kimliği oluşturma çabaları yer almaktadır. Sovyet vatandaşı ya da SSCD vatandaşı özellikleri, Prof. Dr. İbrahim Dilek’in *Türk Dünyası Edebiyatında Repressiya* isimli makalesinde şu şekilde açıklanmıştır;

“SSCB vatandaşı; her an suçlanma ve cezalandırılma endişesiyle yaşadığı için korkaktır, şüphelidir, içe kapanık ve antisosyaldır, rutinedir. Aile ve iş hayatı sınırlanmış olup bireyseldir, özgünlük ve yaratıcılıktan uzaktır, inisiyatif alma becerisinden yoksun olup hiyerarşiye bağlı olmayı güvenli bir yaşam alanı olarak görür, hayatta kalma isteği ötekine karşı duyarsızlık geliştirdiğinden aldırmaz, kayıtsız ve ürkektir. Böyle olduğu için de ilk yana çekilendir, en nihayetinde ise kendi gerçekliğine aykırı davranmayı yaşam tarzı hâline getirdiğinden teatraldır” (Dilek, 2019).

Sovyetler Birliği hakimiyeti altında bulundurduğu kişileri, kültürel ve ideolojik anlamda denetim altında tutmaya çalışmıştır. Stalin dönemi, devletin baskıcı yönetimi ve halkın yaşamış olduğu acılar, sürgünler, ölümler, aydın kıyımları gibi birçok kötü olaylarla anılmış, Sovyetler Birliği yönetiminin en karanlık dönemi ve yüzünü gözler önüne sermiştir. Bu karanlık dönem 1953’te Stalin’in ölümüne kadar devam etmiştir. SSCB’nin Stalin dönemi, uygulamış olduğu çeşitli politikalarla ülkeyi sanayileştirmiş ve güçlü bir devlet haline getirmiş olmasının perde arkasında, milyonlarca insanın ölümüne sebep olması ve insanlara, insan haklarına karşı yapmış olduğu birçok ihlal bulunmaktadır. Stalin dönemi, halkların üzerinde oluşturmuş olduğu korku imparatorluğundan gücünü almakta olan karanlık bir tarihi hatırlatmaktadır. Ölümünden sonraki Sovyetler Birliği’nin dağılmasına giden dönemde ise Stalin’in yönetiminde oluşturduğu sert politikalar eleştirilerek bunun yerine daha ılımlı bir yönetim sürecine geçilmiştir. Stalin’den sonra iktidara geçen Kruşçev:

“Stalin dönemindeki uygulamaları eleştirmiş ve Sovyet vatandaşlarının duygu ve dünyalarında meydana gelen travmayı gidermeye çalışmıştır. Kurşuna dizilen, idam edilen, hapis ve sürgün cezası alan şahıslardan bir bölümünün davaları, Kruşçev

döneminde tekrar gündeme gelmiş ve öldürüldükten 15-20 yıl sonra suçsuz bulunarak itibarları iade edilmiştir” (Buran, 2016, s. 344).

Sovyetler Birliği’nin başına geçen son lider, Mikhail Gorbaçov’dur. Yapmış olduğu bazı reformlar halkın hükümete olan güvenini sarmış ve bu durum Sovyetler Birliği hakimiyeti altında bulunan halklar arasında gerilimlere yol açmıştır.

“Kazakistan SSC’nin Başkanı olan Dinmuhammed Kunayev emekliye sevk edilerek yerine Rus kökenli ve daha önce Kazakistan’da hiç yaşamamış olan Genaddy Kolbin’in atandığını açıklanmıştı. Kolbin’in Cumhurbaşkanı olarak görevlendirilmesi, Kazaklar arasında büyük bir tepki ile karşılandı. 17 Aralık 1986 günü, üniversite öğrencileri ile işçilerden oluşan bir grup Kazak Türk’ü, kararı protesto etmek için Almatı’da, Brejnev meydanında toplanmıştı... Moskova, bu tepkiyi “Kazak milliyetçiliği” ve “Rus düşmanlığı” olarak algıladı ve Almatı’daki bütün güvenlik görevlilerini seferber ederek gösterileri engellemeye çalıştı... olaylardan sonra çok sayıda ölü ya da ağır yaralı Kazak gençleri, kamyon kasalarına birer eşya gibi doldurulmuş ve şehir dışında açılan çukurlara gömülmüşlerdir. Tutuklanan çok sayıda genç ise aylarca işkencelere tabi tutulmuş ve haklarında hiçbir belge düzenlenmeden keyfi bir muameleye tabi tutulmuşlardır” (Buran, 2016, s. 175-177).

Tarihe *Jeltoksan Olayları/Faciası* olarak anılan olay, birçok kişinin yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Bu olaylardan sonra 1991 yılının başlarından itibaren Sovyetler Birliği hakimiyeti altında bulunan birçok halk, bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamış, 1991 yılının sonunda Mikhail Gorbaçov’un Sovyetler Birliği’nin dağılışıını resmi olarak ilan ederek görevinden istifa etmesi ile sona ermiştir. Sovyetler Birliği çatısı altında bulunan halklar, bağımsızlıklarını kazanarak, kendi kurdukları cumhuriyetler olarak varlıklarını özgür bir şekilde sürdürmeye başlamışlardır.

1.2.1 Sovyetler Birliği/Stalin Döneminde Kazak Aydınlar

Sovyetler Birliği, hakimiyeti altında olan halklara ciddi baskılar yapmış bunların yanı sıra özellikle halkın aydın kişileri bu doğrultuda ilk hedef haline gelmiştir.

“1917 yılında gerçekleşen Bolşevik devriminin ardından Alaş Orda Kazak Millî Hükümetini kurmuşlardır. Ancak, Bolşevik yönetimi iktidarını güçlendirdikten sonra verdiği sözleri unutmuş ve geleneksel Rus baskı ve kısıımı yeniden başlamıştır. Alaş Orda Kazak Millî Hükümeti iptal edilmiş, aydınlar üzerindeki ağır baskılar ile ideolojik yönlendirmeler had safhaya çıkmış; sürgün, hapis ve öldürmeler başlamıştır. Özellikle 1930’lu yılların sonlarına doğru büyük bir katliam yapılmıştır.” (Buran, 2016, s. 170)

“Şair ve yazarlar üzerindeki ağır baskılar ile ideolojik yönlendirmeler edebiyat ve dil çalışmalarını olumsuz etkilemiş ve bu dönemde daha çok sınıf çatışmalarını esas alan Sovyet ideolojisine uygun eserler yazılmıştır. Millî konuları işleyen şair ve yazarlar tutuklanmış, sürgüne ya da çalışma kamplarına gönderilmiştir” (Buran, 2016, s. 430-431).

Aydın kesimde yer alan insanlar, ağır baskıların, ideolojik yönlendirmelerin bir aracı olarak kullanılmaya çalışılmıştır. Bu durum karşısında direnen aydınların büyük bir bölümü sürgün, hapis ve öldürülmeler, kurşuna dizilmelerle karşı karşıya kalmışlardır. “Özellikle 1930’lu yılların sonlarına doğru büyük bir katliam yapılmıştır. Bu yıllarda, Ahmet Baytursunov, Mircakıp Duvlat ve Mağjan Cumabayev gibi önemli aydınlar kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir” (Buran, 2016, s. 170). Kazakistan’da yer alan aydınlar da bu dönemde en çok kayıp veren halkların arasında yer almaktadır.

Özellikle “repressiya” denilen 1937-1939 yılları arasında çok sayıda Kazak, öldürülmüş, sürülmüş ve hapsedilmiştir” (İbraimov, 1993). Bu isimlerin yanı sıra kızıl kırgın’a kurban edildikleri belirtilmekte olan aydınların içerisinde;

“Jusupbek Aymautov, Hacı Kerim Sanılı (Sanıyev), Din’Muhammed Adilev, Ahmet Safa Yusupov, Beyimbet Maylin, R. E. Kulley, M. F. Gavrilov, Dosmuhammedov Kardeşler, Tınıspavey, A. Omarov, Alihan Bökeyhanov, Sıdık Abılanov, Abdarähman Baydildin, Muhamedjan Seralin, Turar Riskulov, İlyas Jansugurov, İmam Alimbekov” (Buran, 2016, s. 433).

Gibi isimler de yer almaktadır. Yukarıda geçen isimlerin yanında adına ulaşamadığımız birçok aydın ve Kazak halkının önemli bir kısmı Kızıl Kırgında yaşamlarını yitirmiştir. “1927-1953 yılları arasında 103 bin Kazak sürgüne gönderilmiştir. Bu siyasi sürgünlerin 25 bini daha sonra çeşitli şekillerde öldürülmüştür.” (Buran, 2016, s. 171) Bu dönemde suçlanan isimlerin yanı sıra önemli tarihsel kaynaklarda yer almakta, “halk muhayyilesinin binlerce yıllık yaratımı ve onların bir çeşit tarihsel hafızası olan metinler de suçlanmıştır” (Buran, 2016). Sovyetler Birliği döneminde eserler üzerinde uygulanmakta olan politikaların temelinde, eser sosyalizme hizmet ettiği ölçüde sanat sayılmaktadır.

“30’lu yılların başından itibaren yazarlar eserlerinde hayatın gerçeklerini değil, her şeyden önce o dönemdeki ideolojinin dikte ettiği talepleri yazmaya mecbur olmuştur. Dönemin ideolojisi yazarlara, sosyalist düzen etrafına halkı yöneltmeyi ve Parti faaliyetlerine onların destek vermesini sağlamayı bir sorumluluk olarak yüklemiştir.” (Kınacı, 2014, s. 212)

Sovyet bakış açısında, sanat politikanın uygulama aracı olarak görülmekte ve bu doğrultuyla hizmet etmesi gerekmektedir. Yazar ve şairleri de sıkı bir denetim altında tutan Sovyet Hükümeti, yazılan eserleri yakından takip ederek, Sovyet ideolojisine aykırı bir mesaj vermesi halinde suç teşkil ettiği belirtilerek çeşitli sansürler

uygulanmaktadır. Baskı ve denetimler daha ileri bir seviyeye taşınarak, yazarların yanı sıra *edebiyat mahkemelerinde* eserlerin içerisinde bulunan kahraman, tip ve karakterler de yargılanmıştır.

1.3 XX. Yüzyıl Kazakistan'ın Sosyo-Kültürel Yapısı

Rus İmparatorluğu'nun egemenliği altında bulunan, Orta Asya Türkistan bölgesinde birçok baskı ve Ruslaştırılmaya maruz kalmış halklardan biri de Kazak Türkleridir. "XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Rusya, halka yaptırımlar uygulamaya ve bunları vergi, mahkeme, toprak, kültür konularında düzenlemeler adı altında kurumsallaştırarak yerleştirmeye başlar. Böylece Kazakistan'ı sömürgeleştirme çalışmaları tamamlanır." (Biray, 2018, s. 103) XX. yy. başlarında Rus İmparatorluğu'nun egemenliği altında olan Kazak Türkleri'nin toplumsal yapısı büyük ölçüde geleneksel bir hayat tarzına dayalı konar-göçer bir halktır. 1916 Türkistan Ayaklanması'nda en çok kayıp veren halklardan olan Kazak Türkleri, Bolşeviklerin "her milletin kendi kaderini tayin etme hakkı verilmesi" vaatlerine dayanarak Bolşeviklerin yanında yer almışlardır. 1917 Ekim Devrimi sonrası Sovyet Hükümeti kurulmuş, özgürlüklerini isteyen halkların da Sovyetler Birliği'ne katılımları sağlanmıştır.

Kazak Türkleri'nin Sovyetler Birliği'ne katılması ile beraber halk büyük bir dönüşüme girmiş, Sovyetler Birliği etkisi altında kaldıkları yıllarda hem sosyal hem de kültürel anlamda önemli değişimlere yol açmıştır. Sovyetler Birliği'ne katılan bütün halklarda olduğu gibi sanayileşme Kazakistan'da da hızlı bir şekilde gerçekleştirilmeye başlamış, Sovyet Hükümeti, büyük çiftlikler kurularak, halkı bu yapı içerisinde çalışmaya zorlamıştır. Bununla birlikte konar-göçer hayatın en önemli yapı taşlarından biri olan geleneksel yaşam tarzları, Sovyet ideolojisiyle ters düştüğü için yıkılmaya çalışılmıştır. Göçebe bir şekilde yaşayan Kazak halkı yerleşik hayata geçmek zorunda bırakılmış, geleneksel yaşam tarzları yok edilmiştir. Sovyetler Birliği ilk olarak, Kazak halkının özgürlüklerine yaşam şekillerini kısıtlayarak müdahalede bulunmuştur.

Sovyet Hükümeti bünyesinde bulunan birçok halkı ve etnik grubu birleştirmek amacıyla bölgede çoğunluk olarak bulunan grupların içerisine yerleştirmiştir. Özellikle Türkistan bölgesinde kalabalık bir nüfusa sahip olan Kazak halkı, bu

durumla birlikte bölgelerinde azınlık haline getirilmişlerdir. Azınlık haline getirilen Kazak halkı, geleneksel yaşam tarzlarını kaybetmenin yanı sıra birde kimliklerinin zayıflamaları tehdidi ile karşı karşıya bırakılmışlardır. Sovyet Hükümeti tarafından farklı halklar ve grupların dil çeşitliliği birleşmeleri önünde bir engel görülerek Rusça'nın günlük yaşamlarında kullanacakları egemen bir dil haline getirilmesi için çalışmalar başlatmışlardır. Özgürlükleri, egemenlikleri, kimliklerinin yanı sıra tehdit altında olan bir değerleri de dilleri olmuştur. “Kazakistan'daki Rus okulları, kendi siyasetleri doğrultusunda adam yetiştirme çalışmalarıyla Çarlığın sömürge siyasetinin bir parçası olur.” (Biray, 2018, s. 105) Sovyetler Birliği'nde Rusça resmi konuşma dili olurken, Kazak dili ise eğitimde ve konuşmada ikincil bir duruma indirilmiştir.

Sovyetler Birliği'nin adım adım gerçekleştirmekte olduğu politikalar nedeniyle Kazak halkı ve Sovyetler Birliği içerisinde bulunan birçok halk geleneksel kültürlerinden uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Rusça'nın egemen dil konumuna getirilmesi ve Rusça'ya teşvik edilmesi, Kazak halkının kimlik çatışmasına yol açmıştır. Bunların belirginlik göstermesi ile Sovyetler dillerin korunmasına yönelik sınırlı çabalar göstermişlerdir. Geleneksel sanatlara karşı yaklaşımları da “sosyalist realizm” adı verilen Sovyet ideolojisini destekleyen bir anlayış içerisinde şekillenmesini sağlamışlardır. “Her toplumsal grupta o grubun kültürünü bir kuşağın sonraki kuşağa sistemli bir biçimde öğretilmesi sonucu, grup üyeleri ortak özellikler geliştirirler ve böylece o grubun temel kişilik tipleri oluşur” (Geçtan, 2018, s. 19).

Temelde sanatı, kültürü, edebiyatı ve birçok değeri politik ideolojilerini desteklemek amacıyla kullanmak isteyen Sovyetler Birliği, birçok halkın kültürünün çeşitli unsurlarını değişime uğratmışlardır. Bu dönemde halkların üzerlerinde yapılan en önemli baskılardan bir diğeri de din üzerinden yapılmıştır. Sovyetler Birliği kendi benimsedikleri inançlar dışında kalan bütün din ve inanışlara karşı sert bir tutum sergilemişler, dini inançların yayılmasını engellemeye çalışmış ve ibadetlerin ise halk arasında gerçekleştirilmesinin önüne geçmek amacıyla engeller koymuşlardır. Müslümanlık, “Sovyet devleti tarafından düzenli, sistemli ve yoğun bir şekilde yapılan saldırılara hedef olmuştur” (Nazif, 2006). Camiler kapatılmış, dönemin dini liderleri baskıya uğramış ve dini eğitimlerin verilmesi yasaklanmıştır. Müslüman bir inanca sahip olan Kazak halkının bu dönemde inancı ciddi oranlarda zayıflamıştır. Edebiyatta

ise “1937-38 yıllarındaki Kızıl Kırğın, Kazak edebi eleştirisine çok büyük zarar verir.” (Biray, 2018, s. 135) Eserler üzerinde uygulanan baskılar ve sansürler ciddi bir boyutta sürdürülmüştür. “XX. yüzyıl başı Kazak topraklarının sömürge haline getirildiği, halkın bilinçlendirilmesi yoluyla mücadele edilen yıllardır. Bu dönemde şair ve yazarlar, eserlerinde halkı millî ruh, eşitlik, eğitim konularında aydınlatma ve kalkındırma ortak amacıyla eserler verirler.” (Biray, 2018, s. 108) Bu dönemde ki edebi eserler halkın bilinçlenmesine büyük katkı sağlamıştır.

1.3.1 XX. Yüzyılda Kadınların Sosyal Hayattaki Yeri

Sovyetler Birliği döneminden önce göçebe bir şekilde yaşayan Kazak halkı, hayatın her alanında birçok işle uğraşmaktaydı. At binmek, avcılık gibi birçok alan, kadın erkek fark etmeksizin Kazak halkının ustalıkla yapabildikleri beceriler arasındaydı. Kazak kadınları da benzer birçok alanda erkeklerle aynı, bazen daha önde bir durumda toplumsal yapının içerisinde söz sahibi olmuşlardır.

Tarihi konulardan ve olaylardan esinlenilerek kaleme alınan çeşitli eserlerde de bu durum yansıtılmaktadır. Özellikle çalışmamızda yer alan Beysenova'nın *Süzge Hanım & Bozok Güzeli* adlı hikayeleri, *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* romanına göre daha eski bir tarihi zaman dilimini konu aldığı için net bir şekilde, konar-göçer yaşam tarzının çeşitli öğelerini görmek mümkündür. Kronolojik zamanla bakarsak, ilk olarak *Bozok Güzeli* hikayesi karşımıza çıkar. Hikâyede yer alan Banu Çiçek, yaşadığı toplumdaki kadın figürünü bize tüm özellikleriyle birlikte yansıtmaktadır. Konar-göçer halkın kızlarının da en az erkekler kadar iyi silah kullanabildiği, at binebildiği bilgisine yer verilir. Sürekli yer değiştiren halk, dış çevrenin saldırılarına karşı kadınıyla erkeğiyle daima hazır durumda olması gerekmektedir. Genel olarak Türk kadınları o dönemde kendilerini dış dünyanın tehlikelerinden koruyabilmek amaçlı kullanmaktaydılar. Fakat aksi bir savaş ve saldırı durumuna da hazırlıklı ve becerikliydiler. Onlar da erkekler gibi yanlarında silah bulunduruyor ve gerekirse kullanıyorlardı. Konar-göçer halkların hayatı at üzerinde geçtiği için at binmek normal hayatın bir getirisi olmuştu. Aynı zamanda silah kullanmakta buna dahildi. Çocuklar bu eğitimlere çok küçük yaşlarda cinsiyet fark etmeksizin başlıyorlardı. Dönem

koşullarında sadece erkekler değil kadınların da at binmek ve savaşçı olmak dışında başka bir seçenekleri de görünmüyordu.

Süzge Hanım hikâyesi de Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva romanından daha eski tarihli bir zaman dilimini konu alır. Tıpkı Banu Çiçek gibi Süzge Hanım'da at binmeyi ustalıkla bilmekte ve uçsuz bozkırın üzerinde at koşturmaktaydı. Fakat evlenmesi ile bu durum biraz daha azaltılmıştı. Çünkü Süzge Hanım hikayesi, Bozok Güzeli hikayesinden daha ileri zamanı anlatıyordu. Dolayısıyla konar-göçer yaşam Süzge Hanım hikayesinde yerleşik bir hayata geçildiği için bozkırın özgür havası biraz daha kısıtlıydı. Fakat kan yine aynı kandı. Banu Çiçek, kendisini sevdiği kişi için feda ederken, Süzge Hanım ise çok sevdiği halkı ve kendi özgürlüğü için kendisini feda etmişti.

Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva romanına bakıldığında günümüze en yakın zaman dilimine bu romanda yer verilmiştir. İnsanların tamamen yerleşik hayata geçtiği yıllardır. Konar-göçer hayat çoğunlukla bitmiş, sadece yazın belli zamanlarında bozkıra geçilmekteydi. Banu Çiçek'in Kan Töre için verdiği, Süzge Hanım'ın halkı ve özgürlüğü için verdiği savaşı zaman ilerledikçe Marguva eşi ve çocukları için vermişti.

Hikâyeler ve roman kronolojik olarak ele alındığında, geçmişten günümüze doğru kadının ve kadın rolünün değişimi ve dönüşümü karşımıza çıkmaktadır. Savaşçı kadın olan Banu Çiçek'ten, mücadelecî kadın olan Süzge Hanım'a ve en sonunda çocukları için ayakta kalan Marguva'ya. Bunların yanı sıra sosyal hayattaki değişime de ışık tutarlar. Göçebe yaşam tarzından, saraya, saraydan da bir daireye uzanan insanların özgürlük alanlarının gitgide kısıtlandığı ve küçüldüğü mekânlara. Marguva tamamen yerleşik bir hayatta sanayileşmenin yoğun olduğu bir dönemde kadın olarak var olmaktadır. Henüz eğitimi bile tam olmamasına karşın bozkırın sonsuzluğundan yerleşik şehir hayatının karmaşıklığına geçtiğinde ne yapacağını çoğu zaman bilememiş fakat mücadeleyi de hiç bırakmamıştır.

Göçebe bir hayattan yerleşik bir hayata geçirildikleri, belirli bir zaman diliminde geri planda kalsalar da Sovyet Hükümeti, eğitim ve çalışma hayatına katılmaları teşvik edilmiştir. Sovyet Hükümeti, toplumsal eşitlik ve kadın hakları ile ilgili birçok

yenilikçi adım atmıştır. Fakat bu adımların temelinde yapılan yeniliklerin kaynakları, Sovyet ideolojisinin bir parçası olarak gerçekleştirilmiştir.

Geleneksel Kazak toplumunda aile içerisinde çocukları yetiştirmek, eğitmek ve evin yönetimini ele alan temel taşı olarak kabul edilen Kazak kadını, aile yapısında en merkezi konumda yer almaktadır ve ev içerisinde büyük saygı duyulan değerli bir figürdür. Fakat Sovyetler döneminde kadının aile yapısındaki geleneksel konumu biraz daha baskılanarak toplumsal hayatın aktif bir parçası olmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

1.4 Problem: Baskı, Sürgün, İşkence ve Ölüm

Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva romanında net bir şekilde verilen iki tarih karşımıza çıkmaktadır. Bunlar 1937 yılının baharı ve 1938 ağustosudur. Bu tarihlerde Sovyetler Birliği'nde, Stalin'in yönetiminde olduğu zaman dilimine denk gelmektedir. Stalin'in “Büyük Temizlik” olarak adlandırdığı, yönetimine, sisteme ve kendisine potansiyel bir tehdit olarak gördüğü kişileri temizleme sürecini ifade eder.

Bu süreç ilk olarak baskı ile başlar. Toplum ve insanlar üzerinde oluşturduğu çeşitli baskıların yanı sıra sanat ve edebiyat gibi birçok alanı da kontrol altına almaya çalışarak, sisteme aykırı herhangi bir durumla karşı karşıya gelinmemesi için sürekli devam eden bir denetim altında tutma çabası vardır. Bu dönemde özellikle insanların birbirlerini ihbar etmeleri sağlanmış, insanların tam olarak güvende olmadığı bir bilinmezlik ortamı yaratılmıştır. Bu dönemde özellikle gizli polis teşkilatları ön plana çıkartılarak, gece yarısı insanları evlerine yapılan baskınlar yoluyla halk üzerinde korku, şüphe ve güvensizlik ortamı oluşturulmuştur.

Siyasi nedenlerle birçok insan Sovyetler Birliği'nin uzak bölgelerine sürgün edilmiş, “Halk düşmanı” adı altında suçlanan birçok aydın, din adamları gibi çeşitli meslek gruplarının içerisinde yer aldığı kişiler hedef alınmıştır. Sadece bununla da sınırlı kalmayarak, potansiyel tehdit olan herkes bu durumla karşı karşıya gelmiştir. GULAG olarak adlandırılan, Sovyet sitemine karşı çıkan zengin köylüler ve çeşitli etnik gruplarda bu sürgünden etkilenenler arasındadır. Sürgün edilenler genellikle zor yaşam şartları olan uzak bölgelere gönderilmiş, zorunlu çalışma kamplarında kötü

koşullar, açlık, soğuk vb. koşullarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Birçok insan bu zorlu koşullarda yaşamlarını yitirmiş, sağ kalanlar ise psikolojik olarak büyük bir çöküş yaşamışlardır.

Sovyet sisteminin uygulamış olduğu işkenceler hem fiziksel hem de psikolojiktir. Fiziksel olarak açlık, işkencelerle karşı karşıya kalan insanları birde psikolojik baskının yanı sıra, aile üyeleri üzerinden yapılan uyarılara tehditlerde eklenerek bireyler sürekli bir denetim ve sorgu halinde bırakılmışlardır. Asılsız suçlamaların, iftiraların zirveye ulaştığı dönem 1937-1938 yıllarıdır.

Bu olayların sonucunda milyonlarca insan ya doğrudan öldürülerek, kurşuna dizilerek ya da zorlu koşullar altındaki çalışma kamplarına gönderilip burada açlık, susuzluk, hastalık, kötü muamele gibi durumlar karşısında dayanamayarak hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu isimlerden arasında döneminin ileri gelenlerinin yer aldığı aydın kişiler de çoğunluktadır.

1.5 Metodoloji/Yöntem

Şerbanu Beysenova'nın *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* adlı eserini yapı ve izlek yöntemi kullanılarak incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla nitel araştırma yönteminin uygun olduğu tespit edilmiş ve nitel araştırma yöntemi çerçevesinde yürütülmektedir. Nitel araştırma yönteminin temelinde insanların geçmişten günümüze deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini, sosyal olguları derinlemesine anlamayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımını aynı zamanda sayısal verilerden çok anlamlandırma ve yorumlayıcı bir yaklaşımı içermektedir. Bu çalışmamızda, nitel metin çözümlemesi ve doküman analizi teknikleri kullanılarak Kazak Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış olan edebi bir romanın, metnin anlam dünyası yapı ve izlek doğrultusunda incelenmiştir.

Anlatı bilimsel yaklaşımlar temel alınmış, romanın yapısı, bakış açısı ve anlatıcı, olay örgüsü, zaman-mekân kurgusu, karakterleri, zaman ve söylem ilişkisi, anlatım biçimi gibi yapısal öğelerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir. İnceleme konusu olarak seçilen Şerbanu Beysenova'nın "*Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva*" romanı çok

katmanlı bir çözümlemeye olanak sağladığı için farklı yöntem ve tekniklerin kullanılmasına yer verilerek değerlendirilmesi ve çözümlenmesi yapılmıştır.

Bunların yanı sıra incelememizde sürecinde, Berna Moran'ın *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* adlı çalışmasından yararlanılarak toplumsal ilişkisi ve tarihsel gerçekleri ile birlikte ele alınmış; toplumcu gerçekçilik, tarihsel eleştiri ve sosyolojik eleştiri yaklaşımları temel olarak benimsenmiştir. Bu yaklaşımların yanı sıra Carl Gustav Jung'un arketip kuramı, özellikle *Dört Arketip* adlı çalışmasından da yararlanılmıştır. Böylelikle romanın tarihsel, toplumsal, sosyolojik ayrıca psikolojik, mitolojik yönleri bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır.

“Toplumcu gerçekçiliğe göre sanatın yansıttığı gerçeklik toplumsal gerçekliktir” (Moran, 2013, s. 53), yani bireyin içerisinde yaşamış olduğu toplumsal koşullar ile birlikte değerlendirilmesini esas alır. Birey, içerisinde yaşadığı çevreden bağımsız olarak ele alındığında anlaşılamayacağını savunur. Bu yaklaşıma göre, edebiyat ve konusunu içine alan eserlerin toplumsal sorunların bilincine vararak bunları okuyuculara dolayısıyla da insanlara yansıtması işlevini de içermektedir. Romanda Sovyetler Birliği döneminde Marguva'nın akademisyen olan eşi Mukan'ın “halk düşmanı” olarak suçlanması ile beraber geride kalan ailesinin yaşadığı zorlukları, dönemin toplumsal ve ideolojik yapısını, toplum içerisinde bulunan bireylerin konumlarını yansıtmaktadır. Bu sebeple *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* romanı, konusu itibari ile incelememiz için kıymetli bir eserdir.

Tarihsel eleştiri yönünden değerlendirildiğinde ise edebi bir eser olan roman, kendi döneminin koşulları ile birlikte ele alınmasını gerekli kılar. Moran'a göre, tarihsel eleştiride yalnızca yazarı ve dönemi anlamaya değil, bunların yanı sıra romanın tarihsel bağlamla kurduğu ilişkinin ortaya konmasına da odaklanılmalıdır. Tarihsel eleştiride aynı zamanda eserin yazılmış olduğu dönem göz önünde bulundurularak, tarihsel koşullar dikkate alınarak yapılan bir okuma biçimini içerir. “Okurun geçmiş yüzyıllarda yazılmış bir eseri anlayabilmesi, tadına varabilmesi ve değerlendirebilmesi için eserin yazıldığı çağdaki koşullar, inançlar, dünya görüşü, sanat anlayışı ve gelenekleri hakkında bilgi sahibi olması gerekir” (Moran, 2013). Çalışmamızda yer alan *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* adlı roman, Stalin dönemindeki baskı ve

sürgün politikalarını ele alarak bireyler üzerindeki etkilerini ele almıştır. Özellikle romanın başkışisi olarak seçilen Marguva, kadın karakteri yolu ile de kadınların toplum içerisinde yaşadıkları travma ve dışlanmaları da yer verilmiştir.

Sosyolojik eleştiride ise “edebiyatın kendi başına var olmadığı, toplum içinde doğduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket eder” (Moran, 2013). Bu anlamda da metnin toplumsal yapılarla kurduğu ilişkiyi sorgular. Romanda akademisyen olan Mukan’ın “halk düşmanı” adı altında suçlanması ile birlikte geride kalan ailesinin toplumun içerisinde nasıl dışlandığını, hayatta kalmak için verdikleri mücadelelere yer verirken aynı zamanda toplumsal yapıların bireyler üzerindeki etkilerini de yansıtmaktadır.

Diğer bir kuram ise Carl Gustav Jung’a göre arketip, “insanların doğuşundan itibaren getirmiş olduğu, kolektif ve evrensel olan psikolojik kalıplardır. İnsanların deneyimlerinin temelinde ve bilinçdışında yer alırlar. Bireysel bilinçten bağımsız olarak kolektif bilinçdışının parçalarıdır” (Jung, 2021). Kısaca tüm insanlarda ortak olarak bulunan psikolojik mirasın bir parçasıdır. İncelediğimiz romanda karakterler, arketipsel imgelerle şekillendirilmiş olup, bireylerin içsel çatışmalarını ve toplumsal rollerinin anlaşılması ve metnin çözülmesinde kuramlardan yararlanılmıştır.

Çözümlemeye yer verilen yaklaşımlar aracılığı ile *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* romanı yalnızca bireysel bir anlatı olarak değil, aynı zamanda tarihsel ve toplumsal bir belge olarak değerlendirilerek, metnin çok katmanlı yapısı ve karakterler aracılığı ile de arketipsel ve psikolojik yönleri ele alınarak bütüncül bir yaklaşım amaçlanarak çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çözümlememizin kaynağını, *Kızıl Kırgın’ın Kadınları Marguva* adlı roman oluşturmaktadır. Bu eserin seçilmesinde, hem Türk Dünyası edebiyatı açısından önemli bir yere sahip olması, içerisinde okuyucuya aktardığı mesajları açısından önemli bir yere sahip olması hem de barındırdığı anlam çeşitliliği ve derinlikli izlek yapısının çözümlemeye elverişli oluşu etkili olmaktadır. Roman, birincil kaynak olarak ele alınmış ve doğrudan metin üzerinden çözümleme yapılmıştır.

Veri toplama sürecimiz, romanın dikkatli ve özenli bir şekilde katmanları göz önüne alınarak okunması ile gerçekleştirilmiştir. Okuma süreci boyunca yapısal açıdan anlatıcı, olay örgüsü, zaman ve mekân ve tematik açıdan izlek, motif ve sembolleri gibi çeşitli unsurlar göz önüne alınarak ve düzenli bir şekilde not edilerek sınıflandırılmıştır.

İncelememizde yer vermiş olduğumuz çıkarımlar doğrudan romandan alınan alıntılarla desteklenmiştir. Yorumlar ise araştırmacı tarafından fakat metin merkezli bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Alıntı yapılan tüm kaynaklara çalışmamızın kaynakça bölümünde yer verilerek ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

2. ROMANDA YAPI VE İZLEK

2.1 Romanın Kimliği

Esere temel bilgilerin yani künyenin verildiği kısma romanın kimliği denilir. Oluşturulan künyenin amacı, eserin tanıtılmasında kullanılan önemli ayrıntıların gösterilmesidir. Bu kısımda sırasıyla eserin/romanın adı, yazarın adı, varsa çevirmenin adı, yayınevi, basım yılı, baskı sayısı, sayfa sayısı, ISBN numarası, kapak tasarım, bazılarında ise ek olarak fiyat bilgisine yer verilir. Romanın adı, eserin en dikkat çekici özelliklerinden biridir. Romanın ana düşüncesi ve içeriği hakkında okuyuculara çağrışımlar yapmaktadır. Yazarın adı, kullandığı takma adı ya da mahlası belirtilir. Genel olarak romanın adı ile birlikte verilir. Çevirmen bilgisi de romanın künyesinde yer alan önemli bilgiler arasındadır. Çevirmenler, eserlerin başka bir dile aktararak daha geniş bir okur kitlesine ulaşmasına büyük katkı sağlamaktadır, yalnızca kelimeleri bir dilden diğerine aktaran kişiler değil, eserin orijinal dilindeki anlamını ve duygusunu doğru bir şekilde aktarmaya çalışan profesyonel kişilerdir. Aktarma yapılan çoğu romanın başarısının altında, çevirmenlerinin rolleri büyük önem taşımaktadır. Yayınevinin adıyla birlikte kitabın nerede ve ne zaman basıldığı bilgisine de yer verilir.

2.2 İsimden İçeriğe

Edebi eserlere verilmiş olan isimler, yazarları tarafından özenle seçilmiştir. Roman ya da hikâyenin metnine, içeriğine dair çağrışımlar yapmaktadır. Genellikle içeriğine dair, okuyuculara verilmek istenen ana düşünce ve mesajla bağlantılıdır. Esere verilen isimlerin özellikleri arasında hem okuyucunun ilgisini çekmesi, merak uyandırması hem de eserin ana düşüncesi ve karakterlerine dair ipuçları verir. Kısaca romana verilen isim, yazarın anlatmak istediği konu hakkında ipucu veren hem de okuyucuların beklentilerini şekillendiren bir unsurdur.

2.3 Olay Örgüsü

Romanın içerisinde gerçekleşen olaylar, karakterlerin şekillenen olaylar karşısında yaptıkları eylemler ve devamında gelişen ana akışın birbirleriyle olan bağlantısıdır. Yani olay örgüsü romanın yapısı ve akışını şekillendirerek karakterlerin gelişimini, içsel ve dışsal çatışmalarını, çözüm süreçlerini ve birbiri ardına gerçekleşen olayları gösterir.

“Bilinçaltına eğilir ve dış dünyada pek zaman kaplamadığı sanılan bilinçaltı düşüncelere romanda fazla yer ayırabilir. Ayrıca olayların kronolojik sırasını değiştirir. Okuyucu için daha ilgi çekici bir kurgulama yapar. İşte biz bu hikâyenin gerçek hayattaki akışının değiştirilerek yazar tarafından yeniden kurgulanmış biçimine olay örgüsü diyoruz. Olay örgüsünde geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman arasında yazarın kurgusuna göre geçişler söz konusu olabilir. Yazar bu geçişleri yaparken geri dönüş (flash back) ve ileri gidiş (flash forward) tekniklerini kullanır” (Kocakaplan, 2019).

2.4 Bakış Açısı

Yazarın ya da anlatıcının okuyucuya eseri nasıl bir şekilde sunduğunu, hangi yönleriyle/yönlerini bize aktarmak istediğini belirleyen unsurdur. Yazarlar açısından bakıldığında, doğru bir bakış açısı seçmek, eserde verilmek istenen mesajı en iyi biçimde yansıtmayı açısından büyük önem arz etmektedir. Aynı zamanda “Bakış açısı bazan yazarın gölgesidir, bazan yazarın da üstünde ondan da çok bilen, iyi sezen ve daha uzağı gören itibari varlıktır. O, kahramanlardan biri hususiyetiyle karşımıza çıktığı gibi, her şeyi bilen ve gören biri olarak da eserde yer alır” (Aktaş, 2005).

Bunların yanı sıra, yazar ve anlatıcı eserde en çok karıştırılan iki unsurdur. Oysa “Yazar, üzerinde yaşadığımız gerçek dünyaya ait bir varlıktır. Anlatıcı ise itibari aleme aittir” (Aktaş, 2005). Anlatıcının hikâyeyi sunuş biçimi, aktarım şekli, okuyucuların olayları nasıl algılayacağını da belirlemektedir. Olayların aktarıldığı bakış açısı, romanın anlamını şekillendirmektedir.

Bakış açısı, edebi eserlerin çoğunda karşımıza çıkmaktadır. “Roman ve hikâyelerde anlatım “ben” (birinci tekil şahıs anlatıcı), “sen” (ikinci tekil şahıs anlatıcı) ve “o” (üçüncü tekil şahıs anlatıcı) tarafından gerçekleşir” (Bakır, 2015, s. 35). Birinci tekil şahıs bakış açısı genel olarak “ben” ifadesiyle anlatılmaktadır. Anlatıcı olayların ve karakterlerin içerisinde katılarak metnin içinde yer alır. Bazı roman ve hikâye gibi

edebi türlerde başkahramanın kendisi ya da romanda yer alan başka bir kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci tekil şahıs bakış açısında, anlatıcı “sen” diyerek okuyucuya seslenerek olaylara dahil olmasını sağlar. Bu teknik okuyucunun kendisini romanın bir parçası olarak görmesini sağlamaktadır. Kısaca okuyucunun romana bir karakter olarak katılmasını, anlatıcının da okuyucuya doğrudan seslenmesini sağlar. Çok yaygın olmayan bu teknik, okuyucuyu doğrudan romana dahil etmesi, olayların içine çekerek bir parçası haline getirmesiyle etkileyici bir deneyim sunar. Üçüncü tekil şahıs bakış açısı ise “o” ifadesi kullanılarak, olayların/hikâyenin bir gözlemci gibi okuyuculara aktarıldığı bir tekniktir. Olayları ve karakterleri dışarıdan gözlemlediği için okuyucuya geniş bir perspektif sunar. Üçüncü tekil şahıs bakış açısında, anlatıcı olaylara ve karakterlere dışarıdan bakar. Fakat genel olarak tek bir karakterin, çoğunlukla da başkişi/başkahramanın duygu ve düşüncelerine odaklanmaktadır. Üçüncü şahıs bakış açısında, kullanılmakta olan iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar “Tanrısal/Hâkim bakış açısı ve Müşahit bakış açısı”dır. Tanrısal/Hâkim bakış açısı, anlatıcının roman karakterlerinin duygu, düşünce ve iç dünyalarına tamamen hâkim konumdadır. “Müşahit bakış açısı”nda anlatıcı sadece seçilmiş bir karakterin gözünden olayları aktarmaktadır. Tanrısal bakış açısının aksine sadece bir karakterin duygu ve düşüncelerine odaklandığı için diğer karakterler hakkında okuyuculara sınırlı bir bilgi sunar. Çoğulcu bakış açısı ise roman ya da hikâyelerde olayların birden çok karakterin bakış açısı ile anlatılmasından yararlanılan bir tekniktir. Farklı karakterlerin iç dünyaları, duygu ve düşüncelerine yer verilerek her karakterin olayları algılama biçimleri kendi perspektiflerinden aktarılmaktadır. Bu tekniğin en önemli amacı, olayları birçok karakterin gözünden aktararak, farklı yönlerini derinlemesine okuyucuya aktarmaktır.

Yazarlar, metinlerde anlatıcıların bakış açılarından yararlanırken bilinç akışı, diyalog, iç monolog, geriye dönüş, ileriye dönüş gibi tekniklerden sıklıkla yararlanmaktadırlar. Bilinç akışı tekniği, romanda oluşturulan karakterin zihin akışı yazıya dökülerek okuyucuya iç dünyalarına dair doğrudan bir bakış sunmaktadır. Kullanılan bu teknikte, sıralama mantıklı bir akış içerisinde gerçekleşmez. Çünkü karakter bir birey olarak ele alınır ve bireyin iç dünyasında olan çalkantılar, düzensizliği ve süregelen bir değişimle devam etmektedir. Diyalog tekniği, romanda gerçekçiliği, inandırıcılığı ve canlılığı artırmak için kullanılmaktadır. Karakterler, diyaloglar yoluyla duygu ve düşüncelerini

doğrudan okuyucuya aktarır. Romanda canlı bir karakterler oluşturulması ve kişiliklerini yansıtmaları için bazı karakterlerde kendine özgü konuşma tarzlarına rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra kültürünü, statüsünü, eğitimi, iç dünyasını, korkusunu, heyecanını yansıtan bir konuşma şekli belirlenmiştir. Kısaca diyaloglar, romanda karakterlerin kimliği hakkında bilgiler sunarak olayların etkili bir atmosferde ve akıcılıkta okuyucuya aktarılmasına katkı sağlamaktadır. İç monolog tekniği, karakterlerin duygu, düşünce, sezgileri ve iç dünyalarını doğrudan okuyucuya sunan bir anlatım biçimidir. Bu teknikle, okuyuculara karakterin iç dünyası açılarak çevrelerinde gelişen dış dünyadan ve olaylardan bağımsız olarak içsel çatışmalarına, deneyimlerini okuyucuya doğrudan sunar. Geriye dönüş tekniği, geçmişte gerçekleşmiş bir olay, anı ya da deneyimin romandaki mevcut zamanda geriye dönüşler yapılarak okuyuculara aktarılması tekniğidir. Karakterlerin geçmiş yaşamı, romanda gerçekleşen ya da gerçekleşmekte olan olayların perde arkasının daha iyi bir şekilde anlamlandırılmasını sağlamak için kullanılmaktadır. Romanda mevcut bir anda yaşayan karakter bu teknikle geçmişte yaşadığı bir anıya, olaya dönerek içinde bulunduğu ana taşımaktadır. Bu teknik karakterin derinleştirilmesi ve anlatımda çeşitlendirme yaparak eserin zenginleştirilmesini sağlar. İleriye dönüş tekniği ise okuyuculara romanda gelişen olaylarla ilgili gelecekte ipuçları verilmesini sağlamaktadır.

2.5 Zaman

Zaman gerçek anlamıyla Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğünde, "bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre; hengâm, vakit" tir." Romanda ve kurgusal metinlerde genel olarak zaman kavramının dört ana başlık altında incelenmekte olduğunu görmekteyiz. Bunlar, vaka (olay) zamanı, anlatma zamanı, yazma zamanı ve okuma zamanı olarak isimlendirilmektedir. Vaka zamanı, okuyuculara tarihsel, dönemsel, kültürel bilgilerin vermesinin yanı sıra romanın kaleme alınmış olduğu çevreyi de yansıtarak karakterin yaşamış olduğu zaman dilimi ve dönemsel, sosyal koşulları anlamalarına katkıda bulunur. Olay zamanı da romanın başından sonuna kadar olan süreyi kapsamaktadır. Kısaca vaka zamanı olayların gerçekleşmekte olduğu zaman dilimini ifade etmek için kullanılırken, olay zamanı romanın anlatıldığı süreyi ifade eder. Romanda zamanın işlenişi, eserin okuyucu

üzerindeki etkisine büyük katkı sağlamaktadır. Çünkü zengin ve yerinde bir anlatım tekniği kullanılarak yazılan romanların anlatımı derinleştirilmiştir. Bu derinlikte hem okuyucu üzerinde hem de romanın genel yapısı itibariyle güçlenmesini sağlar.

2.6 Mekân

Romanda “Mekân, vaka zincirinde ifade edilen hadiselerin sahnesi durumundadır” (Aktaş, 2005, s. 128). Fakat roman ya da hikâye gibi kurgusal içerikli metinlerde mekân kavramı bunlarla da sınırlandırılmamaktadır. Olayların geçtiği fiziksel ortamı ifade etmesinin yanı sıra aynı zamanda psikolojik duygusal, sembolik ve ironik mekanlara da yer verilmiştir. Mekanlar romanda üstlendikleri görevlere göre çevresel ve algısal olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedirler.

2.6.1 Çevresel Mekanlar

Hikâye ya da romanda olayların geçtiği yerler ve bu yerlerin roman karakterleri üzerinde oluşturduğu etkilerin anlatıldığı unsurlardır. Çevresel mekanların ana işlevleri romanda olayların gerçekleştiği, geliştiği ve ana düşünceye uygun oluşturulan atmosferi yansıtır. Örneğin Marguva romanında Mukan’ın tutuklandığı karanlık, kasvetli, taştan bina korku gizem ve dramatik olayları çağrıştırmaktadır. Bunların yanı sıra mekanlar roman karakterlerinin ruh halini ve iç dünyalarını yansıtan bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca sosyal, tarihsel ve kültürel etkileri de büyük ölçüde yansıttığı için yazıldığı dönem hakkında ipuçları vermektedir. Bazı mekanlara ise sembolik anlamlarda yüklenmektedir.

Romanda kullanılan mekanlar, sadece ortamın tanımlanmasında kullanılmaz, bunların yanı sıra karakterin gelişimini ve ana düşüncenin okuyucuya daha derin aktarılmasını sağlar.

2.6.2 Algısal Mekân

Karakterin iç dünyasında şekillen bakış açısıdır. Yani mekân romandaki fiziksel gerçekliğin ötesinde karakterin iç dünyasında onu nasıl algıladığıdır. Bu tür mekanlar karakterlerin psikolojik durumlarını, iç dünyalarını, duygusal ve dramatik durumlarının şekillendirdiği bir algılama biçimidir. Kısaca romanda algısal mekân, romanın atmosferini şekillendiren, karakterin ruh hali ile bütünleşen, çeşitli sembolik anlatımlara başvurularak derinleştirilen, romanın duygusal aktarımında önemli bir unsurdur. Algısal mekânda bilinç akışı, ironi, metafor ve simgeler gibi daha etkili anlatım sağlanmasında başvurulur.

2.6.3 Açık/Geniş Mekanlar

Romanda açık ve geniş mekanlar genel olarak karakterlerin iç dünyalarını, o an içinde bulundukları psikolojik durumları, ruh hallerini anlatmak için kullanılmış, konunun akıcılığına, karakterlerin içselleştirilmesine katkı sağlamaktadır. Açık ve geniş mekanlar genel olarak özgürlüğü simgelemektedir.

2.6.4 Kapalı/Dar ve Labirentleşen Mekanlar

Bu mekanlar genellikle karakterlerin iç dünyasında yaşamış oldukları ikilemleri, çatışmaları, korkularını ve onlar üzerine yapılan baskıları anlatır. Karakterlerin içinde yansıtıldığı bu mekanlarla sıkışmışlık, yalnızlık gibi duyguları aktarır. Kapalı dar mekanların yanı sıra özellikle Labirentleşen mekanlar, karakterlerin duygusal ve zihinsel durumlarını belirtmekte, karakterlerin iç karmaşıklığını, içsel çatışmalarını yansıtmakta kullanılır. Dar ve kapalı mekanlar, romanda karakterlerin kendisi ya da sosyal çevrelerinden kopmak istediklerinin ya da psikolojik olarak sıkışmış durumda olduklarının bir göstergesidir.

2.7 Şahıs Kadrosu

Şahıs kadrosu, yazarın romanında yer verdiği bütün karakterleri kapsamaktadır. Romanın türüne göre seçilen karakterler kendilerine özgü roller ile anlatıma çeşitlilik getirerek katkı sağlamaktadırlar. Yazarın ve anlatıcının karakterlere yükledikleri

görevlere göre, genel olarak başkişi, norm karakterler, kart karakterler ve fon karakterler olmaz üzere dört bölümde değerlendirilirler.

“Bir romandaki sosyal ortam, esasta bir insanî ilişkiler ağıdır ve roman karakterleri, kendi kader çizgilerinde yatay bir şekilde ve tek başlarına ilerlemezler, aksine sık sık yol kavşaklarında karşılaşırlar. İşte böyle bir desen içinde, roman kişileri birbirleriyle karşılaştırılarak kimliklerini kazanır ve korurlar. Roman kişilerinin karşılaşmalarını yansıtan deseni anladığımız zaman, roman karakterleri kendi amaçlarını aşarlar ve romancının hayat hakkında yaptığı yoruma dönüşürler” (Stevick, 2004).

Bu sebeple romanı ön plana çıkaran en önemli özellik, oluşturulan güçlü şahıs kadrosu ve özgün karakterleridir.

2.7.1 Başkişi

Romanın başkişisi ana karakteridir. Merkezde yer alan başkişinin etrafında olaylar şekillenir ve metne katkı sağlamakta en büyük rolü üstlenmektedir. Okurun romanda bağ kurduğu, hikâyenin ve olayların merkezidir.

2.7.2 Norm Karakter

Norm karakterler, romanın yazılış amacına bağlı olarak belirli bir toplum ve kültürün ahlaki ve sosyal özelliklerini yansıtan, genellikle topluma ışık tutması bakımından idealleştirilmiş karakterlerdir. Kaleme alınmış olduğu dönemdeki toplumun ahlaki, sosyal ve kültürel özellikleri ve beklentilerini yansıtmaktadır. Romanda başkişiye yol göstererek onu destekleyen yan karakterlerden biridir. Bir romanda birden fazla fon karakter kullanılabilmektedir. Yazarlar onların aracılığı ile toplumun sosyal ve ahlaki yapısını değerlendirebilir, yüceltebilir ya da sorgulayabilirler. Genellikle erdemi ve doğruluğu sembolize ederler. Başkişiye yol göstermede yardımcı olarak romandaki ana çatışmanın çözüme kavuşmasına katkı sağlarlar.

2.7.3 Kart Karakter

Roman ya da hikayelerde karşı değerlerin yüklendiği karakterlerdir. Başkişi ya da olayların merkezinde yer alan ana karakterin karşısında yer alırlar. Kart karakterlere olayların akışına göre simgesel anlamlarda yüklenebilmektedir. Olayların akışına katkı sağlamaktadırlar.

2.7.4 Fon Karakter

Fon karakterler olayların gerçekleşmesinde doğrudan müdahaleleri bulunmayan, fakat ilerlemesi ve kurgunun oluşturulması açısından önemli rol oynamaktadır. Fon karakterler ana karakter/başkişinin aksine yüzeysel olarak işlenmiştir. Ana karakterler kadar merkezde yer almasalar da romanda geniş bir çerçeve sunmak gibi önemli bir işlevleri vardır.

2.8 İzleksel Kurgu

İzleksel kurgu, romanda ya da hikâyede genel anlamıyla edebi eserlerde olayların roman karakterlerinin bakış açısı ile anlatılan bir tekniktir. İzleksel kurguda karakterin gözünden olaylara psikolojik derinlik ve karakterin iç dünyasını belirgin bir şekilde anlatmak için kullanılır.

Olaylar genel olarak baş kişi, baş kahraman tarafından anlatılır. Anlatımda oluşturulan karakterlerin algısı, düşünce ve duygularını gözlemleri üzerinden anlatılır. Genel olarak dış dünya değil, yalnızca karakterin iç dünyasını yansıtır. Karakterin dünyayı algılama şekli, gelişen olayları nasıl değerlendirdiği anlatılır.

2.9 Sorunun Akademik Çözümü

Tez önerisinde ele alınan sorun, geçmişte yaşanan tarihi olayları yansıtmış olup bu sorunlara bir çözüm sunulamamaktadır. Problem olarak ele alınması Türk okurunun Türkî cumhuriyetlerde yaşanan sorunlardan haberdar olup farkındalık oluşturmak amacıyla araştırmamıza konu olarak seçilmiştir.

2.10 Tez/Öneri

Eser, yapı-izlek yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Yapı-izlek yöntemiyle yapılan çözümleme, romanın yapısını, karakterlerin izleksel dönüşümünü ve roman içerisindeki temel yapıyı görünür kılmakta ve çalışmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın önerisi, edebi metinlerin, yapı izlek yöntemi

kullanılarak yapılan çözümlemelerinin, romanın ve hikâyenin derin katmanlı yapısını incelemekte etkili olacaktır.

Yapı ve İzlek yöntemiyle çözümlememiz yalnızca *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva*² romanı ile sınırlı tutulmuştur. Aynı yöntem kullanılarak, farklı döneme ve yazarlara ait roman ve hikâyelerin incelenmesi, Türk edebiyatında yapı-izlek çözümlemelerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine olanak sağlayarak katkıda bulunacaktır. Bunların yanı sıra Türkî Cumhuriyetler arasında köprüler kurularak incelenen eserlerin birbirlerine benzerlikleri sosyal ve kültürel olarak öne çıkarılarak, soydaş toplumların birbirlerini tanımada ve birleşmesinde, değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

² Bu çalışmada *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* eseri KKKM kısaltmasıyla anılacaktır.

3. ŞERBANU BEYSENOVA’NIN HAYATI VE ESERLERİ

3.1 Hayatı ve Eserleri

Şerbanu Konakbaykızı Beysenova, 14 Ekim 1947 yılında Doğu Kazakistan’ın Ulansk bölgesinde yer alan Talepker köyünde dünyaya gelmiştir. Öskemen’de yer alan Jambıl yatılı okulunda eğitim almış, gümüş madalya ile mezun olmuştur. 1965-1969 yılları arasında, günümüzdeki adıyla Al-Farabi KazNu’da eğitim görmüştür.

Yazmış olduğu ilk eserleri, “Didar” gazetesinde ve Cumhuriyet Bünyesindeki “Kazakistan Ayelderi” dergisinde yayınlanmıştır. 1968-1980 yılları arasında “Parasat” dergisinde edebiyat uzmanı ve bölüm müdürü olarak çalışmıştır. Kültür Bakanlığı enformasyon ve arşiv kurulunda, Kazakistan enformasyon ve spor kurullarında başuzman olarak çalışmaktadır. “Kitap Âlemi” uygulaması ve “Kazak Adebijeti” gazetesinin de editörüdür.

Yayımlanmış eserleri:

1985 yılında “Topjargan Kızdar” (Öncü/Başarılı Kızlar), 1988 yılında “Sezimtal Jirek” (Hassas/Duygusal Yürek), 2002 yılında “Tagılımda Tagdırlar”, 2008 yılında ise “Süzgenin Songı Künderi” (Süzge’nin Son Günleri) eserleri yayınlanmıştır.

Kazakça’ya Çevirmiş Olduğu Bazı Eserler:

G. H. Andersen’in “Peri Masalları”, Jorge Amado’nun “Kum Kaptanları” (Captains of the sandy coast) romanları ve çağdaş yazarların bazı eserlerini Kazakça’ya çevirmiştir.

Uluslararası “Alaş Edebiyat Ödülü” sahibi, “Kazakistan Onur Nişanı” ve 1985 yılında KAZSSR Yüksek Kurulu tarafından “Onur Sertifikası” ile ödüllendirilmiştir, aynı zamanda Kazakistan Yazarlar Birliği üyesidir.

Şerbanu Konakbaykızı Beysenova’nın iki eseri Prof. Dr. Cemile Kınacı Baran tarafından Türkiye Türkçesi’ne aktarılmıştır. Bunlar, 2019 yılında “Kızıl Kırğın”ın

Kadınları Marguva” romanı ve “Süzge Hanım & Bozok Güzeli” hikayeleridir (Beysenova, 2019).

3.2 Süzge Hanım & Bozok Güzeli Hikayesi ve Kızıl Kırğın’ın Kadınları Marguva Romanı

Edebiyat, tarihte kendisine yer edinmiş olayları, geçmişin izlerini günümüze taşımakta kullanılan en etkili araçların başında gelmektedir. Birçok yazar, tarihsel olaylardan ya da kişilerden esinlenerek o gün yaşanmış olan olayları günümüze aktarmak amacıyla en güçlü anlatı biçimlerinden biri olan edebiyattan yararlanılmıştır. Bu sebeple olaylar ve kişilerden esinlenilerek kaleme alınan eserler toplumsal hafızayı diri tutmak, esinlendiği dönemin şartlarını, atmosferini yansıtmak amacıyla kullanılır. Bu bağlamda incelemiş olduğumuz bir roman ve iki hikâyede yalnızca edebi bir anlatı değeri ile değil, tarihsel akışı ve derinlikleriyle de dikkat çekmektedir. Her biri belirli bir tarihi döneme, olaylar ya da gerçek kişilere dayansa da yalnızca belge niteliği taşımakla kalmaz bunun aksine geçmişin atmosferini, toplumun sosyolojik yapısını ve insanların psikolojik durumlarını, kısacası geçmişin hem genel durumunu hem de o dönemde yaşamış olan bir toplumun içsel yankılarını da okuyucularına aktaran kurgusal anlatılara yer vermektedir.

İncelememize konu olan KKKM romanı, Sovyetler Birliğinde özellikle Stalin’in yönetiminde olduğu 1937-1938 yılları arasına denk gelen büyük bir kırılma anına tanıklık eden dönemde geçmektedir. Beysenova, bu tarihsel olayların içerisine yerleştirdiği karakterleri aracılığıyla dönemin siyasi, toplumsal ve kültürel iklimini ayrıntılı bir biçimde resmederken, bunların yanı sıra karakterlerin yaşamış olduğu sıkıntılara, zorluklar karşısında vermekte oldukları mücadelelere de dikkat çekerek, o dönemde benzer olayları yaşamış insanların psikolojik durumlarını, karakterleri aracılığıyla okuyuculara etkili bir şekilde hissettirmiştir. Gerçek hayattan esinlenilerek kaleme almış olduğu karakterler, dönemin atmosferi ve ruhunu taşıyan sembolik figürler haline gelmiştir. Eserlerinin odağında bireyin siyasi yapı karşısında uğramış olduğu haksızlıklar ve çaresizliği, direnme arzusu ve kimlik arayışı yer almaktadır. Beysenova, tarihten aldığı ve gerçek kişilerden esinlenerek oluşturduğu kurgusal

anlatısı ile usta bir şekilde oluşturduğu metinlerini hem tarihsel hem toplumsal hem de kişisel bir bakış açısı ile okuyuculara aktarmıştır.

Romanında yer alan başkarakteri Marguva aracılığı ile de tarihsel olayları sadece anlatmakla kalmamış, karakterin iç dünyasını şekillendiren belirleyici bir unsur olarak ele almıştır. Karakterin geçmiş ile kurduğu bağ ile okuyucularına da geçmişin tozlu sayfalarını aralamış, dönemin havasını hissettirmiştir. Beysenova'nın kaleme almış olduğu *Süzge Hanım & Bozok Güzeli* adlı hikayelere bakıldığında ise anlatımın biçimi değişse de tarihe olan bağlılığı ve içerik yoğunluğu korunmuştur.

3.2.1 Süzge Hanım Hikâyesi

İlk hikâye olan Süzge Hanım iki bölümden oluşturulmuştur. İlk bölümde tarihi anlatıya yer verilmiştir. Süzge Hanım'ın tarihsel anlatısına bakıldığında, onun “halkının istikbali uğruna kendini feda eden asil bir güzel”³ (Beysenova, 2019, s. 17) olduğundan bahsedilmektedir. Anlatıda Süzge Hanım, Sibir Hanlığının yöneticisi olan Küçüm Han'ın eşlerinden biridir. Sibir Hanlığı, jeopolitik konumu, şehrin zenginlikleri ve doğal kaynakları nedeni ile kısa sürede birçok devletin ilgisini çeken bir yer haline gelmiştir. Bunların başında da en yakın komşusu olan Rus Çarlığı gelmektedir. Rus ülkesi bu süreçte iyice güçlenerek yakınındaki devletleri istila ederek kendi himayesine katmaya başlamış, dönemin Çarı IV. İvan bir diğer adıyla korkunç İvan, Sibir Hanlığını da ele geçirmek istemiştir. Ataman Yermak isimli bir kişinin öncülüğünü yaptığı istilacı bir grupla anlaşarak Sibir Hanlığı ele geçirilmek istenmiştir. Bu yağmacılara karşı mücadele eden Küçüm Han'ın ordusu ve askerleri karşı tarafın güçlü silahlarına karşı oklu mücadelelerinde yetersiz kalmışlardır. Ruslara tutsak olmamak ve güçlenip tekrar geri dönmek için çekilen Küçüm Han'ın, başka bir efsanede “ağustos ve eylül aylarının ölüarası”⁴ diye adlandırılan zifiri karanlık bir gecede kaybolduğu anlatılmaktadır. Bugünden sonra kendisinden hiçbir haber alınamamıştır. Efsaneye göre o günden sonra “Sibiry'a da geceleri uluyan, insanları takip edip rahat bırakmayan bir bozkurt ortaya çıkmış. O kurt ulumaya başladığında öyle kuvvetli bir sesi varmış ki bu sesi işitenlerin tüylerini ürpertiymiş.”

³ Alıntılar ve sayfa numaraları bu baskıya aittir. (Şerbanu Beysenova, *Süzge Hanım & Bozok Güzeli*, Bengü Yayınları, Ankara, 2019, s. 17)

⁴ Ölüara: Kazakçada eski ay ile yeni ayın değiştiği anı ifade eder ve bu vakit zifiri karanlık olur.

(Beysenova, 2019) haklın ileri gelen yaşlıları ise bu kurdun Küçüm Han'ın ruhu olduğunu ve bir bozkurda dönüştüğünü düşünmüşlerdir. Küçüm Han vatani, özgürlüğü ve milleti uğruna mücadele etmiş güçlü bir liderdir. Bu sebeple ki onun Ruslara tutsak olmayışını ve verdiği onurlu mücadelesini, özgürlüğü sembolize eden bozkurt olarak anlamlandırmışlardır. Diğer yandan ise Süzge Hanım, Küçüm Han'ın eşlerinden biridir. Hikâyenin edebi anlatısında Süzge Hanım ön plana çıkarılmış, onun yaşadıkları okuyuculara aktarılmıştır. Küçüm Han'ın en genç ve güzel eşi olarak tarihi anlatıda adı geçen Süzge Hanım, Ertis nehrinin olduğu bir bölgede tepenin başında kendisine korunaklı, kale gibi bir saray yaptırarak orada yaşamayı seçmiştir. Saray günden güne büyüyerek halk arasında Süzge Tura yani Süzge şehri, kenti olarak adlandırılmıştır. Sibir Hanlığı'nın yağmalanması ile Süzge Tura şehri de bundan etkilenmiştir. Uzunca bir süre direnen Süzge Hanım, halkı ve şehri, en sonunda güçsüz düşmüştür. Halkının canını ve istikbalini düşünen Süzge Hanım, teslim olmak için halkına dokunulmaması şartını sunmuş ve kabul ettirmiştir. Karşılığında sadece şehirde kendisinin kalması istenmiştir. Halkı kendileri için savaşmış, sonuna kadar mücadele eden Hanım'larını düşmanların eline esir bırakmak istemeseler de Süzge Hanım'ın emri ile gemilere binmişler ve şehri boşaltıp terk etmek zorunda kalmışlardır. Süzge Hanım ise “yalnızca Han geldiğinde giydiği en süslü elbisesi ile en güzel yeleğini giymiş, taranıp bezenmiş güzeller güzeli haliyle yüz yıllık kavak ağacının dibinde” (Beysenova, 2019) kendisine Küçüm Han'ın hediye ettiği hançer ile yaşamına son vererek hayata veda etmiştir. O da tıpkı eşi gibi halkını ölümden kurtararak, kimsenin eline tutsak düşürmeden ve düşmeden, onurlu bir mücadele ile hayatını tamamlamıştır.

Edebi anlatıda bu çerçevede şekillendirilmiştir. Hikâyenin başlangıcı Süzge Hanım'ın büyük saraydan haber alamaması ile başlar. Daha sonra ülkelerine düşman saldırdığını ve Han'ın büyük bir savaşa girdiği haberi ulaşır. Edebi anlatıda Süzge Hanım'ın gördüğü bir rüya ya da yer verilmiş, Süzge Hanım rüyasında ak bir kurt ile kara bir köpeğin savaştığını görür ve sonunda ak kurt kara köpeği yenmiştir. Gördüğü rüyanın etkisi uzun sürer. Uyandığında bedeninin üzerinde bir ağırlık hisseder. Bu ağırlığın sebebi ise Küçüm Han'ın ona hediye etmiş olduğu altın saplı elmas kamasıdır. Göğsünün üzerinde durmaktadır.

İşler iyice zorlaşınca Süzge Hanım için de tehlike başlar. Han'ın baş serdari ve daha önce Han'ın diğer eşlerinin oyununa gelen genç Süzge Hanım'ın adının birlikte anıldığı, dedikodulara konu olan Muhammedkul şehzadede gelmiş, durumu anlatarak Süzge Hanım'ın yanlarında onlarla birlikte dönmelerini istemişlerdir. Süzge hanım bu teklifi geri çevirmiştir. Süzge turayı kuşatmaya gelen Ataman Groza'ya üç şart sunmuştur. Öncelikle şehir halkına özgürlük, buradan gönderilmeleri için bir gemi ve onlara zulüm edilmeyip bağışlanmalarıdır. Bu şartlar karşılığında Süzge Hanım'ın da şehirde kalması istenir ve o da kabul eder. Süzge Hanım, çok kıymet verdiği halkı ise son gecesini eğlence içinde geçirir. Sabahında ise bütün halkı, geride tek bir kişi kalmadan gemilere güvenle bindirilip yola çıktığında Süzge Hanım, sarayın ortasında bulunan bin yıllık kavak ağacının altına gelir ve Han'ın ona hediye etmiş olduğu altın saplı elmas kama ile yaşamına son verir.

Diğer taraftan Han'ın büyük sarayda kalan eşleri, Rus Çar'ına götürmek üzere tutsak düşmüşlerdir. Evlat sahibi olamayan genç ve güzelliği dillere destan olan soylu Süzge Hanım'a olan kıskançlığı sebebiyle arkasından bin bir türlü iş çeviren büyük hanım da vardır. Ve çok sevdiği, evlat edinmek istediği Altınay'da tutsaklar arasındadır. Altınay ateşli bir hastalığın pençesindeyken Süzge annesinin adını sayıklar. Bununla birlikte Süzge Hanım'a yaptıklarından pişmanlık duyan büyük hanım, gökyüzünde gördüğü beyaz kuş ile Süzge'nin öldüğünü anlar. Ona yaptıkları için küçük Altınay'ın hatırına kendisini affetmesini ister ve dua eder. Süzge hanım hem halkını hem de kendisini akıllıca bir kararla koruyarak, onurlu bir şekilde yaşamış ve ölmüştür. Büyük Hanım ise bir bilinmezliğe doğru tutsak olarak yola çıkmıştır.

3.2.2 Bozok Güzeli Hikâyesi

Bozok Güzeli hikayesinin başında da yazar roman ve hikayesinde olduğu gibi bilgi vermiştir. Beysenova bu hikayesinde arkeolog bilim adamı Kemel Akışev'in kazı çalışmaları sırasında bulduğu "İnci" adını verdiği orta çağdaki savaşçı bir kızın buluntusundan almıştır. "O, savaşçı olmasının yanı sıra bir o kadar da güzeldi. Onun vücudunun baş kısmına sekiz yüz adet inci boncuk bulunmuştu." (Beysenova, 2019) Bu inciler, kurgusal hikayesinin bir parçasına temel alarak, başkahramanın adını değiştirerek okuyuculara sunmuştur. Edebi anlatısında ise Dede Korkut kitabında adı

geçen “Banu Çiçek” adını “İnci” ye vererek kurgusal merkez olarak almıştır. Beysenova hikayesinde ona edebi bir derinlik katarak yeniden şekillendirmiş, tarihi gerçeklik ve edebi kurgu arasında her ikisini dengelemiştir. Hikâyeyi yalnızca karakterin yaptıkları ile sınırlandırmamış, bunların yanı sıra iç dünyası, korkuları, insanı isteklerini de ortaya koymuştur. Böylelikle tarih sahnesinde sıkça adı geçen bir isim olmaktan çıkıp bir insan olarak tanınmasını sağlamıştır.

Edebi hikâyede Şırakbek isimli, Esil Arkeolojik Ekspedisyonu yöneticisinin eski şehri bulma hayali ile başlar. Aradığı eski şehrin kalıntılarına rastlayan Şırakbek, 1999 yılı ölüara olarak ifade edilen eski ay ile yeni ayın değiştiği zamanda, kazı çalışmaları sırasında bir şehrin kalıntılarına rastlanır. Hikâyenin üzerine kurulu olduğu “İnci” de tam burada bulunur. Bulunan kurgan mezar içerisinde çelik pala, bıçak, gümüş çanaklar gibi çeşitli objelere rastlanır. İlk başta herkes onu erkek bir Saka savaşçısı bedeni olarak düşünmektedir. Daha sonra kafatası kemiğinin iki yanında dörder yüz adet inci ve boncuğun bulunması ile onun aslında bir genç kadına ait mezar olduğu anlaşılır ve İncigül adı verilir.

Şırakbek, bu genç kadın hakkında bir rapor hazırlamaktadır ve kim olduğunu çok merak eder. Dolunayın olduğu bir gece yarısı rüyasına İncigül girer. Kendisi hakkında bilgi vermeye başlar. Gerçek adının Banu Çiçek olduğunu, bu ismi ona Korkut Dede’nin ezan okuyarak verdiğini belirtir. Kısa süren bu rüyada, dolunaylı bir gece yarısında tekrar geleceğini belirtir. Yine dolunaylı bir gecede Banu Çiçek Şırakbek’in rüyasına gelir. Bu sefer on beş on altı yaşlarında genç bir kadın olarak görünür. Anlattığı ilk hikâyede, ailesinin tek kızı olup erkek gibi yetiştirildiğini, baba ve annesinin onu çok geç bir yaşta sahip olduğunu anlatır. Buluntularına rastladıkları şehrin de aslında bir dinlenme yeri olduğunu, fakat kendisi sebebiyle oraya yerleştiklerini söyler. Aslında Banu Çiçek, erkek çocuğu gibi yetiştirilmiştir. Babası konar göçer hayatta ona bir zarar gelmesi endişesi sebebiyle evlenmesini istemektedir. Banu Çiçek ise eşini kendi seçmek istediğini, çeşitli sınavlardan geçirerek karar vereceğini belirtir. Babası da tek evladının bu isteğini kıramaz. Bir gün obalarına Kan Töre adında genç bir Kıpçak delikanlısı gelir ve Banu Çiçek’e talip olur. Banu Çiçek onu merak eder, tanışır ve evlenmeye karar verirler. Durumu babasına bildirerek izin isterler, olumlu yanıt alarak düğün hazırlıkları başlar. Türk geleneklerine bağlı

kalınarak okun düştüğü yerde evleri kurulur. Evlendiklerinin ertesi günü obanın dışında toplanan Oğuz gençleri kız kardeşlerinin bir Kıpçak ile evlenmesini onaylamazlar ve saldırıya geçerler. Banu Çiçek, Kan Töre'yi korumak için kendi atı olan Sur Cebe'ye bindirir ve yardım çağırmasını söyler. Kendisi de erkek gibi giyinip Kan Töre'nin atı olan Akboncuk'a binerek düşmanları kendi üzerine çeker. Arkasından atılan zehirli bir ok ile yaralanır ve Kan Töre kurtarmaya çalışsa da hayata çok genç bir yaşta veda eder. Eşi onun için türbeyi, buluntulardaki kurgan mezarı inşa eder. Hikâyenin sonunda Banu Çiçek, kendi öz kandaşları tarafından öldürülmüştür. Şırakbek'e son rüyasında bütün olup biteni anlatan Banu Çiçek bir ricada bulunur. Kemiklerinin bir mezara gömdürülerek dua edilmesi ve en önemlisi "Oğuz'un Banu Çiçek isimli bir kızı olduğunu, onun on altı yaşında aşkı yaşadığını, eşini kendisi seçtiği için zulmedilerek öldürüldüğünü" (Beysenova, 2019) anlatmasını ister.

Beysenova, bu hikayesinde sıklıkla *Dede Korkut Hikayelerinde* geçen anlatılardan yararlanmıştı. Örneğin Dede Korkut hikâyelerinde karşımıza çıkan, oğlu olanlar ak çadıra, kızı olanlar kızıl çadıra, oğlu kızı olmayanlar kara çadıra oturtulur, orada kara koyun eti ikram edilerek, lanetli sayılırlardı. Bu, *Bozok Güzeli* hikayesinde de karşımıza çıkar. Banu Çiçek'in babası ise meşhur beylerden biriydi ve bu muameleye maruz kalmıştı. Dualar ederek, çok geç bir yaşta kızları olmuş, oğlana denk olan bu kızın ömrü ise ne yazık ki çok kısa sürmüştü.

Araştırmamıza konumuz olan Şerbanu Beysenova'nın *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* romanının yanı sıra kaleme almış olduğu *Süzge Hanım ve Bozok Güzeli* adlı hikayeleri de bizlere kıymetli bilgiler sunmaktadır. Hem roman hem de hikayeler tarihi bir olay ve kişilerden esinlenilerek kaleme alınmış olup, roman ve hikayelerin geçtiği zaman dilimleri o dönemin tarihi, toplumsal yapısına ve aynı zamanda o dönemdeki kadın figürünün taşıdığı anlama dair bilgi sahibi olmamıza yardımcı olur. Marguva romanında olduğu gibi bu hikayelerde de Kazak halkının tarihi ve toplumsal yapısını, kadının yeri ve konumunu, kadın bir karakter kullanarak ele almıştır. Roman ve hikayelerin birçok benzer yönlerinin bulunmasının yanı sıra hepsindeki en önemli ortak noktalardan biri de ana karakter, başkişinin kadın olarak seçilmesidir. Roman ve hikayelerdeki kadın karakterlerin karşılaşmış olduğu toplumsal baskılar ön plana çıkmıştır. Yazar, eserlerinde okuyucunun karşısına çıkardığı kadın karakterleri güçlü

bir şekilde oluşturmuş, yalnızca toplumsal normlara uygun bireyler olmanın ötesinde yeri geldiğinde bu normlara karşı çıkan, dönüştüren kadın karakterler olarak şekillendirilmiştir. Her iki eserde de karşımıza çıkan kadın karakterler yeri geldiğinde toplumsal yapıyı değiştirmeye çalışmış, kendi izlerini bırakmışlardır. Toplumun kadına dayatmak istediği katı normlar ve zorlu koşullarla karşılaşmış, bu zorlukların üstesinden gelerek öz benliklerini, kimliklerini ve en önemlisi özgürlüklerini kaybetmemek için mücadele etmişlerdir.

Tarihsel olarak bakıldığında ilk olarak *Bozok Güzeli* hikayesinde Banu Çiçek karşımıza çıkar. Oğuz boyunun Bozok kolundan olan genç hanım eşini kendisi seçtiği için öz kandaşları tarafından zehirli bir ok ile genç yaşında öldürölmüştür.

“Türk kökenli konargöçer halkın kızlarının da silahları vardı. Onlar at biniyor, binicilikle uğraşıyorlardı. Türk kızları başkalarını korkutmak veya saldırmak amacıyla değil, kendilerini koruyabilmek için silah taşıyorlar ve kullanıyorlardı. Konargöçerlerin hayatı at üzerinde geçmiştir. Onlar ata binemezlerse ellerine silah alamazlarsa göçe nasıl dahil olabilirlerdi, değil mi? Kız çocuklarının da savaşçı olmak dışında başka bir seçenekleri de yoktu o zamanlar.” (Beysenova, 2019)

Banu Çiçek’ten sonra ise Süzge Hanım karşımıza çıkar. O da Banu Çiçek kadar genç güzel ve akıllıdır. Halkının canını korumak için kendisini feda ederek genç yaşta hayata veda etmiştir.

Her üç eserde de ortak olarak, bireyin tarih karşısındaki konumunu görmekteyiz. Beysenova, karakterlerini tarihi olayların pasif birer gözlemcisi olarak ele almamış, onları olayların öznesi olarak konumlandırmıştır. Bu yönüyle de eserlerinde daha güçlü bir anlatıya sahip olarak, yüzeysellikten çok anlam derinliği kazanmıştır. Bunların yanı sıra dil kullanımına bakıldığında, tarihi anlatının ağır atmosferini çoğu zaman daha sade bir dil kullanımı ile dengelemeyi başarmıştır. Böylelikle hem akademik düzeyde tarihi bir aktarım sağlamış, hem de okuyucuyu içerisine çeken, duygusal olarak etkileyen bir eser örneği ortaya koymuştur.

Beysenova’nın kadın karakterlerinin tarihsel ve toplumsal olaylarla bağlantısı güçlü bir şekilde kurulmuştur. Bu durum da roman ve hikayelerin, gerçek bir alt yapısının olduğunu bizlere yansıtmaktadır. *Süzge Hanım* hikayesinde Kazak halkının Sibir Hanlığı’na karşı olan direnişini gözler önüne sererken, *Bozok Güzeli*’nde ise

geçmişten günümüze doğru uzanan, toplumsal yapılar arasındaki bağlantıyı ve *Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva* romanı ile de o dönemi ve toplumun içerisinde bulunduğu iç çatışmaları yansıtarak, görüş ayrılıkları, ideolojik yapı ve Kazak halkının, özellikle aydın kesimin karşı karşıya gelmiş olduğu, korku imparatorluğunun altında mücadele eden bir halkı konu alarak edebi kurguda anlatmıştır.

Beysenova'nın eserlerindeki kadınlar pasif birer karakter olmaktan çıkarak, bunun aksine akıllı, iradeli ve her şeye göğüs gerebilen güçlü karakterlerdir. Roman ve hikayelerin içerisinde de genellikle yazıldığı dönemdeki toplumun, kültürün ve tarihi süreçlerin akışına da katkıda bulunarak yapıcı bir yönden şekillenmesine önemli bir katkı sağlamıştır.

Tematik açıdan değerlendirdiğinde, Süzge Hanım'ın kadın bir karakter olarak bağımsızlık uğruna vermiş olduğu mücadelesi ve direnişi hikâyede ön plana çıkarılmıştır. O sadece güçlü bir kadın değil aynı zamanda halkının da karakter özelliklerini yansıtan bir kahramandır. Yapısal olarak ise tarihsel bir anlatı olarak karşımıza çıkar ve özellikle halk kahramanlıkları etrafında kurgulanmıştır.

Bozok Güzeli'nde ise Süzge Hanım'ın aksine sadece özgürlük değil aynı zamanda aşk arayışını da işlemiştir. Banu Çiçek'in aşk arayışı birçok soruya ve bunların cevabına ulaşmak için yeri geldiğinde toplumsal normları sorgulayan, bazen de karşı çıkan bir karaktere dönüştürmüştür. Yapısal olarak ise geçmiş ile günümüz arasındaki zaman geçişleri kullanılmış, aşk teması ön plana çıkan bu hikâye daha bireysel bir bakış açısıyla okuyuculara sunulmuştur.

KKKM romanında ise toplumun içerisinde bulunduğu siyasi yapıdan kaynaklanan bir iç karışıklığın, savaşın acımasız yüzünün ve Marguva'nın bir kadın olarak çocukları ile tek başına vermiş olduğu mücadeleleri, yaşamış olduğu olayları konu edinmiştir. Diğerlerinden farklı olarak ise “halk düşmanının karısı” damgasıyla hayatını idame ettirmek zorunda kaldığı ve bu sebeple yaşamış olduğu toplumsal ve psikolojik olayları da derinlemesine işlemiştir. Yapısal olarak ise diğerlerine oranla karakterin iç dünyası daha fazla ön plana alındığı için dramatik yönü ağır basmış ve bununla birlikte daha karamsar ve realist bir bakış açısı benimsenerek okuyuculara sunulmuştur.

Karakterlerin içsel yolculukları göz önüne alındığında ise Süzge Hanım, tarihsel bir kahraman olarak karşımızda durur. Halkının özgür bir şekilde hayatta kalabilmesi için kendisini feda etmiştir. Bu da bizlere Süzge Hanım'ın hikâye içerisindeki yolculuğunun hem toplumsal hem de milli bir hedefe yönelik olduğunu gösterir. Bozok Güzeli'nde karşımıza çıkan Banu Çiçek ise kimliğini ve özgürlüğünü ararken aşk yolunu kullanır. Bu karakterin yolculuğu ise diğer kadın karakterlere oranla daha bireyseldir, sevgi mücadelesini anlatır. KKKM romanında ise Marguva'nın içsel yolculuğu, savaşın, mücadelenin, toplumsal ve psikolojik baskıların, kadın olmanın o dönemde nasıl bir etkisi olduğunu ve yaşamış olduğu zorlu yılların ve mücadelelerin izlerini silmeye çalışan fakat anılarla gözlerinin önüne serilen, belki de yaşarken fakında bile olmadığı birçok olayı değerlendirmesini, anlamlandırmasını ve kötü izlerin silinmesinin mücadelesini verirken, ömrünü yitiren bir kadını konu almıştır.

Bu sebeple Şerbanu Beysenova'nın roman ve hikayelerinde yer vermiş olduğu kadın karakterleri o dönemlerdeki kadın temsilini yansıtır. Süzge Hanım milli direnişin, Bozok Güzeli aşkın ve özgürlüğün, Marguva ise zorlu bir mücadelenin etkilerini ve kadınların bu mücadelelerle, toplumun belirlediği katı normlarla başa çıkabilme çabalarını gözler önüne sermektedir. Kısaca Beysenova'nın kadın karakterleri, toplumsal yapıyı sorgulayan, yeri geldiğinde dönüştüren, akıllı, güçlü, mücadeleci kadınların tutumlarını yansıtır. Tarihsel bellek içinde kadın olmayı ve bunun olumlu ve olumsuz yönlerini en ayrıntılı ve anlaşılır bir şekilde okuyucularına aktarır. Bu eserler Kazak edebiyatında kadın karakterlerin toplumsal yapı içerisindeki rollerini inceleyen, tarihi ve toplumsal açıdan yansıtan önemli çalışmaların arasındadır. Eserlerdeki kadın karakterler, toplumun onlara yüklediği cinsiyet rolleriyle değil, tarihi bir gerçeklikle şekillenen birer kahraman olarak ortaya konulmuşlardır. Beysenova'nın kadınları hem geçmişin hem de günümüzün toplumsal normlarıyla, kadın rolüyle ve yapılan baskılarla mücadele eden ve bunların üstesinden gelmeye çalışan, çoğunlukla kahramanca savaşan güçlü bireyler olarak karşımıza çıkmışlardır.

Son olarak ta KKKM romanı ile Marguva karşımıza çıkar. Bu roman diğer hikayelere oranla daha yakın bir zaman diliminde geçmektedir. Banu Çiçek ve Süzge Hanım ile karşılaştırıldığında Marguva daha uzun bir ömür yaşamıştır. Kendisi çocukları için mücadele etmiş ve ayakta kalmayı başarmıştır. Ortak özellikleri ise hepsi çok güçlü ve

çok akıllıdır. Kendi zaman dilimlerinde, dönemin şartlarına uygun olarak ellerinden gelen en iyi mücadeleyi vermişlerdir. Her biri kendi dönemlerini doğru şekilde temsil eden ideal karakterdeki kadınlardır.

Sonuç olarak, KKKM romanı ve *Süzge Hanım & Bozok Güzeli* adlı hikayeleri, tarihin edebiyat ile bir arada sunulduğu önemli eserlerden biridir. Eserler tarihsel gerçeklere, belirli bir döneme ışık tutmakla kalmayarak, aynı zamanda dönemin şartları ve bunların insanlar üzerinde oluşturmuş olduğu olumlu ve olumsuz yansımalarını da derinlemesine işlemiştir. Bu yönü ile Beysenova, edebiyatı bir anlatı aracı olmanın ötesinde kullanarak bir bellek mekânı haline getirmiştir. Okuyucular ise bu eserlerde yalnızca geçmişin izlerini görmez, aynı zamanda onu kendi içlerinde yaşar, hissederler, sorgular ve günümüze taşırlar.

3.3 Sanatı Edebi Kişiliği

Şerbanu Konakbaykızı Beysenova, eserlerinin konularını genel olarak gerçek hayattan almıştır. Özellikle roman ve hikayelerinde yer verdiği güçlü kadın karakterleri ile göze çarpmaktadır. Onun kendi ayakları üzerinde dimdik duran, her zorluğa göğüs geren, cesur kadın kahramanları, eserlerine özgünlük kazandırmakta ve okuyucularında büyük bir hayranlık uyandırmaktadır. Eserlerde oluşturulan ideal kadın ve örnek insan karakterleri ile içerisinde bulundukları, mensubu oldukları kültürü, değerleri yansıtmak için de kullanarak, yazıldığı dönemin sosyal ve kültürel yapısı ile birlikte kadının toplum içerisindeki yeri hakkında da okuyucularına bilgi vermektedir.

Kadın karakterleri ile ön plana çıkan yazar, kadınları bakış açısının merkezine alan hikâye ve romanlarında, kadının toplum içerisindeki yerine, toplumun üzerinde kurmuş olduğu baskılara, uğradığı sorun ve eşitsizliklere dikkat çeker ve bunları eleştirir. Oluşturduğu karakterlerin kimlik arayışları ve içerisinde bulundukları toplumun bazı normları ile çatışması da romanlarda karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra kadın karakter, erkek karakterlere oranla duygusal ve psikolojik yönlerini ön plana çıkarılarak daha ayrıntılı bir şekilde işlenmesine olanak sağlamaktadır. Bu da romana derinlik katar. Kadın karakterler genel olarak doğanın, ailenin sembolü olarak romanda yer alırlar. Beysenova'nın romanlarında kadın önemli değerlerin sembolü

olarak karşınıza çıkar. Bu yönüyle birçok kadının önüne ahlaki ve karakteriksel açıdan rol model olabilecek, iyi yönleriyle örnek oluşturabilecek kadın kahramanlar sunar.

4. KIZIL KIRGIN'IN KADINLARI MARGUVA ROMANINDA YAPI VE İZLEK

4.1 Romanda Yapı

4.1.1 Romanın Kimliği

Şerbanu Beysenova'nın kaleme almış olduğu *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* romanı, 2019 yılında Cemile Kınacı tarafından Türkiye Türkçesine aktarılarak daha geniş bir okur kitlesine ulaşması sağlanarak Türk edebiyatına kazandırılmıştır. Orijinal adı “ҚЫЗЫЛ ҚЫРҒЫННЫҢ Әйелдер Марғува/Kızıl Kırgının Ayelderi Marguva” olan roman, Türkiye Türkçesine *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* adıyla aktarılmıştır. Romanın birinci baskısı, Şubat 2019 tarihinde Bengü Yayınları tarafından Altındağ/Ankara'da yayımlanmıştır. *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* romanı toplamda 190 sayfadan oluşmaktadır.

4.1.1.1 İsimden içeriğe

Şerbanu Beysenova'nın KKKM, roman türünde kaleme alınmış bir eserdir. Sovyetler Birliği'nde Stalin'in iktidarda olduğu dönemde yaşamış ve tutuklanmış olan akademisyen Muhammedcan Karatayev ve onun geride bırakmak zorunda kaldığı eşi Marhuma'nın ve çocuklarının hayat hikayesinden esinlenilerek kaleme alınmış olduğu bilgisine eserin ön sözünde yer verilmiştir. Gerçek hayattan esinlenilerek kaleme alınmış romanlar, toplumsal olayları ve tarihsel gerçekleri de içerisinde barındırmaktadır. Bu sebeple Şerbanu Beysenova'nın KKKM adlı romanı, yaşanan olayları okuyuculara daha gerçekçi bir şekilde yansıtmakta, romanda işlenen olaylar ve içerisinde yer verilen mekanlar gerçek hayatta karşılaşılan unsurlarla tam olarak uyushmaktadır. Aynı zamanda toplumun yazıldığı dönem içerisindeki sosyal, ekonomik, politik ve ideolojik yapısını da gözler önüne sermektedir. Romana konu edinilmiş olan olaylar, durumlar, sürgünler, adaletsizlikler, eşitsizlikler gibi birçok sorunu vurgulamak amacıyla da kullanılmıştır. Yazıldığı dönemin, toplumun ve kültürün yansımaları olarak görülen roman, “Halk Düşmanı” olarak sürgüne gönderilen Kazak aydınının geride bırakmak zorunda kaldığı eşi ve çocuklarının, “halk düşmanının

ailesi” olarak damgalanmasını konu alan, zorlu şartlarda verdikleri yaşam mücadelesini, “halk düşmanının ailesi” olarak karşılaşmış oldukları fiziksel ve psikolojik baskıları, içerisinde bulundukları toplumdan ve insanlardan uzaklaştırılmak istenilerek yalnızlaştırılmalarını konu edinmektedir.

4.1.1.2 Olay örgüsü

KKKM romanı, başlangıç kısmı ve bunu takip eden on beş bölümden oluşmaktadır. Olaylar bölümlerde birbiri ardına sıralanmış, kronolojik bir akışta ilerlemektedir. Yaklaşık doksan yaşındaki, romanın başkişisi olan Marguva’nın hastane odasında geçirdiği kısa bir zaman diliminde geçmektedir. Bunların yanı sıra yazar, olayları okuyuculara aktarırken romanın hemen hemen tamamında geriye dönüş tekniğinden yararlanmış, bu sebeple gerçek zamanda çok yer kaplamayan düşünceler, bilinçaltında kurgulanan uzunca bir zaman diliminde okuyuculara yansıtılmaktadır. Yaşlı bir kadının hayatının kısa bir kesitinde yer almakla beraber, kullanılan geriye dönüş tekniği ile romanın başkişisi olan Marguva’nın genç yaşından itibaren hayatını şekillendiren önemli olayları sırasıyla okuyuculara yansıtmaktadır. Bu teknik kullanılarak romanın, okuyucular açısından daha ilgi çekici bir hale getirilmesi sağlanmıştır.

4.1.1.3 Romanın özeti

Şerbanu Beysenova’nın kaleme almış olduğu KKKM adlı romanı yaklaşık doksan yaşındaki bir kadının zihninde şekillenen anıları ile okuyuculara aktarılmış, başkişi olan Marguva’nın hastane odasındaki yatağında hayata veda etmesiyle son bulmuştur. Romanda bu bilgi okuyuculara “Marguva bu esnada gerçek ile düşün, belki de bilinmeyen iki dünyanın sınırında yığın yığın bulutlar ile sis birbirine karışmışçasına dumanlı bir dünyada yatıyormuş gibiydi.”⁵ sözleriyle ifade edilerek iki dünya arasında kalan başkişinin içerisinde bulunduğu durum aktarılmıştır.

Marguva romanda, “açık ak alınlı, hilal kaşlı, kahverengi gözlü sarışın kız” s.28 olarak tasvir edilmiştir. Olaylar Marguva’nın düşünde kırlarda coşkuyla kırmızı bir çiçeği

⁵ Alıntılar ve sayfa numaraları bu baskıya aittir. (Şerbanu Beysenova, *Kızıl Kırğın’ın Kadınları Marguva*, Bengü Yayınları, Ankara, 2019.)

toplarken ak sakallı bir ihtiyar ile karşılaşmasıyla olaylar başlar. Koruyucu iye olarak tanımlanan ak sakallı ihtiyar adam, kadının gençlik yıllarına yaklaşıırken düşünce girmiştir. Annesine düşünden bahseden Marguva, ak sakallı bir ihtiyarı gördüğünü, koruyucu iyesi olduğunu söylediğini, baht yıldızının yüksek olduğunu belirttiğini fakat birçok zorlukla karşılaşacağını söyleyerek asla umudunu kaybetmemesi gerektiğini dile getirdiğini anlatır. Annesi ise düşünün bir şeyleri işaret ettiğini ve kimseye anlatmaması gerektiğini söyleyerek saygıdeğer bir kişiye, hayırla yorumlatmalarını gerektiğini belirtir. İhtiyar bir mollaya başvurarak kızının rüyasını yorumlatır. İhtiyar molla ise rüyayı şu sözlerle yorumlar:

“... kızının kutlu bir meleği varmış. O, düşte ak sakallı ihtiyar olarak görünmüş. Korkmayın! Yine görebilir. Ona insanın iyesi denir. O herkeste olur. Fakat gözle görünmez. Sadece özel kişilere görünür... iyeler alıngan olur. İyesini kızdırırsa iye onu çarpar. Çok vakit geçirmeden ilk dünürçüsüne çocuğunuzu verin... bahtı ve çileyi birlikte görecektir.” (Beysenova, 2019, s. 27)

Rüya aslında Marguva’nın hayatının seyri olacak önemli bilgileri içerir. Düşünden bir süre sonra daha önceden dedelerinin beşik kertmesi olarak söz verdikleri dünürleri gelerek Marguva’yı isterler. Kısa bir süre sonra geleneklerine uygun olarak damat Mukan soruşturulur. Başarılı bir eğitim hayatı olan, güvenilir bir genç olan Mukan, kızlarını vermeleri için uygun biri olarak bulunur. “Kız uğurlama toyu” düzenlenerek Marguva, genç delikanlı ile evlendirilir. Marguva’nın zorluklarla ve umutla geçecek olan hayat yolculuğu burada başlar.

İlk yıllarda çok iyi bir hayat süren Marguva ve eşi Mukan vatanına, milletine bağlı, bilinçli, idealist ve çok başarılı bir gençtir. Orınbor’ da eğitimini tamamlayan Mukan, o yıl Almatı Pedagoji Enstitüsü’nün açılması ile enstitüye gelen ülkenin çeşitli bölgelerinden katılan başarılı öğrencilerin arasında olmayı başarmıştır. Geçen sürede ilk çocukları Kaysar dünyaya gelmiştir. Sonrasında Mukan ve beraberinde ailesini, “Kün Kösem adlı şehre, Leningrad şehrine eğitim için” (Beysenova, 2019, s. 42) göndermişlerdir. On aylık bebekleri ile Rusya’ ya eğitim için yola çıkan çiftin tek istekleri “vatana döndükten sonra halka bir faydamız dokunsa çabasıydı.” (Beysenova, 2019, s. 43) Hayatlarının en güzel günlerini yaşayan çiftin ikinci çocukları Jiger dünyaya gelmiş, *şildehana*⁶ adı verilen bir toy düzenlemişlerdir. Mukan’ ın eğitimini

⁶ Kazaklarda bebek doğduğunda yapılan geleneksel tören, doğum toyu.

tamamladığı neşe dolu geçen günlerin ardından yurtları Almatı' ya dönmeleri için mektup alırlar. Kaldıkları sürede edindikleri bilgiler ile vatanlarına katkı sağlamak için heyecanla yurtlarına dönen çift, karlı bir sabahta Almatı'ya varırlar. “Zaman, 1937 yılının baharıydı.” (Beysenova, 2019, s. 46)

Onlar için zorlu günlerin başlayacağından habersiz olan aile sevinçle yurtlarına geri dönmüşlerdir. Döndüklerinde Mukan, pedagoji enstitüsü bölüm başkanı olarak göreve başlayıp kısa süre sonra Yazarlar Birliği Sekreteri seçildi. Fakat memleket özlemleri geçip gittikten sonra ayrı kaldıkları süre boyunca değişmiş olduğunu, bir şeylerin ters gittiğini fark ederler. Tanıdıkları insanlar bile onlardan tedirgin oluyor konuşmak istemiyorlardı. Şehirdeki radyolarda, gazetelerde “halk düşmanlarını bir bir bulup ortalığı birbirine katarak ifşa” (Beysenova, 2019, s. 50) edildiği söyleniyordu. Memleketlerinde kaos hâkim olmuş, “Genç Sovyet Hükümetine düşmanlık besleyenlerin iyice arttığı yaygarası almış başını gitmiş, felaket bir dönem başlamıştı. Halkı korku idare ediyordu, gönüllere şüphe girmişti.” (Beysenova, 2019, s. 51). Birbirlerini tanıyan insanlar güvenlerini yitirmiş, herkesin birbirine düşman gözüyle baktığı bir dönem başlamıştı.

Mukan'a da çalıştığı yerde baskılar yapılmaya başlanmıştı. “Üstekiler, halk düşmanlarını ifşa etmiyorsunuz, onlarla mücadele konusunda kılınızı kıpırdatamıyorsunuz diyerek her gün onları hizaya çekiyor, burunlarından getiriyorlarmış.” (Beysenova, 2019, s. 51) Mukan ne düşüneceğini kestiremez bir hale gelmişti.

“Kanı kanayan çağında önce Mukan'ı, uzak bir köşesindeki dünkü göçebe Kazak'ın esmer kır balasını okutup, enstitü bitirtip, oradan da Kün Kösem adlı şehre üç yıl gönderip bilim aşkını doyuran Sovyet Hükümetine inancında en ufak bir zafiyet yoktu. Sovyet Hükümetine düşmanlık besleyenler var dediklerinde buna hiç inanmak istemedi. Şayet varsa da o halde düpedüz kendisine de düşmanlık besleyenler var demektir diye düşündü. Önüne çıkanların hepsini kasıp kavurarak yok eden tehlikeli kara kasırgaya karşı tecrübesiz genç delikanlının dayanması o kadar kolay değildi. Gençliğin verdiği saflığını, siyasetten anlamayışını fırsat bilerek onun bu halinden faydalanan sinsi sistemin düzeni hiç acımadan onu da çarkın içine çekti. Her devirde birileri birilerini maşa olarak kullanır. O dönemde bu iyice artmıştı.” (Beysenova, 2019, s. 52)

Mukan'a Sovyet ideolojilerini yansıtan makaleler yazması konusunda bulunmuş olduğu makam dolayısıyla baskılar, zorlamalar yapılmaya başlandı. Çaresiz bırakılan

Mukan’a “kalemmini o dönemin ideolojisinin mürekkebine batırarak” (Beysenova, 2019, s. 52) yazılar yazdırdılar.

Marguva, Mukan ve ailesinin zor günleri “1938 yılının ağustosu geldi.” (Beysenova, 2019, s. 54) Gece yarısında kapılarının güm güm çalması ile dünyalarını tamamen değişti. Mukan gecenin bir yarısı çalan bu kapının hayırlı olmadığını tahmin ederek, Marguva’yı çocuklara sahip çıkması konusunda tembihledi. Bundan sonra kendi akıbeti hakkında olumlu bir şeyler düşünemiyordu. Mukan tutuklanarak götürülmüş, evinin çalışma odası, incelenmek üzere kilit altına alınmıştı. Marguva’nın tek başına sürdüreceği zorlu mücadelesi tamda burada başlamıştır. Eşinin tutuklanmasıyla o artık anlamını bilmediği fakat hayatının ortasına bir ateş gibi düşen “halk düşmanının karısı”, çocukları ise “halk düşmanının çocukları” olarak damgalanmışlardı. Marguva’nın o zamanlarda ortada kalan üç çocuğunun “... artık yeryüzündeki anaları da sığınacakları da kendisi olduğunu, kendisinden başka güveneceği hiç kimsenin kalmadığını anlatırcasına garip bir düşünce belirdi.” (Beysenova, 2019, s. 56) koskoca bir sorumluluk onun omuzlarına yüklenmişti. Ne yapacağını bilmiyor, düşünceler içerisinde boğuluyordu. Etrafta birtakım sözler dolanıyordu. Bunlardan biri de “Dedikodulardan halk düşmanlarının hanımlarını tutuklayıp çocuklarını da yetiştirme yurduna yerleştirdiklerini duymuştu.” (Beysenova, 2019, s. 63) Babalarının tutuklanması ile bir nevi yetim kalan çocuklarının kendisinin de tutuklanmasıyla öksüz kimsesiz kalmasına endişeleniyordu. Bu endişe kendisi için değil yalnızca çocukları içindi. Kocasının gidişinin ardından hiçbir haber alamayan Marguva, tutuklananların bir binada hapsedildiklerini işiterek, eşinden bir haber almak için oraya gitmeye karar verdi. Altı aylık olan bebeği Medet’i küçük abilerine teslim ederek, oranın yolunu tuttu. Kasvetli kocaman taştan bir kale gibi olan binaya girme cesaretini toplayarak bekçilerden birine kocasını sordu. Kapıdan kovulan kadına kocası hakkında hiçbir bilgi verilmedi. Vazgeçmeden gitmeye devam etti. İçeriden çıkan yaşlı bir adama denk geldi. Kocasını hakkında bilgi almak için beklediğini söyledi. Yaşlı adam kocasının adını soyadını alarak içeriye girdi, çıktığında eşinin incelemede olduğunu söyledi. Kendisinin de etrafta dolaşmaması gerektiği hakkında uyarılarda bulundu. Çaresizlik içinde ortada kalan Marguva, çocuklarıyla ne yapacağını bilemeyerek çareler aramaya başladı. Karınlarını doyurması gerekiyordu onların. Kün Kösem şehrinden getirmiş olduğu kıyafetlerinin bir kısmını satarak çocuklarına yiyecek parası çıkardı. Dışarı

çıkmaq onun içinde tehlike arz ediyordu. Mukan'ın gidişinden yirmi bir gün sonra bir Rus evlerine gelerek kilitli olan odayı kontrol edip Marguva'nın ifade verilmeye çağırıldığı kâğıdı teslim etti. Çocuklarını evde birbirlerine emanet edip sorguya giden kadın belki de bir daha dönemeyecekti. Endişe içinde eşinin tutuklu olduğu binaya geldi. Orada uzunca bir süre bekletilen Marguva sorguya alındı. Sorguda “Kün Kösem adlı şehre niçin gittiklerini, orada kimlerle yakınlık kurduklarını, kocasının orada ne işle meşgul olduğunu art arda sorarak uzun süre Marguva'yı sorguya çekti.” s. 65. sorgunun ardından halk düşmanının ailelerinin Almatı'da kalmasının artık yasak olduğu, başka bir yere göç etmelerini, gittikleri yeri de bildirmeleri istenildi. Mukan'ın erkek kardeşi ve annesinin yanına gitmek zorunda kaldı. Birbirlerine destek olmaları gerektiğini o da biliyordu, başka kimseleri yoktu. “Kadir, Mukan'ın çalıştığı enstitüde öğretmendi. “Halk düşmanının akrabasına aramızda yer yok!” denilerek ilk önce onu işten atmışlardı. Onu da tutuklamalarından endişelenen Mukan'ın dostlarının kararıyla o derhal güneye gitmişti.” (Beysenova, 2019, s. 67) Marguva'da çocuklarını alıp onların yanına Evliyaata'ya yerleşti. Bir süre sonra eşinden haber almak isteyen Marguva, çocuklarını annesi ve kaynına emanet ederek Almatı'ya kuzeninin yanına geldi. Daha önce kendisine verilen telefon numarasını arayarak sorgu memuruna ulaşarak eşi hakkında bilgi almak istedi. “Gece saat on ikide gel!” (Beysenova, 2019, s. 69) denilen Marguva'nın yolu sorguya alındığı kasvetli binaya tekrar düştü. Yeniden sorguya alınan Marguva'ya art arda sorular soruldu. Orada ne ile uğraştıkları, görüşmüş oldukları kişiler gibi birçok soru. Kocasını savunan Marguva, “oradayken yazdığı yazıları, başladığı ilmî çalışmaları evde” (Beysenova, 2019, s. 71) olduğunu belirterek kocasının ilimle uğraştığını söyledi. Açık arayan sorgu memurunun eline de bir koz vermiş oldu. Mukan'ın çalışmaları incelenmeye alınacaktı. Yarın kilitli odanın bulunduğu evde olması, oradaki yazıların, çalışmaların inceleneceği söylenildi. İyi mi kötü mü olduğuna karar veremeyen Marguva endişe içinde kaldı. “Falancayı hanımının yardımıyla tutukladılar. Filancanın hanımı “Halk düşmanı olan kocamdan ayrılmak istiyorum.” Diye dilekçe vermiş, başka birinin hanımı şahitliğe gitmiş gibi pek çok dedikodu etrafta dolaşıp duruyordu.” (Beysenova, 2019, s. 74) Eşi hakkında sorgu memuru ona “Kocanız yabancı ülke ajanıyla iş birliği yapmış...yabancı ülkeye muhbirlik yaptı...Kazakistan'ı bölüp Japonya'ya satmak niyetiyle bir araya gelip örgüt kurdu.” (Beysenova, 2019, s. 72) diyerek Mukan'ın maruz bırakıldığı suçlamaları belirtti. Kocasının böyle bir işi yapmayacağını savunan Marguva binadan eli boş çıktı.

Hayatları gitgide karmaşık ve zorlu bir hal aldı. Ertesi gün söylenilen saatte kaldıkları eve gitti. Başka bir aileye verilmişti. Orada bulunan insanlar hem şaşırılmış hem de Marguva'yı hoşnutsuz bir şekilde karşılamışlardı. Çünkü o halk düşmanının karısı damgası ile damgalanmıştı. Misafirlerle dolu evde Marguva'yı güzel karşılayan çok az kişi vardı. Bunların başında bilge bir kişi olan Muhan/Muhtar vardı.

Eve gelen biri Rus diğeri Kazak iki kişi odayı araştırdılar. Kayda değer bir şey bulamayıp gittiler. Marguva kalan kitapları yanına alıp, onları satarak çocuklarının rızkını çıkarmayı düşünüyordu. İçerideki konuklardan Muhan Marguva'yı çağırarak kitaplarla ne yapmak istediğini sordu. O da kadının fikrini haklı bularak etraftaki tanıdıklarına haber vererek Mukan' ın kitaplarının satılmasını sağlayarak Marguva' ya destek oldu.

Eşinin tutuklanmasının ardından iki ay geçmiş, ilk görüş günü gelmişti. Marguva eline geçen paranın bir kısmı ile eşine yiyecekler alarak görüş gününe hazırlanmıştı. Fakat yasak diye alınmamıştı, Marguva'nın da eşiyile görüşmesi kesinlikle yasaktı. Görüş saati bitene kadar bekleyen kadın çıkışta ise bir miktar parayı bekçiye vermek için hazırladı. “Önceki kibri yoktu, bunun elindeki parayla hipnoz olmuşçasına gözlerini ayırmadan bakıyordu.” (Beysenova, 2019, s. 82) parayı alarak Marguva' nın yanında getirdiği kıyafet ve yiyecekleri eşine göndermesine izin verdi.

Çocuklarının yanına dönen Marguva'nın elindeki para azalmaya başlamıştı. Geçimlerini sağlamak zordu, bir de halk düşmanının ailesi oldukları için çeşitli ayrımcılıklara da maruz kalıyorlardı. “...hayatlarını nasıl idame ettireceklerini düşünüyordu ve bu konudaki kaygısı onun belini büküyordu.” (Beysenova, 2019, s. 84) Üç çocuğuna nasıl bakacağı, büyüteceği endişesi kaplamıştı.

Konargöçer bir hayat yaşamış ve orada yetişmiş olan Marguva'nın aklına çocuklarını aç bırakmamak için bir fikir geldi. Elinde kalan parayla buzağısı olan bir sığır aldı. Bununla birlikte çocukları aç kalmıyor, artan sütlerle kendilerini geçindirmek için çaba harcıyordu. Sonrasında süt çekme makinası almaya karar verdi ve komşularının da işlerini bir miktar karşılık olarak yapmaya başladı. Eline geçen sütlerle yoğurt, yağ, kaymak yapıp satarak çocuklarına bakıyordu. O sıralarda eşinin Semey'de bir

hapishaneye gönderildiği haberi geldi. Ardından da Mukan' ın ilk mektubu. Semey'de bir hapishanedeydi. Uzun süre burada kalmayacağı da belliydi. Çocuklarını çok özlemiş, evinin yemeklerinden göndermesini eşine rica ederek adresini yazmıştı. Hayatta olduğunu öğrenen kadın yemekleri ve birkaç parça kıyafeti gönderdi. Sonrasında ikinci mektup ellerine ulaştı. Sekiz yıl ceza vermişlerdi Mukan'a. Sibirya'ya sürgüne gönderiliyordu. Mektupla birlikte umutsuzluğa düşen Marguva'nın önünde koskoca sekiz yıl vardı. Öte yandan Marguva'nın çocuklarına bakmak için yaptığı süt çekme işlemleri hoş karşılanmamış, "Onun kendi kendine "İyi akıl ettim, çocuklarımın nafakasını helal kazanç ile çıkarıyorum." demesi milletin hoşuna gitmemişti. Bu davranış, Sovyet insanında olmaması gereken bir davranıştı." (Beysenova, 2019, s. 94) Sovyet Hükümeti tarafından ciddi bir şekilde uyarılmış, makinası elinden alınmıştı. Yeniden umutsuzluğa düşen Marguva eşinin mektupları ile can buluyordu. O zamanlar eşine yazdığı mektuplar bile önce inceleniyor daha sonra Mukan'a ulaşması için yola çıkarılıyordu.

Savaşın başlaması ile durumlar daha da değişmeye başladı. Yiyecek sıkıntısı baş göstermeye başladı. Herkesin yaşadığı zorlukları onlar iki kat daha fazla yaşıyordu. "Halk düşmanının ailesi" olmaları bahane edilerek, herkesten iki kat daha az ekmek veriliyordu." (Beysenova, 2019, s. 97) En sonunda ekmekler çalışan kişi başına verilmeye başlandı. Canla başla çocukları için çalışan Marguva' ya çalışkanlığından dolayı "Emek eri" unvanı verilmek istense de "halk düşmanının hanımı" olması en büyük engeli oldu. Her şeye rağmen ayakta durmayı başaran Marguva, "Siyasi suçluları özellikle diğer suçlularla bir arada tutuyorlarmış, çünkü sonra onlar da suçlularla bir arada bulundukları için tamamen değişip temelli bozuluyorlarmış." (Beysenova, 2019, s. 106) sözlerini duyduğunda içini endişeler kaplıyordu. O eşinden emindi ama yine de aklının bir köşesinde yankılanan bu sözlerin gerçekleşmesinden endişe duyuyordu. Onu bu endişelere sürükleyen sözün sahibi, çalıştığı yerde onu rahatsız eden bir vekil vardı. Marguva onun bir gün ona "Vekil, siz Kazak halkının 'Kadına bulaşma, gölgesi bela olur; çocuğa dokunma belası bulaşır' atasözünü bilmiyor olmalısınız." (Beysenova, 2019, s. 107) diyerek haddini bildirmiş, kendisinden uzak durması gerektiğini söylemişti. Halk düşmanının ailesi damgası altında ezilen Marguva ve çocuklarının bu durumdan kurtulmasını, onun eşinden ayrılmasını tavsiye ediyorlardı. "Marguva kocasından ayrılmayı kabul ederse bu kara

lekeden aklanacakmış... Kendisi ve çocuklarının kaderinin birilerinin oyuncağına dönüşmesine, hiç acımadan horlanmalarına Marguva' nın yüreği yandı.” (Beysenova, 2019, s. 108) Bu durumu asla kabul etmeyen Marguva yıllarca çocuklarına bakmak için mücadele etmiş eşi beklemişti.

Acılarla, hor görülmekle geçen koskoca zorlu bir sekiz yılın ardından Mukan'dan sevindirici bir mektup geldi. Cezası artık dolmuş, izin belgesi eline ulaştığında yurduna dönecekti. “Mukan o sırada tam otuz beş yaşlarında, yaşın kemale erdiği çağlarındaydı.” (Beysenova, 2019, s. 113) Mukan'ın eve dönüşüyle aile yeniden tamamlanmıştı. Fakat zorlu geçen yılların izleri herkesin yüzünde çizgiler bırakmıştı. Cezası bitse de Mukan ve ailesi halk düşmanı ailesiydi. Almatı' da yaşamaları yasaktı. Gece gündüz iş arayan Mukan'a kimse iş vermek istemiyordu. Dönüşün sevincini yaşayamadan dışlanmaya başladılar. Kurşuna dizilmekten, asılmaktan kurtulan Mukan, kendi vatanında üvey evlat muamelesi görüyordu. Eskiden güvendikleri bir dostları Mukan' ı “... şehirdeki büyük okula Kazak ve Rus edebiyatı öğretmeni olarak onu tayin ettirdi.” (Beysenova, 2019, s. 120) Bir süre burada çalışan Mukan'ı ders sırasında, öğrencilerinin gözleri önünde askerler tarafından alınıp götürülmüştü. “Mukan'ı güpegündüz alıp götördüklerini görenlerin aklı başından gitti. Öğrencilerinin, çocuklarının, bunun dışında etraftaki konu komşunun gözü önünde tutuklayıp ağır bir suçluymuşçasına kolunu arkadan bağlayıp götürmeleri, önceden planladıkları, düşündükleri bir iş olmalıydı.” (Beysenova, 2019, s. 123) zorlu geçen günler yeniden başlamıştı. Bunun yolda gördüğü çolak kollu vekilin işi olduğunu düşündü Marguva. Mukan tekrar sürgüne gönderildi. Fakat bu sefer “Önceki sefer gibi hapiste, suçlu kampında değildi, neyse ki normal insanların arasında yaşadığını, gardiyanların gözetimi altında olmadığını sevinerek yazıyordu.” (Beysenova, 2019, s. 131) bir süre sonra Marguva'da eşinin yanına gitmeye karar verdi. Zorlu geçen bir yolculukla eşinin yanına ulaştı fakat az kalsın bir ayının saldırısına uğramaktan son anda kurtuldu. Mukan'ın yanına yerleşip kısa sürede bir düzen kurdular. İki büyük abisi okula yerleşmiş, en küçük oğullarını da yanlarına almışlardı. “O günlerde sürgün gelenleri Sibirya'dan hiçbir zaman geri göndermeyeceklerinin kesinleştiği haberi şiddetli bir kasırğa misali ortalığı kasıp kavurmaya başladı.” (Beysenova, 2019, s. 167)

Günler geçip giderken her şeyi değiştiren bir haber çıkageldi. “Güneş lider Stalin öldü kara haberi bomba gibi Sibirya’ya da düştü.” (Beysenova, 2019, s. 169) Halk büyük bir yasa boğuldu. “Lider ile birlikte güneş sönmüş gibiydi, ay batmış gibi...” (Beysenova, 2019, s. 169) Kısa bir süre bu şekilde devam ettikten sonra herkes bir şeylerin farkına varmaya başlamıştı. Stalin’in ölümüyle, “Karanlıklar içince kalan bir dünya yoktu. Ahir zaman gelmiş gibi görünmüyordu. Zaman her zamanki gibi akıp gidiyordu... Değişen bir şey fark edilmiyordu. Nesine ağlamışlardı, zaten dertleri başlarından aşkın olan bu zavallılar...” (Beysenova, 2019, s. 170)

Stalin’in ölümünün ardından kamptakiler serbest bırakılarak evlerine gönderildiler. Vatanlarına artık temelli dönmüşlerdi. Kendi vatanlarında tanıdıkları insanlar onlarla “Hacca gidip gelenler”, “Bir değil, Hacca iki defa gitmiş” diyerek alay ediyordu.” (Beysenova, 2019, s. 174) Kendi vatanlarında birer yabancı olmuşlardı artık. Bu durum onları çok üzüyordu, en çokta Mukan’ı. Vatanını satan düşman gözüyle bakıyordu herkes ona. Geçim sıkıntıları yeniden baş göstermişti. İş bulamayan Mukan’ a tanıdıkları, ona güvenen birkaç insan yardım ediyordu. Çeviri, editörlük gibi işlerle ailesini geçindirmeye çalışıyordu. Bir yandan da mektuplar yazarak kendini aklamaya çalışıyor, yetkililerden tekrar incelenmesini istiyordu. Sonunda durumunu tekrar incelemeye aldılar. Mukan’ ın adını temize çıkaracağına dair umudu yeşermişti. Bunca yıl suçsuz yere ailesinden, vatanından ayrı kalmış, emek verdiği her şey tuzla buz olmuştu. Durumunu öğrenmek için “kızıl göz” adlı binaya giden Mukan kendisini sorgulayan memur ile karşılaşmış, adına alınan kararı da burada öğrenmişti. Yazdıklarında suç teşkil edecek bir durum yoktu. Asılsız bir iftira onu yıllarca sürgün etmişti.

“M. Kaptagayev’in yaptıkları içinde suç teşkil edecek hiçbir unsur yoktur. Asılsız iftira atılmış’ diye karar alıp buna rağmen memleketinde uygun bir işe yerleştirilmemiştir.” Diye bir karar alınmış gibi görünüyordu. Oysa Mukan Almatı’da bütün bunlardan habersizdi. Aklandığı hakkındaki bütün resmî evrakları burada gördü. O sırada kararı eline alıp okuduğunda, bütün suçlamalardan, yüklenen günahlardan, yalan iftiralarından kurtulup, tertemiz aklandığını öğrendi. Yirmi yıl boyunca sürgünde güvensizliğin, boynu büküklüğün, aşağılanmanın, sınırlandırılmanın, tehdit ve şantajın, çeşit çeşit sinsî ve tehlikeli türlerini yaşadığında taş gibi kaskatı, gözüne bir damla yaş almayan yiğit adam işte o andan bütün sınırları boşandı ve gözünden bir damla yaş aktı. Bu, sevinç gözyaşıydı. O defa Mukan eşsiz bir kazançla aklandığına dair resmî evrakı kendisi alıp evine dönmüştü. Öz güveni yerine gelmişti. Artık tertemizdi.” (Beysenova, 2019, s. 179)

Mukan'ın temize çıkmasıyla önündeki engeller birer birer kalktı. Çocuklarını evlendirdiler. Gece gündüz demeden çalışan Mukan, “1958 yılında yüksek lisans tezini savunarak bilim uzmanı unvanını aldı.” (Beysenova, 2019, s. 180) İşlerin yoluna girmesiyle eski güzel günlere dönmek isteyen Marguva bir toy düzenledi. Eşi de onu kırmayarak kabul etti. “Bu toy gerçekte, arınmanın, “halk düşmanı” damgasından kurtulmanın, kendi özüne dönüşün, Mukan’ ın iyi anılan adının yeniden sahibine dönüp gelişinin toyu oldu.” (Beysenova, 2019, s. 180) Çok çalışan, çabalayan Mukan Kaptagayev, “Kaleminin gücüyle kendi alanında ulaşabileceği en üst dereceye ulaştı. Yaşına layık olan başarı ona nasip oldu. Akademisyen, yazar, ödül sahibi olarak adlandırıldı.” (Beysenova, 2019, s. 183)

Fakat devirler değişirken hakkında yeniden asılsız dedikodular çıkmaya başladı. Daha önceden yazmış olduğu makaleler gündeme getirilerek, “Gençlerden bazıları onun 1937 yılındaki makalesini, söz söyleme hürriyetini bahane ederek yerin yedi kat dibinden çok kıymetli bir hazine bulmuşçasına tekrar basıp ortalığı velveleye verdiler. Onu çok ağır eleştiri bombardımanına tuttular. Bunun sebebi belki tahrik edici, kışkırtıcı birinin haince ve sinsice hareketidir; belki de gençlerden birini heyecanlı, velvelecî, şah şöhret meraklısı, kolay yoldan ünlenme heveslisi olanların işidir. Bunu bir tek Allah bilir.” (Beysenova, 2019, s. 184) İnişli çıkışlı bir hayat mücadelesi veren Mukan Kaptagayev “... yaz mevsiminin güneşli bir gününde atlanıp öte dünyaya göç etti...” (Beysenova, 2019, s. 187)

Hasta yatağında, düş ile gerçeğin arasında, geçip giden günleri düşünen Marguva doksan yaşına yaklaşmıştı artık. Baht denilen şeyi düşündü, bütün bunlar gözlerinin önünden bir film şeridi gibi akarken. Sonunda karar verdi. “Kocan iyi ise sana olan duyguları samimi ve sadakatli ise işte baht budur. O halde Marguva meğer ezelden beri bahtlıydı.” (Beysenova, 2019, s. 188)

Marguva, o gün son kez gülümseyerek uyanmamak üzere derin bir uykuya dalar ve orada hayata gözlerini yumar. Roman, Marguva’nın ölümüyle burada son bulur.

4.1.1.4 Bakış açısı ve anlatıcı

Roman, Tanrısal/Hâkim bakış açısından yararlanılarak okuyuculara aktarılmıştır. Burada anlatıcı hem başkişiye ait duygu ve düşüncelere hakimken aynı zamanda çevresinde oluşan olaylara ve atmosfere de hakimdir.

Romanda diyalog, iç monolog ve geriye dönüş gibi çeşitli tekniklerden yararlanılmıştır. Yazar, eserinde iç monologları romanın başkişisi olan Marguva üzerinden sıklıkla kullanmıştır. Romanda en çok kullanılan ise geriye dönüş tekniğidir. Özellikle başkişi olan Marguva' nın geçmişte yaşadığı anılar, romandaki mevcut zamana taşınarak, olayların kronolojik bir şekilde anlatılmasıyla okuyuculara aktarılması sağlanmıştır. Romanın başkişisi olan Marguva, olağan akışta yaklaşık doksan yaşında, hayatın son günlerini yaşamakta olan mücadeleci bir kadındır. Yaşlılığının getirdiği rahatsızlıklar nedeniyle evinden tedavi için götürüldüğü hastane odasında bazen rüyalar bazen de anılar yoluyla geriye dönüşler yaparak, geçmişte yaşanan olayları geçmişten geleceğe taşıyarak okuyuculara aktarır. Zaman geçişleri, “Marguva bu esnada gerçek ile düşün, belki de bilinmeyen iki dünyanın sınırında yığın yığın bulutlar ile sis birbirine karışmışçasına dumanlı bir dünyada yatıyormuş gibiydi.” (Beysenova, 2019, s. 19) şu ifadeleriyle romanda yer almaktadır.

4.1.1.5 Zaman

Romanda verilen en net tarihler ise “Zaman, 1937 yılının baharıydı.” s. 46. ve “1938 yılının ağustosı geldi.” (Beysenova, 2019, s. 54) şeklinde geçmektedir. Bu tarih Sovyetler Birliği'nde, özellikle Stalin'in hakimiyet kurduğu dönemi kapsamaktadır. 1937 yılı Sovyetler Birliği'nde “Büyük Temizlik” kavramı ile adından söz ettirmiştir. Büyük temizlik, Stalin'in Orta Asya'da, özellikle Türkistan bölgesinde kendisine potansiyel bir tehdit olarak gördüğü kişileri, özellikle aydın kesimi hedef alan oluşturduğu baskıcı yönetimin, asılsız suçlarla yapmış olduğu tutuklamalar, sürgünler ve idamların en üst seviyede olduğu zamanlardır. Prof. Dr. İbrahim Dilek, *Türk Dünyası Edebiyatında Repressiya* isimli makalesinde 1937 yılında haksız yere tutuklanan insanlardan şu sözlerle bahsetmiştir.

“1937 yılında başlayan Repressiya ile kırma uğratılan siyasi muhalifler, hiçbir siyasi bağlantısı olmayan sıradan vatandaşlar, devlet görevlileri; II. Dünya Savaşı sonrası Almanlara esir düşmekle suçlanan askerler; 1947 yılından sonra tekrar ideolojiye aykırı hareket etmekle suçlanan sanatçılar, aydınlar, bilim insanları, devlet görevlileri... Hepsi adalet yokluğunun karmaşasında ya kurşuna dizilmişler ya haksız yere hapse atılmışlar ya da ağır şartların bulunduğu çalışma kamplarına gönderilmişlerdir” (Dilek, 2019).

4.1.1.6 Mekân

4.1.1.6.1 Çevresel mekân

Kızıl Kırın'ın Kadınları Marguva romanında çevresel mekanlara bakıldığında ilk olarak karşımıza Marguva'nın büyüdüğü, uçsuz bucaksız bozkırın yaylaları yer alır. Mukan ile evlenmesiyle bozkır hayatı son bularak şehir hayatına geçiş yapar. Romanda yer alan çevresel mekanlar, “Ulutav'ı aşp, Sır boynuna, Baganalı yurduna” (Beysenova, 2019, s. 32) oradan Orınbor, Almatı, Rusya, Kün Kösem/Leningrad/St. Petersburg, Evliyaata, Şimkent, Jambıl avulu, Semey hapishanesi, Sibiry sürgünü, Aygız ve Tansık istasyonları, Ayagöz, Ayagöz nehri, rusya-Rubtsovka, Biysk, Barnaul, Sibirin başkenti Novosibirsk, Krasnoyarsk, Suhobuzim, Tayojnıy tupik köyü, Ayılı limanı, Yenisey Irmağı'dır. Romanda adı geçen bu mekanların bir bölümü, başkişi ve diğer karakterler için aynı zamanda algısal mekân görevinde de kullanılmıştır.

4.1.1.6.2 Algısal mekân

“İnsan dış dünyadan edindiği izlenimleri kendine özgüllüğünün doğrultusunda biçimlendirmek gibi bir yeteneğe sahiptir. Kısaca, bir insanın neyi nasıl algıladığı, onun kendine özgüllüğünü oluşturur. Salt fiziksel bir olaydan çok daha fazla bir şeydir algı, ruhsal bir işlemdir; dolayısıyla, neyi nasıl algıladığına bakarak bir insanın iç dünyasıyla ilgili çok önemli sonuçlar çıkarabiliriz” (Adler, 2018).

Kızıl Kırın'ın Kadınları Marguva romanı, adından da anlaşılacağı üzere, kızıl bir kırını konu edinmektedir. Kızıl kırın, Sovyetler Birliği dönemi Josef Stalin'in iktidarda olduğu zamanlarda Orta Asya ve özellikle Türkistan bölgesinde yaşayan halklar üzerinde oluşturduğu baskıcı yönetim ve kısımlardır. Bu dönemde milyonlarca insan asılsız suçlamalarla tutuklanmış, hapse atılmış, sürgüne gönderilmiş ve idam edilmiş/kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir. Romanda başkişi olan Marguva'nın eşi Mukan, iftira atılarak tutuklanmış, hayatının büyük bir bölümünü Sibiry'da sürgünde geçirmiştir. Eşinin tutuklanıp, sürgün edilmesiyle birlikte geride kalan Marguva ve

çocukları “halk düşmanının ailesi” olarak birçok zorlukla karşılaşmışlardır. Çaresizlik içinde kalan bir kadının çocukları için verdiği hayata tutunma çabası ve eşi için aradığı adaleti konu almaktadır. Romanda başkişi olan Marguva’nın gözünde, güzel günler ferah mekanlarla, zorluklar, mücadele ve korku içinde geçirdiği zor günler ise korku ile eşleştirilmiştir. Kısaca bir kişinin ya da romanda oluşturulan karakter Marguva’nın içerisinde bulunduğu dünyada fiziksel özelliklerinin ötesinde, çevresindeki mekanları duygusal, psikolojik durumları, deneyimleri bağlamında algıladığı, hissettiği yerlerdir.

4.1.1.6.3 Açık/geniş mekânlar

“Bireyin olumlu ilişkiler kurduğu, kendini anlamlandırdığı, huzurlu ve rahat hissettiği yerler açık-geniş mekanlardır” (Azap, 2017). Aynı zamanda açık- geniş mekanlar, insanların duygusal ve zihinsel yönden kendilerini özgürce ifade edebilecekleri alanları temsil etmektedir. Romanda açık mekân olarak (algısal anlamda) ilk ve tek mekân aslında bozkır ve yayladır. Burası başkişi olan Marguva’ nın büyüdüğü, gençlik çağına kadar içerisinde yaşamış olduğu mekandır. Yaşlılarıyla birlikte kırlarda dolaştığı, çiçekler topladığı ve ömrünün en dertsiz ve tasasız çağlarıdır. Bu mekân şu şekilde okuyuculara aktarılmıştır:

“Güneşin içleri ısıttığı, büyük küçük demeden herkesin mutluluktan uçtuğu bahar günleriydi. Etraf yemyeşil çimenle kaplanmıştı. İnsan ayağı, hayvan toynağı değmeyen yerler çiçeğe durmuştu. Köyün genci yaşlısı keçe çadırını kurmuş, kısıraklarını bağlayıp kazanları kurarak neşe içindeydi. Kanı kaynayan Marguva’nın etrafa ilgisi bambaşkaydı. Mutluluğu sınır tanıımıyordu. Yaşlılarıyla kıra çıkıp çiçek topluyordu. Geziyordu. Yaylanın tadını sonuna kadar çıkariyordu.” (Beysenova, 2019, s. 25)

Marguva’nın bozkırdaki mutluluğunu görmemek imkansızdır, burası onun ferahlık içinde mutlu ve huzurla yaşadığı bir yerdir. Bu mekâna olan bakış açısını, onun algılayış şeklinin mutluluk, ferahlık, özgürlük gibi kavramlarla ifade etmek yerinde olacaktır. Psikolojik olarak da açık mekanlar bireylerin ruh halini, zihin sağlığını ve bireyi birçok açıdan olumlu yönde etkileyen mekanlardır. Açık-geniş mekanlar, insanlara özgürlük duygusunu aşılayarak stres seviyelerini düşürür, rahatlamasını sağlar ve bunların yanı sıra sosyal etkileşimlere de katkıda bulunur.

Romanda Marguva’nın içerisinde yer alan bozkırın sonsuzluğu, onun fiziksel ve ruhsal olarak özgür olduğunu yansıtmaktadır. Özgürlük kavramı Türk Dil Kurumu’nun

güncel sözlüğünde, “herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu; azadlık... Her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu; hürlik, hürriyet.”⁷ olarak geçmektedir.

4.1.1.6.4 Kapalı/dar ve labirentleşen mekânlar

Romanda ilk dikkat çeken kapalı/dar ve en çok da Labirentleşen mekân olarak Marguva’ nın içerisinde bulunduğu hastane odası göze çarpmaktadır. Labirent kavramı, genel anlamıyla karmaşık, zor anlaşılan bir yapıyı, durumu ya da ortamı belirtmek için kullanılmaktadır. Bazen insanlar zihinleri zor ve karmaşık olan durumları labirent olarak algırlar. Bu durum, insanın içerisinde bulunduğu ortamda ya da durumda kaybolmuş, içinde sıkışmış gibi hissetmelerine neden olmasından kaynaklanmaktadır. Marguva’ nın içerisinde bulunduğu hastane odası da kapalı ve dar çoğu zaman ise labirentleşen bir mekân olarak karşımıza çıkar. Başkişinin geçmişe dönerek, yeniden yaşadığı anıları, hastane odasının nasıl bir mekâna dönüşeceğini belirlemektedir. Marguva’ nın zihin akışında, geçmişe gidip geldiği anılarına göre şekil alan hastane odası, bazen eşi ve çocuklarıyla yaşadığı, ailesi ve vatanından uzakta kaldığı küçük bir daireye dönüşür, bazen de taştan yapılmış, kasvetli sorgu binasına dönüşür. Bu yönüyle zihin akışında, sürekli değişime uğrayan oda, duygu durumuna göre şekillenerek ardı ardına olan kötü anılar ve onların mekanları ile birleştğinde içerisinden çıkılamaz bir labirent haline gelir.

4.1.1.7 Şahıs kadrosu

Tablo 4.1 Kızıl Kırğın’ ın Kadınları Marguva Romanı Şahıs Kadrosu

Kızıl Kırğın’ ın Kadınlar Marguva Romanı Şahıs Kadrosu				
Başkişi	Marguva			
Norm Karakter	Mukan	Kadir	Meken	Muhan/Muhtar
	İstasyon şefi	İstasyon şefinin eşi		
Kart Karakter	Vekil	Sorgu Memuru		
Fon Karakter	Kaysar	Jiger	Medetcan	Hemşire
	Doktor			

⁷ <https://sozluk.gov.tr/>

4.1.1.7.1 Başkişi

Genel olarak hikâyenin merkezinde yer alan, çoğunlukla olayların başından geçtiği ve o kişiye bağlı olarak gelişim gösterdiği karakter, romanın başkişisidir. KKKM romanının başkişisi de aynı zamanda romana adını veren Marguva' dır. Marguva romanın başından sonuna kadar hikâyenin odak noktasıdır. Başından geçen olaylar zinciri, vermiş olduğu fiziksel ve ruhsal mücadelesi romanın ana konusunu oluşturur. Roman boyunca vermiş olduğu bireysel ve toplumsal çatışmaları yansıtılarak Sovyetler Birliği Stalin döneminde “halk düşmanının ailesi” olarak damgalanmış bir ailenin fiziksel ve psikolojik mücadelelerini okuyuculara yansıtır.

Romanda Marguva, karakter olarak birçok özelliği sembolize etmektedir. Kadın bir karakterin başkişi olarak kaleme alındığı romanda, Marguva toplumsal anlamda kadının rolünü ve yerini sorgulamaktadır. Çünkü her toplumun bireyleri cinsiyet olarak belirli bir rolü üstlenmektedir. En genel ifadesiyle erkekler fiziksel yapıları, güçleri nedeniyle ağır işlerde çalışırken, kadınlar daha güç gerektirmeyen işlerde ve belirli rollerde toplum içerisinde yer alırlar. Fakat romanda gördüğümüz başkişi Marguva, eşinin tutuklanması, sürgüne gönderilmesi nedeniyle çocukları ve ailesi için verdiği mücadelede hem kadın hem erkek rolünü üstlenmiştir. Çeşitli zorlukla karşılaşmış, geçim derdine düşerek kendisini, kadın olduğunu bile unutmuştu. Romanda Marguva' nın bu durumu şu şekilde geçmektedir:

“Marguva önce Mukan'a baktı daha sonra kendisinin üstüne başına, eline ayağına göz gezdirdi ve birdenbire keyfi kaçtı. Yıllardır çocuklarını doyurma derdiyle çalışmaktan harap düşmüştü, hiç kendisine bakamamıştı. Neredeyse kadın olduğunu bile unutmuştu. Çocuklardan geriye kalanını yemiş, bulduğunu sırtına giymiş, ayağına geçirmiş bugüne kadar öylece permeperişan yaşayıp gitmişti. O, üstünün başının ne kadar eskimiş olduğunu ancak şimdi fark etmişti. Devamlı tarlada tarımla uğraşan kadının eli yüzü nasıl bakımlı olacaktı? Üstelik o sırada tam da pancar hasadının vaktiydi. Elleri nasır bağlamış, parmakları yarılmış, ellerinin her yeri çatlamıştı. Bu halini düşününce utancından yanakları kıpkırmızı oldu. Hemen iki elini işçi önlüğünün altına gizledi.” (Beysenova, 2019, s. 113)

Onun roman boyunca verdiği kişisel mücadeleleri ve iç dünyasında olan değişimler, gelişimler olaylara göre şekil almakta ve devam etmektedir. Uçsuz bucaksız bir bozkırda büyüyen Marguva için başına gelen olaylar karmaşıktır ve o da anlamlandırmaya çalışmaktadır. Her şey güzel giderken bir anda eşinin gecenin bir yarısı, hiçbir bilgi verilmeden evinden apar topar alınarak tutuklanması onun dünyasını

altüst etmiştir. Bunlarla birlikte iç dünyasında ve dış dünyasındaki çatışmalarla karşılaşmış olduğu bu durum roman boyunca devam etmiş, büyük bir mücadele vermesine sebep olmuştur.

Mücadelesi sadece fiziksel olarak kalmamış, kendi psikolojik dünyasında ayrı bir boyut kazanmıştır. Bu nedenle Marguva' nın roman boyunca yaptığı yolculuğu hem fiziksel hem de psikolojiktir. Başından geçen olaylar onu daha güçlü bir kadın olmasına, her şeyin üstesinden tek başına gelebilmesine katkıda bulunmuştur. Bunların yanı sıra toplumun kadına yüklediği rolünü aşmış, verdiği mücadeleler ve kimliğinin oluşumundaki gelişim süreci, içinde bulunduğu durumun çaresizliği, her şeyin düzeleceğine karşı duyduğu umudu ile yeşermiştir.

Marguva karakteri, Carl Gustav Jung'un arketip kavramı üzerinden değerlendirildiğinde, *Dört Arketip* kitabında arketipleri dört ana başlık altında incelemiştir. Jung'un arketip kavramını "İnsan kavrasın ya da kavramasın, arketiplerin dünyasının bilincinde olmak zorundadır, zira o dünyada doğanın henüz bir parçasıdır ve ona kökleriyle bağlıdır." (Jung, 2021) görüşü oluşturmaktadır. Kitabında bu arketipleri dört temel bölümde anlatmıştır. Bunlar; 1. Anne arketipinin psikolojik yönleri, 2. Yeniden doğuş üzerine, 3. Masallarda ruhun fenomenolojisi üzerine ve 4. Hilebaz figürünün psikolojisi üzerine.

KKKM romanında da bu arketipleri görmekteyiz. Burada başkişi olan Marguva'nın kişisel yolculuğu, zorluklar karşısında mücadele etmesi ve bu mücadelenin içerisinde içsel gücünü keşfetmesi, kadın kahramanın mitolojik yolculuğunu yansıtır. Bunun yanı sıra aynı zamanda anne arketipi de karşımıza çıkar. Başkişi olan Marguva'nın ilk olarak anne olması anne arketipini, zorluklar karşısında vermiş olduğu mücadeleler onun yeniden doğuşunu ve rüyalarına yol gösterici olarak giren yaşlı adam ise bilge ihtiyar arketipini karşılamaktadır.

Anne Arketipi: Romanda başkişi olan Marguva, anne arketipinin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Jung'a göre anne arketipi en genel tanımı ile insanlık tarihi içerisinde bütün kültürlerde görülen anne figürünün ortak bir psikolojik yapısını temsil etmektedir. "Arketipin taşıyıcısı öncelikle kişisel annedir, çünkü başlangıçta çocuk

onunla tam bir ortaklık, bilinçdışı bir özdeşleşme içindedir. Anne, çocuğun hem fiziksel hem de psişik ön koşuludur” (Jung, 2021). Romanda Marguva karakteri eşinin “halk düşmanı” olarak suçlanıp sürgüne gönderilmesinin ardından çocukları için birçok zorlukla mücadele etmiş güçlü bir karakterdir. Bu yönüyle Jung’un besleyici, koruyucu, şefkatli anne arketipini karşılamaktadır. Kendini arka planda tutup çocuklarına öncelik verir, onlar için yaptığı tüm fedakarlıklar karşılıksızdır ve hayatının merkezinde çocukları yer alır. Bu davranışları dolayısıyla da kolektif bilinçdışında oluşturulmuş “ideal anne” figürüne yakındır. İnsan psikolojisinde anne umut kaynağıdır, koruyucu, iyileştirici ve bütünleştiricidir. Bunların yanı sıra Marguva aracılığı ile toplumun kadın üzerindeki baskısı, birey olmasından çok “anne” olarak tanımlanmasının en güzel örneklerinden biri olmaktadır.

Yeniden Doğuş Arketipi: Jung’a göre yeniden doğuş arketipi, biyolojik olmasının yanı sıra kişiliğinin dönüşümü ve ruhsal uyanış süreci olarakta tanımlamaktadır. Bu süreçte birey içsel bir dönüşüm geçirerek yeni bir bilinç düzeyine ulaşmaktadır. Kısaca bir uyanış ya da yeniden kendini inşa etme sürecidir. KKKM romanında başkışı olan Marguva hikâyenin başında düzenli bir hayat yaşar. Eşi işe kurduğu düzenli ve tek düze hayat, ona kimlik ve güvenlik alanı sağlayarak yaşamının olağan akışında devam ettirebilmesine olanak sağlıyordu. Jung’a göre bu durum bireyin kendi benliği ile yüzleşmediği, gölgeyle karşılaşmadan önceki bilinç düzeyidir. Marguva’da ki bu durum, eşinin bir gece yarısı apar topar evinden alınarak tutuklanıp cezalandırılması ve sürgüne gönderilmesi ile travmatik bir kırılma yaşar. Eşinin sürgüne gönderilmesi ile birlikte içerisinde yaşadığı düzeni parçalanmış bir hâl alır. Bununla birlikte hayatı bilinmezliğe ve karanlığa doğru çekilir. Sonrasında ise kendi yalnızlığı, halk düşmanının karısı damgası ve toplumun adaletsizliği ile karşı karşıya kalarak içerisindeki korkular ile savaşılmaya başlar. Bu yeniden doğuşun bir parçası olmakla birlikte içsel gücünü keşfetmeye, hayatta kalmak için yeni beceriler, stratejiler geliştirmeye ve en önemlisi toplumun ona yüklediği kadın rolünü dönüştürerek ona verilen rollerin dışına çıkarak kendisini geliştirmeye başlar. Kısaca eşinin yanında düzenli bir hayat sürerken ona verilen rolleri yerine getiren Marguva, eşinin sürgünü ile düzeni altüst olur ve kendi için dönüşerek yeni roller üstlenir.

Bilge İhtiyar Arketipi: Marguva'nın rüyasında gördüğü yaşlı ihtiyar adam, Jung'un *Dört Arketip* kitabında "Bilge İhtiyar Arketipi" olarak karşımıza çıkar. Anne arketipi gibi evrensel ve bilinçdışının temsilidir. İnsanlık tarihinde mitler, masal ve rüyalar en çokta edebi eserlerde karşımıza çıkmaktadır.

Bilge arketipi, "yaşlı bilge adam", düşlerde büyücü, hekim, rahip, öğretmen, profesör, büyükbaba ya da otorite sahibi herhangi bir kişi olarak görünür. İnsan, gulyabani ya da hayvan görünümündeki ruh arketipi, insanın idrak, anlayış, iyi bir tavsiye, karar, plan gibi şeylere ihtiyaç duyduğu ama kendi imkanlarıyla bunlara ulaşamadığı durumlarda ortaya çıkar. Arketip bu ruhsal yetersizliği, boşluğu dolduran içeriklerle telafi eder... Fakat burada, düş gören kişinin sıkıntıları, ona istediği gibi kolay bir çözüm sunarak değil, yaşamın bizi daima karşı karşıya getirdiği- daha önce değindiğim-sorunla, yani ahlak değerlerinin muğlaklığı, iyi ile kötünün şaşkına çeviren etkileşimi ve suçluluk, ıstırap ve kefaretin acımasızca iç içeliğiyle yüz yüze getirilmesiyle giderilmiştir... Kahraman dışsal ya da içsel nedenlerden ötürü gerekeni yapamadığı için, gerekli bilgi, kişiselleştirilmiş bir düşünce, yani öğüt verip yardım eden yaşlı adam kılığında ortaya çıkar" (Jung, 2021).

Bilgelik, rehberlik, ruhsal gücü temsil etmektedir. Genellikle ak sakallı ihtiyar bir adam olarak karşımıza çıkar. Sakin ve derin ve anlamlı sözler söyleyen kişi olarak tasvir edilmiştir. Jung'a göre bilge ihtiyar arketipi, bireyin iç dünyasında, ihtiyacı olduğu bir zamanda rehber figürü olarak ortaya çıkmaktadır. Zorluklarla mücadele edilen bir zamanda bilgeliğiyle yol gösteren bu arketip, çoğu zaman rüyalarda karşımıza çıkmaktadır.

Rehber olarak karşımıza çıkan bu arketip genel olarak ana karakterin ya da bireyin hayatında kendisi için dönüm noktası olacak, karar anında ona yol gösterecek bilge figür olarak görünmektedir. Özellikle bu arketip Türk kültüründe bilgeliği ve öğüt vericiliğiyle ilk olarak Dede Korkut karşımıza çıkmakta, Türk-İslam mitolojisinde ise Hızır olarak adlandırılan doğru zaman ve yerde ortaya çıkan yardımcı olarak görülür.

Marguva karakterinde de aynı şekilde hayatının en önemli dönüm noktalarında karşısına çıkmaktadır. İlk karşılaşmaları onun ilk gençlik yıllarında olurken, ikinci ve son karşılaşmaları ise Marguva'nın hayatının son dönemleri, hasta yatağındaiken gerçekleşmektedir ve kısa süre sonrada Marguva hayatını kaybetmiştir.

4.1.1.7.2 Norm karakter

Mukan karakteri, romanda Marguva'nın asılsız iftiralarla tutuklanarak, gençlik yıllarını ve hayatının önemli bir bölümünü tutuklu, sürgünde geçiren eşidir. Karakterin

romanda iyi bir eğitim aldığından ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. İlk olarak Orınbor’da eğitim almış daha sonra Almatı Pedagoji Enstitüsüne kabul edilen başarılı öğrenciler arasında yerini almıştır. Eğitimine önem veren Mukan, buradan mezuniyetinden sonra Kün Kösem/Leningrad şehrine eğitimini devam ettirmek için gönderilmiştir. Buradaki eğitimini de başarılı şekilde tamamlayıp ülkesine dönmüş, Almatı Pedagoji Enstitüsünde bölüm başkanı olarak görevine başlamıştır. İlerleyen zamanlarda Yazarlar Birliği Sekreteri seçilmiştir.

Romanda başarılı, kendini ülkesine faydalı olmak için yetiştiren genç aydının hayatının dönüm noktası ve başına gelen olaylar silsilesi Yazarlar Birliği Sekreteri seçilmesiyle başlar. Mukan’ın seçildiği dönemde “Yazarlar Birliğinin başkanı en tanınmış, o dönemin diliyle ifade etmek gerekirse proleter sınıfın en ateşli sözcüsü Saben idi.” (Beysenova, 2019, s. 50) Bu dönemden sonra Mukan üzerindeki baskılar gitgide artmaya başlamış, yeni kurulmuş olan Sovyet Hükümeti’ ne düşmanlıkların artmış olduğu iddiaları toplum içerisinde olaylara yol açmıştı. Hükümetin başında olan Stalin, kendi iktidarını korumak amacıyla hem topluma hem de aydın kesim üzerinde baskılar oluşturmaya başlamıştı. Bu baskılar fiziksel olmasının yanı sıra kültürel değerlere, inançlara karşı da yapılmaktaydı. Sovyetler Birliği Stalin döneminde, başlıca kültür, edebiyat, dil, din, folklor olmak üzere himayesinde altında bulunan halklar üzerinde çeşitli politikalar gerçekleştirmek istemiştir.

Bu politikaların en güzel örneklerini Azerbaycan sahasında hazırlanmış olan *Sovyetler Birliği Dönemi’nde Folklor Politikaları ve Çalışmaları (1917-1953)* kitabında yakından incelenmiştir. Kitapta Sovyetler Birliği’ nin bir milletin kültürünü, edebiyatını, dilini, dinini, değer ve inançlarını, folklorunu kendi ideolojisini pekiştirmek amacıyla nasıl kullanıldığına ışık tutmaktadır. Kısaca Sovyetler Birliği hakimiyeti altında bulundurduğu halkların folklorunu kendi belirlediği ideoloji doğrultusunda uyumlu hale getirmeye çalışarak Sovyet değerlerini halka aşılama çalışmıştır. İdeolojisine ters düşen unsurları arındırmaya çalışmıştır. Özellikle dini ve milli kimliği yansıtan öğeleri denetlemiş ve çoğu yerde sansürlemiş, bunların yerine ise Sovyet halklarının kardeşliğini ve sosyalizmi ön plana çıkaran politikalar izlemiştir. Kısaca dili, dini, ideolojisi aynı olan “Sovyet tipi insan” oluşturmaya amaçlamış ve bunun için engel görünen halklar ve kişiler üzerinde baskılar,

tutuklamalar, sürgünler ve ölümler/katliamlar gerçekleştirmiştir. Bu katliamların en büyüklerinden biri de 1926 yılında gerçekleştirilen Bakü Türkoloji Kurultayı' dır. Bakü Türkoloji Kurultayı'nın ve sonuçlarından Prof. Dr. Ahmet Buran, *Kurşunlanan Türkoloji* kitabında şöyle bahsetmiştir:

“Kurultayın en feci sonuçlarından biri de Türkologların tutuklanmaları, işkenceye maruz kalmaları, sürgün ve hapis cezalarına çarptırılmaları ile kurşunlanarak öldürülmeleri oluşturdur” (Buran, 2016). Bakü Türkoloji Kurultayına katılan Türk soylu Sovyet vatandaşlarının büyük bir bölümü “repressiya” kurbanı olmuş ve 1937-1938 yıllarında kurşuna dizilerek öldürülmüşlerdir... Bütünüyle Kurultaya bağlı olmasa da kurultayın tetiklediği önemli bir husus da “pantürkist” suçlamasının yaygınlaşması ve Türk aydınlarının tutuklanıp öldürülme gerekçesi haline gelmesidir. Bu bağlamda, Türk dili, tarihi ve edebiyatı ile ilgilenmek, Türk halk kültürüne ait folklor değerlerini derlemek ve destanlar üzerine çalışmak pantürkist olarak suçlanmak için yeterli olmuştur... destanlarla ilgilenen ve onları yayımlayanlar baskı altına alınmış, “*pantürkist, sistem karşıtı ve halk düşmanı*” olarak suçlanmış; bir bölümü hapis ve sürgün cezalarına çarptırılırken bir bölümü de kurşunlanarak öldürülmüşlerdir” (Buran, 2016).

Kurşunlanan Türkoloji kitabında anlatılanlarla, KKKM romanında yer alan Mukan karakteri, o dönemdeki birçok aydınla benzer sorunları yaşamıştır. Romanda da bu durumdan Beysenova şu sözlerle bahseder. “Mukan'ı makale yazması için zorluyorlardı. Oturduğu makamda onu buna mecbur ediyordu. Çaresizlikten makale de yazdı. Yazdı demeyelim, yazdırdılar. Yazdırırken de kalemını o dönemin ideolojisinin mürekkebine batırarak yazdırdılar.” (Beysenova, 2019, s. 52) Romanda Mukan karakterinin başına gelen olaylar da bu şekilde ve gerekçelerle başlar.

Kadir, romanda Mukan'ın erkek kardeşi, Marguva'nın kayınıdır. Mukan'ın başına gelen olaylar öncesinde ağabeyi ile aynı enstitüde öğretmen olarak çalışmaktadır. Ağabeyinin “halk düşmanı” olarak suçlanması ile tutuklanmasının ardından “halk düşmanının akrabasına aramızda yer yok!” (Beysenova, 2019, s. 67) bahanesiyle işten çıkarılmıştır. Başka bir yere taşınarak, öğretmenlik mesleğine orada devam etmiştir. Toplumun onları halk düşmanının ailesi olarak damgalamasına ve karşılaştıkları zorluklara rağmen birbirlerine destek olarak ayakta kalmaya çalışmışlardır. Ağabeyinin eşi ve çocuklarını, annesi ve kardeşleri ile yaşadığı eve davet ederek, ailenin bir arada olmasını sağlamıştır. Romanda Marguva'ya destek olan en önemli norm karakterlerden biridir.

Meken, romanda Mukan'ın üvey annesidir. Başkışı olan Marguva'ya romanın başından sonuna kadar iyi bir şekilde davranmış, kardeşi gibi görerek desteklemiştir.

Romanda özellikle birbirlerine destek olmaları kadın dayanışması temasını destekler niteliktedir.

Muhan/Muhtar karakteri, romanda Mukan'ın ağabey olarak gördüğü saygıdeğer bir alim olarak geçmektedir. Diğer kişilerin aksine “halk düşmanı” olarak damgalanan Mukan'ı ve ailesini dışlamamış, onlara destek olmak için elinden geleni yapmıştır. Romanda, “onun gerçek bir ağabey gibi destek olan sözleri Marguva'nın o sıradaki gamlı gönlüne ilaç gibi şifa oldu...” (Beysenova, 2019, s. 78) denilerek ona destek olan, iyilikle yaklaşan bir karakter olduğunun altı çizilmiştir.

İstasyon şefi ve eşi, Marguva'nın, Mukan'ın yanına Sibiry'a gitmek üzere çıktığı yolculuğunda, kendisini bir ayının saldırısına uğramaktan kurtarmış ve evlerini açmışlardır. Yabancı bir yerde ona destek olmuşlardır.

4.1.1.7.3 Kart karakter

Sorgu memuru, romanda hem Mukan'ı hem de Marguva'yı sorgulayan Rus asıllı bir kişidir. Katı merhametsiz ve insanlar üzerinde otoriter bir baskı kurmaya çalışan bir kişi olarak okuyuculara aktarılır. İlk sorgusunda Marguva'yı çocuğunu bırakacak bir yer bulamayıp yanında getirdiği için azarlamış, sorgu sırasında sürekli sorular sorarak Marguva'yı yanıltıp, kafasını karıştırmaya çalışmıştır. Bunlar gibi benzer davranışlarda bulunarak psikolojik bir baskı oluşturmaya çalışmıştır.

Hilebaz Figürü: Jung, Dört Arketip adlı kitabında “Hilebaz, *tanrısal-hayvansal* bir doğası olan “kozmik” bir ilk-varlıktır, bir yandan insanüstü özellikleri nedeniyle insandan üstünken, bir yandan da akılsızlığı ve bilinçsizliği yüzünden insandan aşağıdadır” (Jung, 2021) şeklinde açıklamaktadır ve insanın ilkel benliği ile ilişkilendirmiştir. Hilebaz figürü, psikolojik olarak bakıldığında insanın bastırılmış olan yönlerini temsil etmektedir. Bastırmış olduğumuz yönlerimiz, gölge de kalan ilkel yanlarımız sebebi ile de Jung hilebazı gölge ile ilişkilendirmektedir.

KKKM romanı özellikle 1937-1938 yılları Sovyetler Birliği Döneminde Stalin'in önderliğinde yapılan, kendisine potansiyel tehdit olarak gördüğü kişileri hedef alan bir zamanı konu almıştır. Marguva romanında karşımıza çıkan sorgu memuru da bir

anlamda devleti yani Stalin'i temsil eder. Stalin oluşturduğu korku imparatorluğunda kendi emri altında çalışan kişiler korkunun, belirsizliğin ve insanlar üzerinde oluşturmak istediği psikolojik manipölasyonların en önemli araçlarıdır.

Marguva romanında karşımıza çıkan sorgu memuru çoğu zaman gerçeği çarpıttı. Örneğin Mukan'a yapılan durumda sorgu memuru gerçekleri kendi ve sitemin ondan istediği biçimde çarpıtarak, deliller uydurarak ya da başvurduğu zihin oyunları ile karşısındaki kişinin bilincini karıştırmaya çalışır. Jung'un bahsettiği hilebaz figürü ile bu noktada örtüşür. Çünkü kuralcıdır fakat bu kuralları kendi amaçları doğrultusunda şekillendirerek kullanır. Çoğu görünürde sistemin bir parçası olsa da yaşadıkları dönem ve koşullar gereği, çoğunlukla korkudan ve kariyer kaygısı ile kendilerinden istenilenleri yapmaktadırlar. Kısaca 1937-1938 yılları arasında "sorgu memuru" gibi önümüze çıkan karakterler, o dönemin ideolojik yapısını, sistemi yansıtır. Maskelerle konuşur, hem iyi gibi görünür hem de durumu kendi istediği yöne çekmek için elinden geleni yapar.

Vekil, romanda Marguva'nın eşinin "halk düşmanı" olarak damgalandığını bilen ve ona ilgi duyan biridir. Marguva ondan "çolak kollu vekil" diye bahseder. Çünkü vekil elli altmış yaşlarında, savaşta kolunu kaybetmiş eski bir askerdir. Savaş çıktığı ve erkeklerin cepheye gittiği pancar zamanında karşılaşmışlardır. Hasat zamanında ürünleri denetlemek için ilçeden vekil olarak görevlendirilmiş biridir. Başkışı olan Marguva onun ilk karşılaştıkları andan itibaren kötü bir karakter olduğunu hisseder. Romanda Marguva sürekli onun kadınların etrafında dolaştığından ve kendisine övgüler yağdırdığı için rahatsız olduğundan bahseder. En çokta Mukan hakkında söyledikleri onun yüreğinde korku bırakır. Vekil'in söylediği, "...siyasî suçluları özellikle diğer suçlularla bir arada tutuyorlarmış, çünkü sonra onlar da bu suçlularla bir arada bulundukları için tamamen değişip bozuluyorlarmış." Sözü Marguva'nın kâbusu olmuştur. İlerleyen zamanlarda aralarında bir tartışma geçer, Marguva ona "vekil, siz Kazak halkının 'Kadına bulaşma, gölgesi bela olur; çocuğa dokunma belası bulaşır.' Atasözünü bilmiyor olmalısınız. Bize yaklaşan erkek sürgüne gönderildi, korkmuyor musunuz?" diyerek ona karşı sınırlarını çizer ve haddini bildirir. Bunun devamında Vekil'e söz söylediği için ilçeye çağırılarak resmî makamlarca sorgulanır, halk düşmanı kocasından ayrılması için baskı yapılır. Bütün bu olanlardan sonra

“kendisi ve çocuklarının kaderinin birilerinin oyuncağına dönüşmesine, hiç acımadan horlanmalarına Marguva’nın yüreği yanar.” s. 108. Bu durum o zamanki “halk düşmanının ailesi” olarak damgalanan insanların hayatlarına ışık tutar. Sürgüne gönderilen eşler için Sibirya’nın zorlu koşulları, hapishanelerin güvenlik zafiyetleri tartışılırken geride kalan ailelerin, çocukların, kardeşlerin de hayatı sistemin baskıları altında ezilip, oyunlarında oyuncak olur.

Romanda Mukan’ın sekiz yıllık cezasını tamamladıktan sonra yurda dönüşü ve tekrar öğretmenlik mesleğini icra etmeye başlamasıyla her şeyin yoluna girdiği zamanda Marguva bir gün Çolak kollu vekil ile tekrar karşılaşmıştır. Karşılaşmanın ardından düzelmeye başlayan hayatları, Mukan’ın öğretmenlik yapmakta olduğu okuldan, ders saatinde öğrencilerinin gözleri önünde tutuklanması ile tekrardan zorluklar baş göstermiştir. Mukan sürgüne Sibirya’ya gönderilmiş, birleşmeye başlayan ailenin bireyleri tekrar dağılmıştır. Sonrasında sürgün vaktini de tamamlayan Mukan, asılsız suçlamalar tekrar karşılaşmış, ağır eleştiri bombardımanına tutulmuştur. Romanda Marguva, emin olmamakla birlikte, Mukan’ın başına gelen bu olayların çolak kollu vekil tarafından getirildiğini düşünmektedir.

4.1.1.7.4 Fon karakter

Marguva ve Mukan’ın oğulları Kaysar, Jiger ve Medetcan romanda fon karakterleri temsil ederler. Romanda “halk düşmanının çocukları” olmalarının dışında, haklarında sınırlı bilgilere yer verilir. En büyük oğlu Kaysar ve gelininin doktor olduğundan bahsedilir, Jiger, Novosibirsk’ te eğitim görmektedir. En küçük oğulları Medetcan’ın ise “Astrahan şehrindeki askerî denizcilik lisesinde” (Beysenova, 2019, s. 169) okuduğu bilgisi verilmiştir.

Doktorlar ve hemşireler, romanda Marguva’nın hastanede geçirdiği süreçte, onun dünyaya gözlerini kapayınca kadar ilgilenmişlerdir.

4.1.1.8 İzleksel kurgu

4.1.1.8.1 Kızıl kırgın ve siyasi baskı

Sovyetler Birliği döneminde kızıl rengine hem ideolojik hem de sembolik bir anlam yüklenmiştir. 1917 Ekim Devrimi'nde kızıl renk, işçi ve köylü sınıfının devrimci isyanı ve verdikleri mücadele sırasında dökülen kanları temsil etmekteydi. Sovyetler Birliği'nde ise ideolojilerinin temelini oluşturan komünizmi ve proletaryanın yani işçi sınıfı ve sosyalizmi simgelemektedir. Sovyetler Birliği'nin resmi bayrağında da kırmızı renk kullanılmış, sosyalist toplum amacını belirtmek içinde çekiç ve orak sembollerine de yer verilmiştir. Bunların yanı sıra Bolşevikler ile Menşeviklerin verdikleri mücadelede kızıl rengi Sovyet iktidarını savunan Kızıl Ordu'nun da sembolü olmuştur.

Kızıl renginin sembolize ettiği bir başka kavram ise Sovyetler Birliği döneminde iktidarın, hükümetin karşısına çıkan, önlerinde engel olarak gördükleri ya da düşündükleri halklara ve kişilere karşı uyguladıkları şiddetli baskıları, kanlı katliamları simgelemektedir. Sovyetler Birliği'nin çatısı altında bulunan halklara, özellikle aydın kesimden insanlara uyguladığı baskılar, suçlamalar, tutuklanmalar, sürgünler, katliamlarla birlikte toplum içerisinde büyük bir korku oluşturulmuş, Stalin' in korku imparatorluğu altında halk ezilmiş, insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya kalmış ve büyük kayıplar vermişlerdir.

Siyasi baskı ise bu dönemlerde iktidarın kendi hakimiyetini korumak amacıyla halklara ve bireylere uygulamış olduğu baskı, zulüm, şiddet ve bunların daha ötesinde gerçekleştirilmiş katliamları, kurşuna dizilmeleri ifade etmektedir. Sovyetler Birliği döneminde siyasi baskının en korkunç olduğu zamanlar, Stalin dönemi ve sonrasında yer almaktadır. Stalin döneminde gerçekleştirilen kitlesel baskılar, tutuklamalar, sürgünler ve yapılan katliamlarla anılan bir süreçtir. Sovyet Hükümetine göre yapılan bu uygulamaların temelinde muhalif kişi ve toplumları bastırmak, iktidarın gücünü pekiştirmek amacı yer almaktadır.

Stalin, siyasi baskının uygulanmasını birçok açıdan gerçekleştirmiştir. İlk olarak kendi iktidarına potansiyel olarak gördüğü rakiplerini temizlemiştir. Bazen bu temizliklerde birçok kişi hakkında “yabancı ajan” gibi suçlamalar yöneltilerek yapılmıştır.

“Stalin tasfiye hareketlerini yürütürken Rusya’nın gizli istihbarat açısından büyük ölçüde istifade etmiştir. Nitekim Lenin’in ve Kızıl Ordu’nun temizleme operasyonlarını yerine getiren ÇEKA (Bütün Rusya’nın Karşı İhtilalcılar ve Sabotajlarla Savaşan Fevkalade Komisyonu) birçok karşı devrimci komplo, ayaklanmayı açığa çıkartmıştır. ÇEKA daha sonra gizli polis teşkilatı haline dönüştürülmüştür. Daha sonra da Rus Dışişleri (NKVD) ve Rus İçişleri Bakanlığı (MKVD) bünyesinde idare edilen bu teşkilat Stalin’in temizlik hareketlerinde de aktif rol almıştır. Bu teşkilattaki istihbarat elemanları, apartmanlarda, bürolarda, fabrikalarda açıkçası her alanda gizli görevler yürüterek Stalin’in iktidarının pekişmesine hizmet etmiştir” (Görge, 2021).

Gulag kampları ise Sovyetler Birliği döneminde iktidarın siyasi suçlu olarak belirlediği kişileri ve isyancıları zorla çalıştırdığı kamplardır. Kampların çalışma koşullarının zorluğu ve yaşanan açlık sıkıntıları, burada bulunan birçok insanın ölümüne sebep olmuştur. Stalin bu dönemde kendisine ve iktidarına karşı olan etnik grupları da tehdit olarak görmüş, bunları dağıtarak Sovyetler Birliğinin çeşitli bölgelerine sürgün etmiştir. Zor koşullarda insanlık dışı yapılan sürgünlerde birçok insan ve küçük çocuklar yaşamlarını yitirmişlerdir. Halklar üzerinde oluşturmuş olduğu korku imparatorluğu ve baskılarla birbirlerine güvenmeyen, güvensiz bir toplum inşa ederek toplumsal ve psikolojik travmalar oluşturmuştur.

Siyasi baskının sonucunda ise Stalin’in yapmış olduğu katliamlar, sürgünler ve kamplar nedeniyle milyonlarca insanın yaşamını yitirmesine sebep olmuştur. Bütün bunların yanı sıra en büyük tahribatı da kültürel değerlere, çatısı altında yaşayan halkların kimliklerine, edebiyatlarına, folklorlarına yapmış, bu değerleri, ideolojisini yaymak ve benimsetmek için amaçları uğruna kullanmaktan çekinmemiştir.

Sovyetler Birliği, kuruluşundan itibaren himayesi altında bulunan halkların kültürlerini denetim altına almak ve kendi ideolojilerinin bir parçası olarak kullanmayı amaçlamışlardır. Yeni kurulan Sovyet Hükümeti, bu amaçlar kapsamında politikalar yönetmeye başlamış, halkların kültürlerini, geleneklerini, sanatlarını içerisinde kendi istedikleri fikirleri koyarak kabul ettirmeye çalışmışlardır.

Eğitim de Sovyetler Birliği’nin baş vurmuş olduğu temel politikalar arasındadır. Çoğunluğu konar göçer bir şekilde, geleneksel yaşam tarzını benimseyen halkların

eğitim durumları göz önünde bulundurularak uygulanmıştır. Eğitim ile Sovyet toplumunun ideolojik olarak şekillenmesi amacıyla hareket eden hükümet, özellikle işçi sınıfı ve köylülerin eğitim alması sağlanmış, bunların yanı sıra toplumun her kesiminin eğitilmesi ve ortak bir bilinç, ortak bir kültür, ortak bir insan tipi oluşturmak için çaba sarf edilmiştir. Özellikle 1917 Ekim Devrimi sonrasında Bolşevikler, eğitim sistemini eşitlikçi, halkçı ve ideolojik bir temelle oluşturulmasını amaçlıyordu. Bu amacı ve hedefi doğrultusunda okuma yazma oranını arttırılması için büyük çaba sarf etmişlerdir. Okur yazarlık düzeyi belirli bir seviyeye getirildikten sonra eğitimin içerikleri ve öğretim yöntemleri daha sıkı bir şekilde denetime tabi tutmaya başlanmışlardır. Merkezi bir eğitim planı hazırlanmış tek tip bir eğitim planlanmıştır. Verilen tek tip eğitimin temelinde ise aynı şekilde ideolojik yönlendirme yapılarak ve sistem tarafından kontrol edilmesi sağlanmış, kendi değerlerini yani Sovyet değerlerini öğrencilerine aşılayan ve bunları destekleyen öğelerle şekillendirmişlerdir. Okullarda “Ekim Devrimi” ile başlayan süreçler, işçi sınıfının mücadeleleri, Sovyetlerin zaferi, Lenin ve Stalin’ in fikirleri anlatılarak, edebiyat, tarih, sosyal bilimler vs. gibi derslerin içeriği Sovyet Hükümetinin, Stalin’in belirlemiş olduğu ideolojilere uyumlu hale getirilerek öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır. Sovyetlerde eğitim bireysel başarının öncesinde toplumun refahını ön plana çıkaran bir anlayışın temsilidir. Öğretmenler ve akademisyenler Sovyet Hükümeti’nin sıkı denetimi altında olan aydın kesimdir. Sovyetler birliğinde yetiştirilen öğretmenlerin eğitiminde sıkı bir kontrol sistemi vardır. Aynı şekilde üniversitelerde ders verecek olan öğretmenlerin sosyalist düşünceyi yayması ve belirledikleri ideolojiyle yetiştirilmesi için planlanmıştır.

Bu dönemde verilen eğitimlerde Sovyet ideolojisini yayma, kolektif devlet bilincini sağlamlaştırmak amacıyla yapılmakta ve eğitimde sosyalist gerçekçilik anlayışlarının ve ideolojik denetimlerin en üst seviyede uygulanmakta olduğu dönemdir. Öğrenciler bilimsel ve teknik bilgilerin yanında, verilen dersler ile Sovyet ideolojisini içselleştirebilmeleri amaçlanmışlardır. İktidara hâkim olan Stalin, derslerde bolca anlatılmış, liderliği sürekli ve sistematik bir şekilde övülmüş, yüceltilmiştir. Adeta tanrısallaştırılmıştır. Arno Gruen’in *İhanete Uğrayan Sevgi Sahte Tanrılar* adlı kitabında Stalin, totaliter bir lider olarak tanımlanmış, hakimiyeti altında bulunan halklara, insanlara karşı oluşturmuş olduğu baskılarla bireysel özgürlüğü kısıtlamış bir liderdir. Stalin’ in kendi kişisel görüşünü desteklemek, halkın zihinsel ve duygusal

dünyalarını manipüle ederek, ideolojik fikirlerini benimsetmeye ve gerçekleştirmeye çalışarak, kişiler ve toplumlar üzerine uygulamış olduğu psikolojik baskılar, kişilerin duygusal anlamda manipüle edilmesine olanak sağlamıştır.

Arno Gruen, Stalin'in oluşturmuş olduğu korku imparatorluğu üzerinde durmuş ve onu Sovyetler Birliğinde bulunan halkları, insanları korku ile kontrol eden bir lider olarak tanımlamıştır. Stalin' in iktidarda olduğu dönemler göz önüne alındığında halkı baskı, gözetim ve korku ile yönetmiş olduğu, kendisine itaat eden bir toplum oluşturmak istediği çıkarımı yapılmaktadır. Sovyetler Birliği döneminde de halk, sürekli bir denetim altında tutulmuş, bireysel özgürlükler yok sayılmıştır. Bunların yanı sıra toplumsal ve bireysel değerleri yok sayarak, kültürel kimlikleri baskılamaya çalışmış, Sovyet Hükümeti ve değerlerine, ideolojisine göre şekillenmiş tek tip bir toplum oluşturma amacı gütmüştür.

Özellikle Stalin' in Tanrısallaştırılması (kişiye tapılması), Çar II. Nikolay'ın baskıları altında ezilen halklar için yeni kurulan yapının ve liderlerinin adeta bir kurtarıcı olarak öne sürülmesi ile çaresiz halkın gözünde kurtarıcı görüntüsü oluşturulmuş ve bu şekilde yansıtılmıştır. Kurtarıcı olarak görülen Stalin, ilerleyen zamanlarda ise korku imparatorluğunun tanrısı olarak insanların karşısına çıkmaktadır. İlk başta bu kadar yüceltilmesinin temelindeki ona karşı duyulan sevgi ve saygının yerini, korku ve manipülasyonlarla sağlanan, insanların itaat etmek zorunda bırakıldıkları, yalnızlaştırıldıkları ve gitgide modern köle haline gelmelerini sağlayan sistemin içine çekilmeleridir.

Sonuç olarak Stalin' in kurtarıcı gibi gösterildiği ve insanları kendi tarafına çekmek için kullanmış olduğu sahte sevgi gösterisinin altında, hakimiyeti altındaki insanların güven bağlarını zayıflatarak kendine yönelinmesini sağlamış, daha sonrasında ise çıkarları doğrultusunda insanların üzerinde duygusal bir denetim, korkuya dayandırılan bir imparatorluk inşa ederek toplumlar arasında, insanlar ve en önemlisi aile bireyleri arasında oluşan yabancılaşmalara yol açmıştır.

Şerbanu Beysenova' nın kaleme almış olduğu *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* romanı, kızıl kırgının ve siyasi baskının en korkunç olduğu zaman dilimini ele almakta,

romanda, konar göçer bir şekilde yaşamını sürdüren Kazak bir ailenin çocuğu olan Mukan' ı bozkırın bağrından alarak, eğitimi alınması sağlanmıştır. Orta Asya' nın bozkırlarından gelen Mukan karakteri çalışkan, vatanına milletine bağlı, idealist bir kişidir. En büyük ideali de çok kıymet verdiği vatanına bir faydasının dokunması, bir katkısının olmasıdır. Bu amaçla eğitimine büyük bir özveri göstermiştir.

Romanın başkışisi olan Marguva' nın eşi Mukan' ın yaşamış olduğu olaylar, hakkında yapılan asılsız suçlamalar, hayatının büyük bir bölümünü sürgünde ve zor şartlar altında devam ettirmesine sebep olmuş, aklansa bile sürekli bir suçlamaya maruz bırakılarak fiziksel çöküşünü yanında, psikolojik çöküşünü de gerçekleştirmişlerdir.

4.1.1.9 İdeolojik yapı

Sovyetler Birliği döneminin ideolojik yapısı temelde Marksizim-Leninizm'e dayanıyordu. Karl Marx'ın sınıf mücadelesi, ezen ve ezilen sınıfların arasındaki eşitlik sağlanarak sosyalizme geçmesi ve özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır. Vladimir Lenin ise Karl Marx'ın bu teorilerini Çarlık Rusya'sına uygulamaya çalışmıştır. Bu fikirle devrim gerçekleştirilerek sınıfsız bir topluma geçiş sağlamaktır. Bu sebeple, geçiş döneminin disiplinli bir şekilde sağlanmasının en önemli yardımcısını tek partinin egemen olduğu bir yönetim biçimi olduğu inancını geliştirir. Yönetimi altındaki bütün kurumları, tek partinin belirlediği şartlar ve ideolojiye göre hareket etmesini amaçlar. Temeli sosyalizme dayanan yapı gereği özel mülkiyet kaldırılıp yasaklanmıştır. Devletin ekonomisi merkezi olarak planlanmaktadır. Kullanılan bütün araçlar sosyalizm esasınca devletin elindedir. Bireysellikten çok toplumsallık ön plana alınmıştır. Dönemin sanat, edebiyat, eğitim gibi birçok alanında sosyalist gerçekçi bir anlayış benimsenerek, bu yönde şekillendirilmesi sağlanmıştır. Kişilerin ve toplumların farklı din anlayışları sebebiyle de birleşik bir tek toplum oluşturma ideolojisinin önünde engel olarak görülmesi sebebiyle dinler dışlanmıştır.

Tek tip bir toplum oluşturmak isteyen Sovyetler Birliği'nin ideolojik temeli, sınıfsız bir toplum oluşturmak, merkezi sisteme geçilerek devlet kontrolü ile baskıcı fakat geçici bir liderlik anlayışı içinde şekillendirmiş, 1917 Ekim Devrimi ile bu süreci başlatmıştır.

Lenin'in ölümü ile başa geçen Stalin, kendi döneminde bu sistemi daha katı ve otoriter bir yapıya dönüştürmüştür. Kendisine özgü ideolojik bir düzen oluşturmaya çalışarak, öncesinde yapılan yapıyı geliştirdiği ve daha iyi bir hale getirdiğini savunuyordu. Fakat Stalin'in liderliğinde tek kişilik yönetim biçimi daha ağır basmaktadır. İdeolojik bir figür haline gelen Stalin, insanlar ve toplumun gözünde geliştirdiği baskıcı ve korku temelli yönetimiyle tanrısallaştırılmıştır. Çünkü Stalin, merkeziyetçidir ve merkezde de kendisi yer alarak, tüm kararları kendi iradesine bağlı kılmıştır. Halkın gözünde tanrısal bir figür halini almasıyla birlikte, sanat, edebiyat, film, kitap ve eğitimlerde kendisinden sıklıkla övgüyle bahsettirilmiş, aksi olan durumlarda ise müdahale etmiştir. Hakkındaki olumsuz olan her türlü eleştiriyi ve bireysel düşünceleri bastırmıştır.

Stalin, kendi döneminde ideolojik olarak birçok politika geliştirerek uygulamaya çalışmıştır. Sosyalist yapılaşma gereği olarak özel mülkiyetin kaldırılmasıyla büyük çaplı üretim hedefleri gerçekleştirmek üzere GULAK olarak adlandırılan zengin köylüleri, küçük çiftlikleri kendisine katarak merkeziyetçi bir üretim elde etmek istemiştir. Sanayileşme hedeflerini hızlı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmasıyla birlikte halk üzerindeki baskılar artırılmış, sonucunda ise halkın elinde verebileceği bir yiyeceği kalmayarak açlık sıkıntısı baş göstermiştir.

Durumların gitgide yerini daha ağır baskılara bırakmasıyla birlikte, yönetimde ve toplum içerisinde potansiyel tehdit olarak görülen kişiler "Büyük Temizlik" adı altında en yaygın olarak 1936-1938 yılları arasında, "halk düşmanı", "yabancı ülke ajanları" vb. gibi suçlamalarla hedef alınarak, binlerce kişi hapis, sürgün veya ölümlerle yok edilmeye çalışılmıştır. Stalin'in de en korkunç ve karanlık dönemi bu yıllar içerisindeydi. Dönemin ileri gelen isimleri sisteme karşı bir tehdit olarak gördüğü için yok edilmeye çalışılmıştır.

Bunların yanı sıra ideolojik düşünce, eğitim ve kültüre de yansıtılmış, eğitim sistemi hükümetin belirlediği ideolojik fikri doğrultusunda eğitim verilmiştir. Stalin, kitaplarda kahramanlaştırılarak halka sunulmuş, sanatta "sosyalist gerçeklik" anlayışı zorunlu hale getirilmiştir. Kısaca bütün alanlarda Stalin'in ideolojik düşünceleri halka aşılarmaya çalışılmıştır. Tek tip insan, "Sovyet insanı" oluşturulmak istenerek,

milliyetçilik, bireysencilik gibi birçok alan bastırılarak, Sovyetleştirme ve dolayısıyla Ruslaştırma ön plana çıkarılmıştır.

4.1.1.10 Sürgün

Romanda başkışı olan Marguva'nın eşi de Sovyet Hükümeti tarafından suçlanarak sürgüne gönderilmiş, Mukan hayatının ve gençliğinin önemli bir bölümünü sürgüne gönderildiği yerlerde, bin bir zorlukla karşılaşırken ondan geriye kalan ailesi hayatlarını “halk düşmanının ailesi” damgasıyla geçirmek zorunda kaldığını, önlerine türlü zorluklar, engeller konulduğunu, adaletsiz bir tutumla karşılaştıkları, hayatta kalma mücadelesi verdiklerini görmekteyiz.

Çok uluslu bir yapı haline gelen Sovyetler Birliği, özellikle 1917 Ekim Devrimi sonrasında içerisinde bulundurduğu halklar ile sosyalist bir ideolojiye dayanan yönetim inşa etmeye çalışmıştır. Fakat bu süreçte içerisinde bulundurduğu halklara büyük bir baskı uygulamış, özellikle Stalin döneminde ağırlıklı olmak üzere etnik temizlik, kitlesel sürgünler, halkların üzerlerinde uygulamakta olduğu çeşitli baskılar sebebiyle acımasız bir süreç halini almıştır. Kısaca bu dönemde, oluşturmak istenen yapıya karşı tehdit olarak görülen her bir kişi Sovyet Hükümeti tarafından ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bunun en önemli örneklerinden biri de sürgün politikalarıdır. Bunun için Sovyet Hükümeti bu sürgünler için çeşitli gerekçeler oluşturarak bunu normalleştirmeye çalışmışlardır. Sürgün politikaları için öne sürülen gerekçeler; savaş ve iş birliği suçlamaları, etnik temizlik ve asimilasyon ve siyasi baskılar ve repressiyadır. Sürgünler genellikle Sovyet Hükümeti tarafından oluşturulan, Sovyet hükümetinin merkeziyetçi yapısı ve İçişleri Bakanlığı NKVD yolu ile gerçekleştirilmektedir.

Savaş ve iş birliği suçlamalarında, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Almanlara esir düşen ya da benzeri durumda bulunan insanların, Almanlar ile iş birliği yaptığı iddiası sunulmaktadır. Bu suçlamalarla birçok insan ve birçok etnik grup suçlanarak çeşitli yerlere sürgüne gönderilmiştir. Etnik temizlik ve asimilasyonda ise Sovyet Hükümeti, kendisine potansiyel tehdit olarak gördüğü bazı halkları, Orta Asya ve Sibirya'nın uzak bölgelerine sürgün ederek, etnik kimliklerin yok edilmesi ve kültürel olarak

asimilasyonları amaçlanmaktadır. Siyasi baskılar ve Repressiya da ise özellikle 1930’lu yıllar ve sonrasında Stalin’in yönetiminde olduğu dönemde “sosyalist inşa” sürecine karşı çıkan aydınlar ve milliyetçiler hedef alınmaktaydı. Bu kişiler “halk düşmanı” olarak suçlanarak tutuklandı, sürgün edildi ve özellikle dönemin önde gelen, topluma yön veren aydınları kurşuna dizilerek yaşamlarına son verilmiştir.

Sürgünlerin uygulanma biçimleri ise sıkı bir politika ve denetime tabi tutulmuştur. Sürgün edilen halklar ve topluluklar Sovyet yönetiminin belirlediği bölgelere gönderilmiş, buraya yerleştirilen insanların hareketleri denetlenmiş ve kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Kültürel baskılamada, kendi dillerini konuşmaları, geleneksel yaşamlarını sürdürmeleri yasaklanarak, Sovyet ideolojisi doğrultusunda eğitim verilmesiyle kültürleri, dilleri ve kimlikleri yok sayılmak istenmiştir. Bunların yanı sıra sürgün edilen, suçlanan insanlar ekonomik ve sosyal zorluklarla da mücadele etmişlerdir. Genellikle ekonomik olarak geri kalmış bölgelere yerleştirilmiş, yaşam standartları düşürülmüş ve sosyal izolasyonları sağlanmıştır.

Uygulanan sürgün politikalarının neticesinde, bazı halkların, etnik grupların ve toplumların nüfus yapısı ve coğrafi dağılımı kalıcı olarak değiştirilerek demografik bir değişime neden olmuşlardır. Bununla birlikte dillerin, geleneklerin ve kültürel mirasın yok olmasına, sürgün edilen insanların kimliklerinin hasar görmesine neden olmuşlardır. Siyasi baskılar sonucunda ise toplumsal kontrolün sağlanması amaçlamışlardır.

Sovyetler Birliğinde uygulanmış olan sürgün politikaları, sadece insanları bir yerden yabancı bir yere sevk etmek değil, bir halkın, toplumun kültürel, sosyal ve siyasi olarak yok edilmeye çalışılmalarının en iyi yöntemlerinden biri olarak görülmüştür. Sovyetler Birliğinin sürgün politikası ve uygulanma süreci baskıcı ve merkeziyetçi bir rejimin etnik temizlik ve asimilasyon örneği olarak görülmektedir. Romanda ise Marguva’nın eşi Mukan’a yabancı ülke ajanıyla iş birliği yaptığı gerekçesi ile bir suçlama yapılmış ve Sibiry’a’nın zorlu şartlarına sürgüne gönderilmiştir.

Sürgünde siyasi suçlu ilan edilenlerin gönderildiği en kapsamlı çalışma kamplarından biri de KARLAG kamplarıdır. Kazakistan’ın Karaganda bölgesinde yer almaktadır.

Sovyetler Birliği döneminde kurulan bu kamplar, siyasi suçlular, sistem karşıtları ve zararlı unsur/potansiyel tehdit olarak görülen kişi ve halkların cezalandırılması için oluşturulan zorunlu çalışma kamplarıdır. Bu kamplarda tarım, hayvancılık, madencilik, inşaat vb. alanlarda çalıştırılan kişiler çoğunlukla ağır koşullarda, kısıtlı yiyeceklerle ve bunların sonucunda hastalık ve ölümlerle sonuçlanan zorlu koşularla mücadele etmişlerdir.

4.1.1.11 Halk düşmanı ve halk düşmanının ailesi

Romanda Mukan, kendi öz yurduna dönüp Pedagoji Enstitüsünde bölüm başkanı olarak göreve başladıktan sonra Sovyet Hükümeti'nin baskıları onun üzerinde iyice artmıştır. Çünkü onun eğitim aldirmalarının altında, kendilerine hizmet ettirme düşüncesi vardır. Mukan bunların kısa sürede farkına varmaya başlamış ve bu baskıya direnmeye çalışmıştır. Baskının son noktasında ise mecbur bırakıldığı makaleler kaleme almak zorunda kalmıştır. “Mukan'ı makale yazması için zorluyorlardı. Oturduğu makamda onu buna mecbur ediyordu. Çaresizlikten makale de yazdı. Yazdı demeyelim, yazdırdılar. Yazdırırken de kalemimi o dönemin ideolojisinin mürekkebine batırarak yazdırdılar.” (Beysenova, 2019, s. 52) Mukan'ın üzerinde uyguladıkları baskılarla istedikleri sonucu elde edemeyen Sovyet Hükümeti, kendisine tehdit olarak görmüş ve genç aydına asılsız suçlamalar yapılarak, 1938 yılında bir ağustos günü gece yarısında, ailesinin gözleri önünde büyük bir suçluymuş gibi elleri arkadan bağlanarak göz altına alınmıştır.

Mukan' a yapılan suçlama temelde onun yabancı bir ülke ajanıyla iş birliği oluşturarak muhbirlik yapması ve Kazakistan'ı bölüp Japonya' ya satmak amacıyla örgüt kurması olarak geçmektedir. Fakat asılsız bir suçlama olduğu romanın sonlarına doğru Mukan karakterinin “Kızıl göz” adlı hükümet binasında büyük uğraşlar sonucu ulaştığı resmi evrakta şu şekilde yer alır:

“M. Kaptagayev'in yaptıkları içinde suç teşkil edecek hiçbir unsur yoktur. Asılsız iftira atılmış' diye karar alıp buna rağmen memleketinde uygun bir işe yerleştirilmemişiz.” Diye bir karar alınmış gibi görünüyordu. Oysa Mukan Almatı' da bütün bunlardan habersizdi. Aklandığı hakkındaki bütün resmî evrakları burada gördü. O sırada kararı eline alıp okuduğunda, bütün suçlamalardan, yüklenen günahlardan, yalan iftiralarından kurtulup, tertemiz aklandığını öğrendi. Yirmi yıl boyunca sürgünde güvensizliğin, boynu büküklüğün, aşağılanmanın, sınırlandırılmanın, tehdit ve şantajın, çeşit çeşit sinsi ve tehlikeli türlerini yaşadığında taş gibi kaskatı, gözüne bir damla yaş almayan yiğit adam

işte o andan bütün sinirleri boşandı ve gözünden bir damla yaş aktı. Bu, sevinç gözyaşındı. O defa Mukan eşsiz bir kazançla aklandığına dair resmî evrakı kendisi alıp evine dönmüştü. Özgüveni yerine gelmişti. Artık tertemizdi.” (Beysenova, 2019, s. 179)

Romanda Mukan’ın Sovyet Hükümeti tarafından “halk düşmanı” olarak ilan edilmesiyle, özellikle “halk düşmanı” suçlaması 1930’lu yıllar boyunca en yaygın olarak kullanıldığı zaman dilimidir.

Suçlama yapılan gruplar genel olarak eski Bolşevikler ve içerisinde kendisine rakip olarak gördüğü kişiler, zengin köylüler/gulaklar, milliyetçi kişiler ve azınlıklar ve eğitilmiş insanlardır. Bu kişilerin önemli bir bölümü hakimiyeti altında bulunan halkların önde gelen bilgili ve aydın kişilerine yönelik olarak bilinçli bir şekilde yapılmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde, “Halk düşmanı” suçlaması çok ciddi ve sonu birçok kişinin yaşamını yitirmesine, katledilmelerine yol açmıştır. Sovyetler Birliği döneminde “halk düşmanı” adı altında suçlanan kişiler sürgün kamplarında çok zor şartlar altında çalıştırılmış, çetin iklim koşulları ile mücadele etmişlerdir. Birçok kişiye insanlık dışı işkenceler yapılarak suçsuz olsalar dahi olmayan suçlarını kabul etmek zorunda bırakılmışlardır. Bir kişinin “halk düşmanı” olarak damgalanması kişisel bir olay olmaktan öteye geçmiş, aileleri toplum içerisine alınmayarak dışlanmış, işkencelere ve ağır cezalandırmalara tabi tutularak geriye kalan yaşamlarını zor şartlar altında devam ettirmeye çalışmışlardır.

Romanın başkışisi olan Marguva, çocukları, Mukan’ ın kardeşi, ailesi “halk düşmanının hanımı, halk düşmanının çocukları, halk düşmanının ailesi, halk düşmanının kardeşi” olarak damgalanmış, Sovyet Hükümeti ve birbirlerine güvencesi kalmamış bir toplumun içerisinde, önlerine bin bir türlü engel çıkarılmıştır. Romanda bu durum çocukların bundan sonraki yaşamları açısından karşılaştıkları zorluklar şu ifadelerle belirtilmiştir. “Bundan sonra onlara hiçbir zaman kurtulamayacakları ‘halk düşmanının çocukları’ damgası vurulacak” (Beysenova, 2019, s. 55)

Romanda “halk düşmanının ailesi” olarak suçlanan Mukan’ ın akrabalarının yaşadıkları sorunlar birkaç konu üzerinden işlenmiş ve okuyuculara sunulmuştur. İlk olarak fiziksel ayrımcılık içeren davranışların en başında, başkışı olan Marguva ve

çocukları yalnız başlarına kalarak büyük geçim sıkıntıları çekmeleri gelmektedir. Yiyecekleri ekmeğin parasını çıkarmak için Marguva'nın evdeki eşyaları satarak erzak parası çıkarmış olduğunu görmekteyiz. Sonrasında yaşadıkları şehir olan Almatı' dan, evlerinden "halk düşmanlarının ailelerinin Almatı' da ikamet etmeleri yasaklanmış" s. 66. denilerek kovulmuşlardır. Mukan karakterinin kardeşi olan Kadir ise ayrı bir koldan ayrımcılığa uğramış onu da Mukan' ın çalıştığı enstitüde yer alan öğretmenlik işinden "halk düşmanının akrabasına aramızda yer yok!" (Beysenova, 2019, s. 67) bahanesiyle kovulmuştur. Zor durumda kalan aile bireylerinin birbirlerinden başka güvenecek kimseleri kalmamış, Marguva Evliyaata'ya kayını ve onun annesinin yakınına çocukları ile beraber yerleşmiştir. Buraya yerleştikten sonra ise üç yavrusunu aç bırakmamak düşüncesiyle canla başla çalışmıştır. İlk olarak en iyi bildiği işe, hayvancılığa başvurmuştur. Bir inek ve buzağı alarak onları beslemeye başlamıştır. Sütü ile karınlarını doyurur, fazla olan kısmını da yağ, kaymak haline getirip satarak geçimlerini sağlamaktadır. İlerleyen zamanlarda süt çekme makinası almaya karar vererek bu fikrini gerçekleştirir. Aldığı makine ile süt çekme işleri yaparak gelir elde eder. Kısa süre sonra Marguva'nın yaptığı bu iş karşısında Sovyet Hükümeti yetkilileri tarafından ciddi bir şekilde uyarılarak makinasına el konulur. Çünkü bu durum Sovyet Hükümeti tarafından oluşturulan sosyalizme ters düşen bir davranış olarak görülmüştür. Sosyalimde, özel mülkiyete son verilmesi amacı vardır. Sosyalizm, toplumsal ve ekonomik olarak elde edilen kaynakların, toplumun ortak yararlarına kullanılmasını ve eşit bir şekilde paylaşılmasına dayanmaktadır. Marguva' nın yapmış olduğu bu işte Sovyet insanında olmaması gereken bir özellik olarak adlandırılmaktadır.

Çocukları için gelir elde etmeye çalışan Marguva'nın umutları da bu durumla çöküşe geçmiştir. Sonrasında ise savaş başlamış, erkekler cepheye gönderildiği için ağır işler kadınlara kalmıştır. Savaş döneminin zor şartlarından Marguva ve ailesi daha çok etkilenmişlerdir. "*Halk düşmanının ailesi olmaları bahanesiyle bunlara herkesten iki kat daha az ekmek veriliyordu.*" (Beysenova, 2019, s. 97) bu durum gitgide daha kötü bir hal alarak, "soğuk, güvensiz, nifakçı rejimin katı yürekliliği hissediliyordu. Giderek en sonunda ekmeği çalışan kişi başına vermeye başladılar." s. 97. Evde tek çalışan kişi ise Marguva'ydı. Kendi üç küçük çocuğu, Kadir' in annesi ve onun çocuklarının geçim yükü altında Marguva çaresizce çırpınıyordu. "Birbirleri ile

savaşan, çatışan onca insan giydirilmiş kimliklerinin altındaki gerçek kimliklerinin sadece insan kimliği olduğunu unutarak bu anlamsız ve sonuçsuz mücadeleye devam edip gitmektedirler” (Aşkın, 2007). Marguva, bu yükü iki kişilik işleri tek başına üstleniyor, gece gündüz çalışıyordu. Fakat onlara yapılan ayrımcılık, adaletsizlik bir kez daha kendisini gösterdi. Çok çalışkan kişilere verilen “emek eri” unvanını en çok hak eden Marguva, “halk düşmanın hanımı” olması sebebiyle dışlanarak, ödüle layık görülmedi. Ve bunlar gibi birçok fiziksel zorlukla mücadele etmiştir. Psikolojik olarak bakıldığında ise tahribat daha büyük ve derin bir hal almıştır. Bu konuda en derin bir şekilde işlenen romanın başkişisi olan Marguva karakteridir.

4.1.1.12 Kızıl Kırgın’ın kadınları Marguva romanında dil ve üslup

Edebi eserlerde yazarların kullandıkları dil ve üslup, kendilerine özgü oluşturmuş oldukları sanatı şekillendirmekte olan en temel unsurların başında yer almaktadır. Özellikle toplumsal ve kültürel değeri konu alan eserlerde, kurgunun daha derinlemesine ele alınmasını sağlamakla birlikte, dilin gücünün doğru ve etkili bir biçimde yazar tarafından kullanılması esere büyük bir özgünlük kazandırmaktadır.

Romanda kullanılan dil ve üslup, gerçekteşen olayların anlatımında ve karakterlerin iç dünyalarını okuyucuya aktarmak için önemli bir rol üstlenmektedir. Kullanılan dil ve üslup, eserde anlatılan hikâyenin yanı sıra, aynı zamanda karakterlerin duygularına, içerisinde bulunduğu romanın, hikâyenin kaleme alındığı dönemin özelliklerine, yazarın dünya görüşü ve düşünce biçimini de bize aktarmaktadır. Yazarın kullanmış olduğu dil, anlatımı derinleştirmesinin yanı sıra okuyucunun algısını da yönlendirir. Romanda yazarın kendine özgü oluşturduğu dil ve üslup, romanda anlatılmak istenen konuya, okuyucuya iletilmek istenen mesaja da aracılık eder.

Marguva romanında diğer edebi dillerdeki gibi ağır, süslü ve karmaşık bir dil kullanılmamıştır. Bunların aksine sade, anlaşılır ve yalın bir dil kullanılarak okuyucuya akıcı bir anlatım sağlayarak metni kolaylıkla takip etmesini amaçlamıştır. Romanda yer verilen zaman geçişlerinin daha anlaşılır bir şekilde kurguda yer alması sağlanmıştır. Kullanılan dil, anlatımın daha anlaşılır ve etkili olmasını sağlamıştır. Bu da eserin daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasının önünü açmaktadır. Her yazarın

eserlerini kaleme alırken kullanmış oldukları, kendilerine özgü bir üslupları vardır. Romanda yer verilen kelimeler, betimlemeler, metaforlar gibi teknikler, sanatçıların üsluplarının önemli bir kısmını oluştururlar. Kısaca anlatmak gerekirse her yazarın edebi eserlerinde kendi bir ahengi, kendine özgü bir melodisi vardır. Üslupta, romanda okuyucuya duyurduğu sesidir.

Romanında sade bir dil kullanmakta olan Beysenova, eserinde yer vermiş olduğu imgeler konusunda oldukça usta bir yazardır. Eserin çoğu kısmında sembolik bir anlatımdan yararlanılmış, imgelere ve metaforlara yer verilmiştir. Bunun ilk örneğini, romanın isminde göze çarpmaktadır. Kızıl Kırğın ifadesi hem bir renk olarak kullanılmakta fakat bunun yanı sıra toplumsal ve bireysel bir durumu sembolize etmektedir. Bu da Beysenova'nın romanında kullanmış olduğu kelimelerin yalnızca yüzeysel anlamda kullanmakla kalmamış, aynı zamanda üstü kapalı ve derin bir anlatım oluşturulmasında da eserine büyük bir katkı sağlamıştır. Kullanmış olduğu dil ise romanın içerisinden okuyucularına duygusal bir yoğunluk taşımaktadır. Marguva'nın yaşamış olduğu zorluklar, toplumun üzerinde oluşturmakta olduğu baskı ve yalnızlaştırılması, derin bir anlatım kullanılarak okuyucularıyla karakter arasında empati oluşturmaya da olanak sağlamıştır. Bununla birlikte okuyuculara, karakterin iç dünyalarının kapıları aralanarak duygularına, hislerine yakından tanıklık etme fırsatı bularak duygusal bir yoğunluğun içerisinde etkileyici bir anlatım akışında kalmaları sağlanmıştır. Bunları anlatırken de dilin ne kadar güçlü bir araç olarak kullanıldığını okuyuculara aktarmıştır.

Edebi eserlerde kullanılan dil ve üslup, anlatılmak istenen hikâyenin yanı sıra kültürel ve sosyal yapıya dair bizlere bilgiler sunmakta, tarihsel alt yapının okuyucuya aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Beysenova'nın romanında Kazak halkının kültürel ve sosyal yapısını, yazıldığı dönemin tarihi atmosferini okuyucuya yansıtması açısından önemli bir kaynak olmaktadır. Romanın genel havasında bölgesel ve yerel olarak kullanılan terimlere de rastlanmaktadır. Kullanılan kelimelerle birlikte halk kültürünün, yaşam tarzlarının okuyucuya yansıtılması sağlanmıştır. Bu kullanımların bir diğer etkisi ise kullanılan kelimeler yoluyla yerel bir kimlik kazandırılmış, unutulmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Romanda kullanılan dil, halkın gündelik yaşamından seçilerek, oluşturulan bu izler sayesinde halkın düşünce

ve toplumsal yapısı, dilsel özelliklerini okuyuculara aktarılmasında önemli bir araç haline getirilmiştir.

KKKM romanında yazar, eserinde kullandığı sürükleyici üslup sayesinde okuyucuyu hem düşündürmüş hem de hikâyenin içerisine çekebilmeyi başarmıştır. Yazarın anlatımı, okuyucuların gözünde karakterleri, görsel çevreyi ve olayları canlı bir şekilde betimler. Bu romanın okuyuculara hitap etmesinde önemli bir etken oluşturur. Okuyucunun zihninde canlı bir hale gelen kitap, bir film şeridi gibi hızlıca akmaya devam eder. Kullanılan teknikler ve dilin zenginliği ile birlikte çok katmanlı bir anlatım oluşturulmuş, yararlanılmış olan birçok teknikle birlikte hem görsel hem de duygusal bir bağlamda işlenmiştir.

Romanda oluşturulan diyalog ve monologlar, bizlere karakterlerin iç dünyaları, kişilikleri, duygu ve düşünceleri hakkında bilgi verir. Karakterlerin okuyucuya yansıtılmasında büyük önem taşırlar. Akıcı ve açık bir dille oluşturulan diyaloglar, karakterlerin iç dünyalarını okuyucuya açarak hikâyeye derinlik katar. Romanda yazar, geriye dönüş tekniğine başvurmuştur. Hikâyede olağan zaman akışı bozulmadan bu teknikle geçmişe dönüşler sağlanarak, olaylar okuyucuya aktarılmıştır. Kullanılan bu teknik ile hem romanda anlatım zenginleştirilmiş hem de okuyucuların dikkatlerini yerinde tutarak farklı bir deneyim kazandırılmıştır.

Romanda kullanılan dil ve üslup, bir nevi romanın estetiksel açıdan değerini ortaya koyar. Anlatımda dil ve üslupla zenginleştirilmiş bir roman/hikâye, metne duygu ve derinlik katarak aynı zamanda betimlemeler, sembollerle romanın atmosferini oluşturur. Karşılaşmış olduğumuz simgesel anlatımlardan biri de başkişi olan Marguva'nın Mukan'ın sürgün edildiği yere ulaşmaya çalışırken Sibirya'nın zorlu doğasında karşı karşıya gelmiş olduğu ayı karşılaşmasıdır. Zorlu bir mücadelenin önünde Marguva'nın karşısına ayının çıkması ve çevredeki aynı soydan bir kişinin olası saldırıdan onu kurtarmış olması dikkat çekmektedir. Çeşitli romanlarda yer verilen ve “ayı” tercih edilerek oluşturulan bu sembolik anlatım, “Siyasi arenada Rusları etiketlemek için kullanılan ‘Rus Ayısı’ etrafa korku salan, güç timsali bir figürdür. Bu kavramı İngilizler yaratmıştır. Özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren çizilen siyasi karikatürlerde çok sık kullanmaya başlamışlardır. Batı'nın gözüyle ayı, Rus

liderlerine bir gönderme yapılarak, orantısız kullanılan bir güç olarak görülmüştür” (Karakale, 2018). Sembolik birçok ögeyi içinde barındıran roman, çok katmanlı ve anlatım derinliği olan bir eser haline gelmiştir.

4.1.1.13 Kızıl Kırğın’ın kadınları Marguva romanında geçiş törenleri

Kültür, farklı toplumların tarihsel süreçler içerisinde oluşturduğu, nesilden nesile aktarılan manevi değerlerin tümüdür. Toplumlari bir arada tutan en önemli değer olan kültür, aynı zamanda toplumun kimliğini ile birlikte kendi iç dinamiğini de yansıtır. İnsanların düşünceleri, inanışları, yaşayış ve birbirleri ile olan ilişkilerinin temelini şekillendirmektedir. Kültürün en önemli öğeleri arasında dilimiz, dinimiz, gelenek ve göreneklerimiz, sanat ve müzik anlayışlarımız, giyim tarzımız, yemeklerimiz, bayramlarımız ve genel olarak yaşayış tarzımız ve alışkanlıklarımız yer almaktadır.

Kültür, geçmişten günümüze değerlerimizi taşıyan bir araç olmasının yanı sıra sürekli değişen, gelişen ve birçok faktör sebebiyle farklı kültürleri tanımamızı, etkileşimlerle dünyaya uyum sağlamamıza yardımcı olan canlı bir yapıdır, gelişime daima açıktır. En önemli özelliğiyle, bir toplumun oluşturmuş olduğu kültür ve değerler bütünü, içerisinde yaşayan ve var olan insanların kimliklerini belirlemelerindeki en önemli faktördür. Bu sebeple bir toplumun kültürü, korunması gereken değerlerin başında yer alır. Eski çağlarda düşmanlar birbirleri ile çeşitli silahlarla savaşırken günümüz dünyasında düşman toplumların birbirlerini yenmek için kullandıkları en önemli silahları kültürel değerlere karşı olmuş ve bir milletin kültürünü yok etmenin aynı zamanda o milletin yok olmasının ilk ve tek şartı olduğunu çözmüşlerdir. Bir toplumun kültürünü koruması aynı zamanda kimliğini yitirmeden var olmasının en önemli sebebidir.

Kültürel değerlerimizden biri olan düğün gelenekleri de bunların en önemli parçalarından biridir. Kültürden kültüre değişen bu gelenek, bazı yerlerde şehirden şehire bile farklılıklar gösterebilir. KKKM romanında, kültürel olarak Kazak Türklerine ait geçiş törenlerinden, düğün gelenekleri içerisinde yer alan “kız uğurlama toyu” ve doğum törenleri içerisinde yer alan “şildehana” olarak adlandırılan, bebek doğduğunda yapılan geleneksel tören karşımıza çıkmaktadır.

4.1.1.13.1 Kız uğurlama toyu

Toplumun çeşitli kültürlerinde olduğu gibi Kazak Türklerinin de kendine has anlamlı ve köklü geleneksel törenleri yer almaktadır. Bunlar genel olarak geçiş ritüelleri olarak da adlandırılan, kişilerin yaşamlarındaki doğum, evlilik ve ölüm gibi köklü değişimlerde yapılan tören ya da kutlamalardır. Özellikle her toplumda kendisine özgü olan bu uygulamalar, kültürel kimliğin korunmasında önemli bir araçtır.

Romanda “kız uğurlama toyu” olarak adlandırılan bu gelenek Kazak Türklerinde evlilik için yapılan çeşitli törenlerden biridir. Kızın babasının evinden ayrılıp, damadın evine gitmesinden önce, kız evinde yapılan geleneksel bir törendir. Bir nevi gelinin baba evinden uğurlanması sırasında yapılan çeşitli adetleri içerir. Kızın evinden ayrılıp yeni bir aileye katılması, yeni bir hayata geçmesini simgeler. Kazaklarda genel olarak düğünden bir gün önce ya da düğün gününün sabahı yapılmaktadır. Kız evinde tören için birçok hazırlık yapılır, bunların başında yemekler özellikle geleneksel ikramlıklar olarak kımız, beşparmak ve tatlılar ile yapılır. Eş, dost, akrabalar bu törene davet edilerek misafirperverlikle ve özenle ağırlanırlar. Düğünü olan kız, Kazak kültürünü yansıtan, geleneksel gelin kıyafetleri giydirilerek ve başlığı takılarak bu törene katılır. Aile bireyleri ile vedalaşır. Bu sırada ise Kazak kültürüne ait anlamlı ve hüzünlü veda şarkıları söylenir. Ailenin yaşlı ve bilgili kişileri nasihatlerde ve iyi dileklerde bulunup, evliliğinin iyi olması ve baht/uğur getirmesi için geline dua ederler ve beline kırmızı bir kuşak bağlanarak örtü ile yüzü kapatılır. Damat ve ailesi atlarla gelir. Gelin de süslenmiş bir ata bindirilerek aile evine veda ederek damat evine doğru yola çıkar.

Kazak kültüründe geçiş törenleri büyük anlamlar ifade etmekte, romanda da yer verilen “kız uğurlama toyu” kadın kimliğinin dönüşümünü simgelemektedir. Doğup büyüdüğü evden “kız” olarak uğurlanır, “gelin” olarak devam eder ve “anne” olmaya doğru ilerlediği bir dönüşümdür. Toplumsal olarak değerlendirildiğinde geçiş törenlerinin son derece önemli yönleri vardır. Bu gibi törenlerde eş, dost, akrabalar bir araya gelerek hem birbirlerine destek olur hem de sevinç ve hüznüleri paylaşırlar. Bu durum aileler arasındaki ilişkiyi güçlendirir hem de toplumun birleşmesini, ortak bir ruh oluşturmalarını sağlar. Aynı zamanda kültürün ve geleneklerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak, kültürel kimliği korur. Günümüzde ise sürekli değişen ve

gelişen canlı bir yapının içerisinde var olan toplumsal kültürde, bazı gelenekler değişime uğramış olsa da temelinde özü esas alınarak yansıtılmaktadır.

Bizim düğün geleneklerimiz ile karşılaştırıldığında soydaş bir toplum olduğumuz için birçok yönden benzerlik göstermektedir. Örneğin; kız uğurlama toyu bizdeki “kına gecesi ve gelin alma” ile benzerdir. Kız uğurlama toyunda gelinin ailesi ile vedalaşması bizim kültürümüzdeki kına gecesini anımsatır, duygusal ve hüznülüdür. Fakat bizim kültürümüzde genel olarak düğünden bir gün önce yapılmaktadır. Kazak geleneksel kıyafetlerinin giydirilerek gelinin hazırlanması, bizim toplumumuzdaki gelinin “bindallı, kaftan” olarak adlandırılan geleneksel kına kıyafeti ile benzerlik göstermektedir. Tören sırasında müzik ve türkü söylenmesi ise bizim kültürümüzdeki kına türküleri ve davul-zurna ile yapılan müziğe benzerlik gösterir. Gelinin evden çıkışı ve damadın aile bireyleri ile kız almaya gelmesi de bizim kültürümüzdeki “gelin alma” ile birçok açıdan benzerlik göstermektedir.

4.1.1.13.2 Şildehana

Kazak kültüründeki en önemli geçiş törenlerinin başında gelmektedir. Doğum törenlerinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni doğan bebek için yapılan toplumsal bir kutlama törenidir. Bebeğin dünyaya geldiği ilk gün ya da ilk haftası içerisinde yapılmaktadır. Hem bebek hem de anne için yapılan bir tören olarak da adlandırılabilir. Çünkü anne açısından riskli bir dönem atlatılmış ve dünyaya yeni bir birey katılmıştır. Eş, dost ve akrabalar davet edilir. İkramlıklar hazırlanarak müzikli bir eğlence kurulur. Genellikle ilk bebeğin “şildehana” töreni diğerlerine oranla daha özenli yapılmaktadır. Bebeğe verilen isim, aile üyeleri ve akrabalara bu tören ile duyurulur. Müzikli, özellikle geleneksel olarak “Dombra” çalınması ve ses içeren kutlamanın kültürel anlamı, bebeğin sağlıklı olacağını sembolize ederken, sessizlik bebeğin sağlıksız olacağını düşündürdüğü için uğursuzluk sayılmaktadır.

Bizim toplumumuzdaki geçiş töreni ile karşılaştırıldığında beşik düğünü, kırk çıkarma ve lohusa kutlamaları ile benzerlik göstermektedir. Örneğin, Kazak kültüründe şildehana bebek doğar doğmaz yapılmaktadır. Bizim kültürümüzde ise beşik düğünü bebeğin kırkı çıkınca ya da daha sonrasında yapılmaktadır. Şildehana Kazak

kültüründe kadın erkek karışık yapılan bir kutlama iken bizim kültürümüzde genellikle sadece kadınların katıldığı bir törendir. Şildehana töreninde bebeğe verilen isim duyurulurken, beşik düğünü daha ilerleyen bir tarihte yapıldığı için bebeğin ismi bellidir. Bizim kültürümüzde beşik düğünü olarak adlandırılan bu törenin en önemli özelliklerinden biri ise beşiğin süslenip gelen konukların hediyelerini beşiğin içine ya da etrafına koymaktadır. Kazak kültüründe daha çok müzikli olan kutlama, bizim kültürümüzde dualar edilmesi ile gerçekleşir. Kazak kültüründeki sesli törenlerin bebeğe uğurlu olacağı inancının yanında, bizim kültürümüzde nazar değmemesi için nazarlık takılması ve dua edilmesi yer almaktadır. Kazak kültüründe ilk bebeğe daha özenli olarak yapılan Şildehana töreni bizim kültürümüzde genel olarak, sadece ilk doğan bebeğe ve cinsiyet fark etmeksizin yapılmaktadır.

5. SONUÇ

Şerbanu Beysenova'nın "Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva" romanı, Sovyetler Birliği Dönemi'ni konu edinmektedir. Romanda karşımıza çıkan 1937-1938 yılları, Stalin'in yönetimde tek lider olduğu döneme denk gelmekte, Stalin'in "Büyük Temizlik" adını verdiği, Sovyetler Birliği'nin en karanlık dönemidir. Stalin, kendisine tehdit olarak gördüğü kişileri, "halk düşmanı, yabancı ülke ajanı, rejim karşıtı" gibi çeşitli suçlamalar yönelterek sürgün ve ölümlerle cezalandırdığı korkunç bir dönemi ifade eder. "Ekonomik ve siyasi gücü ile Türkistan topraklarını ele geçiren Ruslar, adım adım Türk halklarını köleleştirme siyaseti yürütmüş ve Türk halklarına kendi Sovyet kimliği maskesi altında Rus kimliği giydirmeye çalışmışlardır" (Söylemez ve Azap, 2016). Bu yüzden Sovyet çatısı altında bulunan halkların tümü bu duruma maruz bırakılmıştır.

Konusunu Stalin döneminde tutuklanan akademisyen yazar Muhammedcan Karatayev ve onun geride bırakmak zorunda kaldığı eşi Marhuma'nın ve çocuklarının hayat hikayesinden esinlenilerek kaleme alan yazar, "Halk düşmanı" olarak sürgüne gönderilen Kazak aydının ailesinin, "halk düşmanının ailesi" olarak damgalanışını ve bununla birlikte zorlu şartlarda verdikleri yaşam mücadelesini konu almaktadır. Romandaki adıyla Mukan Kaptagayev'in ve o dönemi birebir yaşayan, suçsuz yere hayatlarından olan pek çok kişi ve aydın ancak yakın tarihlerde aklanabilmiştir. Dönemin en zor yıllarında mücadele veren aydınların çoğu "halk düşmanı" suçlamasıyla kurşuna dizilip öldürülmüş, bir kısmı ise Sibiry'a sürgüne gönderilerek suçlu kamplarının zor şartlarında hayatlarını kaybetmişlerdir. Sürgünden dönebilmeyi başaranlar ise geçirdikleri günlerin, yılların ardından çaresiz hastalıklara yakalanarak yaşamlarını yitirmişlerdir. Geride kalan aileler ise "halk düşmanının ailesi" olarak muamele görmüş, birçok zorlukla karşı karşıya gelmişlerdir.

Romanın en önemli özelliklerinden biri, bu dönemi anlatan eserlerde, başkişi olarak bu duruma direk maruz bırakılan karakterin yaşamını ele alırken, Beysenova romanını kadın bir karakterin gözünden, kadın ve anne kimliğiyle konuyu ele alarak okuyucularla buluşturmasıdır. Bununla birlikte sadece "halk düşmanı" olarak suçlanan

insanların değil, geride bırakmak zorunda kaldıkları ailelerinin yaşadıkları sorunlara değinmiş, bu suçlamaların yalnızca odağındaki kişilerin bir birey olmalarından çok bir ailenin, kadın, çocuk demeden nasıl suçlu durumuna getirildiği ve toplum içerisinde verdikleri hayatta kalma mücadelesini gözler önüne sermiştir.

Marguva'nın vermiş olduğu hayat mücadelesi, o dönemde eşleri tutuklanan birçok kadının yaşamış olduğu zorlukları anlatır. Bu yılları yaşayan insanların çoğu Marguva kadar bile şanslı olamamıştır. Sovyet Hükümeti tarafından, daha zor durumlar ve şartlar altında bırakılmış aileler de yer almaktadır. Suçlanan kişilerin aileleri de suç ortağı sayılmıştır. Akmola Kadınlar Kampı (ALGİR), Sovyetler Birliği döneminde, tıpkı Marguva gibi eşi suçlanan kadınların zorunlu olarak çalıştırıldıkları kamplardan biridir. Bu kamplarda “halk düşmanı, vatan haini” olarak suçlanan kişilerin eşleri, anneleri, kız kardeşleri yer alır. Aralarında bürokratların, sanatçıların, bilim insanlarının, eski askerlerin ve yazarların eşleri gibi birçok kadın çalıştırılır. Sovyetler tarafından suçlu değilseler bile, suçluyu tanımaları bile onları cezalandırmak için yeterli sebep olarak görülmüştür. Bunların yanı sıra çocuklarda yetimhanelere yerleştirilerek, Sovyet tipi eğitim verilmeye başlanmış, kısaca bu dönemde birçok aile parçalanmış, toplumsal aile yapısı kırılmaya uğramıştır.

Beysenova, bu dönemi yaşayan kadınların sesini Marguva karakteri ile duyurmaya çalışmıştır. Hem fiziksel hem de psikolojik açıdan karakteri derinlemesine ele alarak, dönemin zorlu şartlarını, karanlık atmosferini, toplum içerisindeki güvensiz ortamı okuyucularına hissettirmiştir. Süzge Hanım ve Bozok Güzeli hikâyelerindeki kadın karakterleri bütünüyle ele aldığımızda, Banu Çiçek ile Oğuz dönemindeki kadın karakterini, Süzge Hanım ile konar-göçer bir yaşamdan yerleşik hayata geçisin ilk yıllarını ve Marguva ile de günümüze yakın bir tarihte gerçekleşmiş olan, toplumsal bir aydın kıyımını ve kalan ailelerin yaşadığı zorluklar, hayatta kalma mücadelesini görmekteyiz. Kadın karakterlerin, kahramanların en önemli özellikleri de hepsinin kendi yaşadıkları zaman koşulları ve şartlarına karşı yılmayıp, vazgeçmeyip direnen güçlü kadınlar olmalarıdır. Bu bağlamda Banu Çiçek'ten, Süzge Hanım'a, Süzge Hanım'dan da Marguva'ya doğru tarihsel olarak kadın kimliğinin değişimini ve dönüşümünü görmekteyiz. Özellikle Marguva, kadından geline, gelinden anneye ve anneden de çocuklarını korumak isteyen bir kahramana dönüşür.

Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva romanının çok katmanlı oluşu göz önüne alınarak, romanın çözümlenmesinde birden fazla yöntem ve yaklaşımlara başvurulmuştur. Bunların başında yapı ve izlek yöntemi seçilmiş olup, yapısal olarak romanın katmanları detaylı olarak incelenmiştir. Eserin yapısal özellikleri, yapı ve izlek yöntemi çerçevesinde değerlendirilerek, olay örgüsü, karakter yapıları, anlatım biçimleri ve romanda kullanılan dil ve üslup gibi özellikleri üzerinde durulmuştur. Konusunu gerçek hayattan aldığı ve gerçek kişilerden esinlendiği için toplumsal gerçekliği de ele alınarak, tarihsel ve sosyolojik eleştiri yaklaşımları da roman incelenmesinde temel alınmıştır. Bu yaklaşımlarla birlikte dönemin sosyal ve kültürel durumunun eser üzerindeki yansımaları ve dönem ile ilişkisinin kurmada yol göstermiştir. Romanda kullanılmış olan zengin karakter yapısı aynı zamanda bireysel ve kolektif bilinçdışı unsurlarının esere yansımaları, Jung'un arketip kuramı doğrultusunda incelenmiş olup, romanda yer alan karakterlere olan yansımaları değerlendirilmiştir. Eser incelememiz sonucunda hem biçimsel olarak hem de içeriksel olarak çok katmanlı olan roman yapısı öne çıkarılmıştır.

Çalışmamız yalnızca Şerbanu Beysenova'nın "Kızıl Kırğın'ın Kadınları Marguva" romanı ile sınırlı tutulmuş olup, aynı yöntem kullanılarak, büyük bir coğrafyada etkili olmuş olan Türkistan Ayaklanması ve sonrasında yaşanan olayları farklı toplumlardaki yansımaları, yazarların roman ve hikayeleri ele alınarak karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesine katkı sağlanarak, benzer sorunları ve acıları yaşamış toplumlar arasında sosyal ve kültürel olarak yakınlaşmalarını sağlayacaktır. Özellikle birbirine yakın coğrafyalarda soydaş olarak yaşayan toplumların birbirlerini tanımalarına olanak sağlayacaktır.

Kazak halk kültürünü ve tarihini, kadın karakterleri üzerinden anlatan yazar aynı zamanda kadını pasif tutmamış, olayın merkezine alarak, kadın bakış açısı ve kimliği ile okuyucularına aktarmıştır. Beysenova'nın kadın karakterleri, anlatıldığı dönemin kadın kimliğini yansıtmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hepsi yalnızca kitabın içine seçilen bir karakter olmaktan çok, akli iradesi ve karakteriksel yapısıyla her dönemde ve şartlarda kendini var edebilecek, değiştirip, dönüştürebilecek kadın kahramanlardır.

KAYNAKLAR

- Adler, A. (2018). *İnsanı tanıma sanatı*. (19 Baskı). (K. Şipal, Çev.) Say Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2005). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Akçağ Yayınları.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.
- Azap, S. (2017). *Tölögön Kasımbekov: İnsan ve eser*. Bengü Yayınları.
- Azap, S. (2018). 1905-1916 Çarlık Rusyasının Sonu ve İç Karışıklıklar. F. Açık, S. Adıgüzel, N. Biray, Ç. Z. Çetin, H. Aşlar, S. Sağlam, O. Söylemez, S. Azap (Dü) *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı* içinde, (s. 19). Kesit Yayınları.
- Azap, S. (2018). 1905-1916 Türk dünyası çağdaş edebiyatları el kitabı. S. Azap, O.S. Azap (Düz.) *Türk dünyası çağdaş edebiyatları* içinde, (s. 19). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Azap, S. (2018). Kazan'ın İşgali: Rusların Türkistan'a İlk Adımları. F. Açık, S. Adıgüzel, N. Biray, Ç. Z. Çetin, H. Aşlar, S. Sağlam *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı* içinde, (s. 17). Kesit Yayınları.
- Azap, S. (2018). Kırgızistan'daki Ürkün katliamı ve Tölögön Kasımbekov'un Kırgın romanına yansımaları. *TURAN-SAM* 10(39), 127-134.
- Bakır, S. (2015). Orhan Kemal'in hikayelerinde anlatıcı ve bakış açısı. *Türkiyat Mecmuası*, 25, s. 35.
- Beysenova, Ş. (2019). *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva* (1 b.). (C. K. Baran, Çev.) Bengü Yayınları.
- Beysenova, Ş. (2019). *Kızıl Kırgın'ın Kadınları Marguva*. (1. Baskı). (C. K. Baran, Çev.) Bengü Yayınları.
- Beysenova, Ş. (2019). *Süzge Hanım & Bozok Güzeli*. (C. Kınacı, Çev.) Bengü Yayınları.
- Biray, N. (2018). XX. Yüzyıl Kazak Edebiyatı. F. Açık, S. Adıgüzel, N. Biray, Ç. Z. Çetin, H. Aşlar, & S. Sağlam *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı* içinde, (s. 103). Kesit Yayınları.

- Buran, A. (2016). *Kurşunlanan Türkoloji*. Akçağ Yayınları.
- Dilek, İ. (2019). Türk Dünyası Edebiyatında Repressiya. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (48), 27-81.
- Ekici, Y. (2020). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve gürcistan'ın bu birliğin üyesi olmasındaki yeri. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 15, 158-168.
- Fromm, E. (2021). *Sevme sanatı*. (6 Baskı). (I. Gündüz, Çev.) Say Yayınları.
- Geçtan, E. (2018). *İnsan olmak*. (16 Baskı). Metis Yayınları.
- Görgeç, İ. (2021). Rusya'da Stalinizm'in Doğuşu. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 10(2)225-248.
- Gürsoy Naskali, E., ve Şahin, L. (2007). *Stalin ve Türk Dünyası* (1 Baskı). Kaknüs Yayınları.
- İbraimov, O. (1993). *Kızıl kırgın*. Bişkek: Ürkün.
- Jung, C. G. (2021). *Dört arketip*. Metis Yayınları.
- Karakale, F. (2018). 'Rus Ayısı' Kavramının ortaya çıkışı. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(1), 35-45.
- Kınacı, C. (2014). *Kazak Sovyet edebiyatında imaj ve kimlik. Kazak Sovyet edebiyatında imaj ve kimlik* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi
- Kocakaplan, İ. (2019). *Cengiz Dağcı'nın dört romanı*. (4 Baskı). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Moran, B. (2013). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. Cem Yayınevi.
- Nazif, S. (2006). Orta Asya ve Sovyetler Dönemi Uygulamalarını Sorgulama. (S. Çev. Vildan, Dü.) *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 6.
- Söylemez, O., ve Azap, S. (2016). *Türk dünyası edebiyatları hikâye çözümlemeleri*. Kesit Yayınları.
- Stevick, P. (2004). *Roman teorisi*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.). Akçağ Yayınları.
- TDK (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. [Çevrim-içi: <https://sozluk.gov.tr/>], Erişim Tarihi: 17.09.2024.

Vurgun, S. Y. (2016). 1916 Türkistan İsyanı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 40, 315-325.

